

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 969

12. STUDENOGA 2021. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

Žene na selu

Nevidljive i neravnopravne

SADRŽAJ

10

Tamburaška praksa upisana u
Nacionalni registar nematerijalne
kulturne baštine
Zalog budućnosti

12

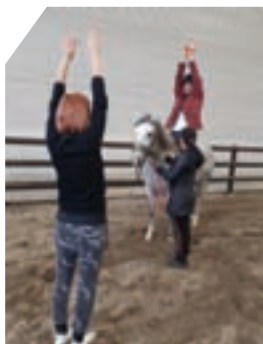
Dr. sc. Dražen Živić, pomoćnik
ravnatelja Instituta društvenih
znanosti Ivo Pilar

**Popis – demografska
podloga za planiranje**

20

Prekogranični projekt Hrvatska –
Srbija (2014. – 2020.)
Horis-Horse ride in Srem
**Konjički turizam
bez granica**

26

Naši gospodarstvenici (LXVI.)

**Kad se spoje
mladost i volja**

30

DRIM fest u Subotici
U znaku komedije

34

20 godina vjeronauka u školama
u Srbiji

**Čekajući novu Komisiju
za vjersku nastavu**

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova

Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Josip Stantić (zamjenik predsjednika), Branimir Kuntić, Dragan Muharem, Marko Tucakov, Krunoslav Đaković, Josip Dumendžić, Tomislav Vuković i Karolina Bašić

RAVNATELJ:

Ivan Ušumović

e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs

Ivana Petrekanić Sič

(koordinatorka dopisne službe)

dr. sc. Jasminka Dulić

(novinarka, urednica političke rubrike)

Željka Vukov

(novinarka, urednica društvene rubrike)

Davor Bašić Palković

(novinar, urednik rubrike kultura)

Zvonko Sarić

(novinar)

Jelena Dulić Bako

(novinarka)

Suzana Darabašić

(novinarka dopisništva Srijem)

LEKTOR:

Zlatko Romić

TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)

Jelena Ademi (grafička urednica)

FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić

Ljubica Vujković-Lamić (tajnice@hrvatskarijec.rs)

Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)

KOMERCIJALISTICA:

Mirjana Trkulja (komercijala@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Birograf Comp DOO, Zemun

List je upisan u Registar javnih glasila

Agencije za privredne registre Republike Srbije

pod registarskim brojem: NV000315

COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija

u publikaciji Biblioteka

Matice srpske, Novi Sad

32+659.3(497.113=163.42)

Jelena Obućina i novi optimizam

Konferencija o položaju, pravima i aktivizmu žena na selu koja je održana u Tavankutu bila je u znaku jedne žene – **Jelene Obućine**, urednice, komentatorke, novinarki i presenterke *NewsMax Adrie*. Svi su htjeli popričati s njom, fotografirati se i ova, samo na izgled, krhka žena bila je uistinu prava zvijezda. U Tavankut je došla kao sudionica konferencije »Aktivizam žena na selu«, ali je uz to postojao još jedan razlog njenog dolaska – baš u Tavankutu je objavljeno kako je Obućina dobitnica ovogodišnje nagrade Dobar primjer novog optimizma, koja od ove godine nosi ime **Dušana Mitrovića**, nekadašnjeg dugogodišnjeg ravnatelja i jednog od osnivača lista *Danas*, a koju dodjeljuje pokret Novi optimizam. Nagrada će Obućini biti uručena u Beogradu 10. prosinca, na Međunarodni dan ljudskih prava.

Svatko tko je pratio njene uvode u Pregledu dana, znam, odmah će se zapitati – kakav je to novi optimizam kada je sve slaganje nijansi crnog? Obrazloženje za to dao je predsjednik NUNS-a **Željko Bodrožić**. »Jelena Obućina istaknula se time što je u novinarsku profesiju vratila komentar koji iznosi stav, jer mi novinari nismo samo protočni bojleri, mi smo ljudi sa stavom i svojim svjetonazorima koje želimo podijeliti s ljudima«, kazao je Bodrožić.

I tu je taj novi optimizam – osoba koja iznosi svoj stav. I osim Obućine u novinarstvu, za novi optimizam potrebne su nam obućine u policiji, vojsci, obrazovanju, gospodarstvu, među urbanistima, arhitektima, liječnicima, u politici...

I na koncu, ili prije svega, novi optimizam potreban je i nama samima. Ne u smislu da ružičastim bojama farbamo stvarnost, već da se ohrabrimo imati i braniti svoj stav. Tebalo bi se to podrazumijevati. Ali ne u Srbiji danas u kojoj je zavladao vrijeme šutnje i saginjanja.

Šuti i zaštitnik građana Republike Srbije koga smo pitali je li do isteka roka po njegovom zahtjevu, a po osnovu pritužbe HNV-a, stiglo očitovanje resornog ministarstva i Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja, a glede negiranja hrvatskog jezika u udžbenicima, i što dalje.

Z. V.

Ladislav Suknović novi ravnatelj NIU *Hrvatska riječ*

Na sjednici Upravnog odbora Novinsko-izdavačke ustanove *Hrvatska riječ*, održano 4. studenoga, za novog ravnatelja NIU *Hrvatska riječ* jednoglasno je izabran **Ladislav Suknović**.

Ladislav Suknović je rođen 1976. u Subotici. Diplomirao je 2003. na Pravnom fakultetu u Novom Sadu kada se i zaposlio u Osnovnom sudu u Subotici. Od 2005. postavljen je za sudskog tumača za hrvatski jezik, a od 2008. ima diplomu medijatora, po završenoj obuci koju je provodio pokrajinski pučki pravobranitelj. Obnašao je dužnost tajnika u prvom sazivu Hrvatskog nacionalnog vijeća, a od 2018. obnašao je dužnost dopredsjednika Hrvatskog nacionalnog vijeća. Od 2007. predsjednik je HKPD-a *Matiya Gubec* iz Tavankuta. Dobitnik je priznanja *Dr. Josip Andrić* za doprinos hrvatskoj kulturi 2016. godine, koju dodjeljuje Hrvatsko nacionalno vijeće. Sudionik je brojnih seminara, simpozija i foruma na temu zaštite manjinskih i ljudskih prava. Oženjen je i otac je jednog djeteta.

Dosadašnji ravnatelj NIU *Hrvatska riječ* **Ivan Ušumović** na tu dužnost izabran je u studenome 2016. godine.

H. R.

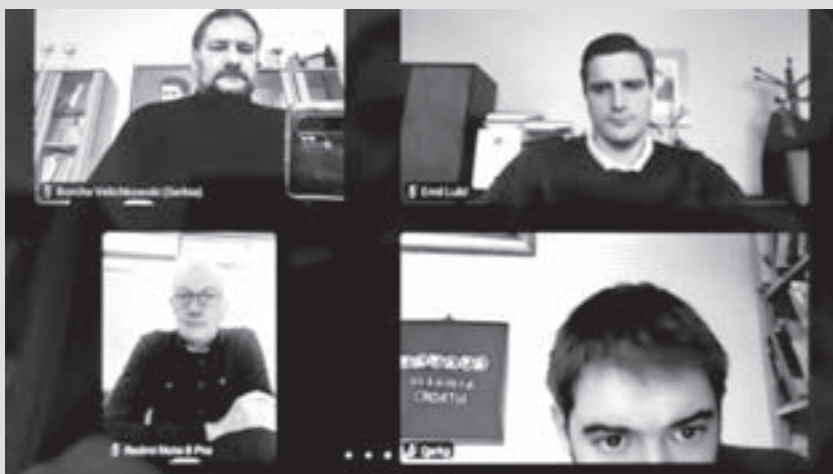
Sjednica Koordinacije nacionalnih vijeća nacionalnih manjina

Sciljem dogovora o daljnjoj koordinaciji nacionalnih vijeća u procesu predstojećeg popisa stanovništva, 3. studenoga, održana je sjednica Koordinacije nacionalnih vijeća nacionalnih manjina. U ime Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji sjednici je prisustvovao međunarodni tajnik HNV-a i član Radne skupine Koordinacije za pregovore s Republičkim zavodom za statistiku Srbije **Darko Baštovanović**.

Predstavnici nacionalnih vijeća usuglasili su se kako je neophodno započeti izravne pregovore s predstavnicima Ministarstva za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog te načiniti jedinstvenu platformu s usuglašenim zahtjevima svih nacionalnih vijeća. Također, konstatali su kako RZS i dalje ignorira legitimne zahtjeve nacionalnih vijeća i dopise Koordinacije, a u svezi s čim se planira daljnje obraćanje spomenutom Ministarstvu. Poseban dio sjednice bio je posvećen temi proračuna i nužnosti njegova povećanja koje se nije dogodilo još od 2012. godine, pri čemu je Baštovanović naglasio kako se plaće u proračunu na državnoj razini kontinuirano povećavaju dok se proračunska sredstva namijenjena za rad manjinskih vijeća i dalje drže istima, čime se otežava njihovo elementarno funkcioniranje. Predsjedavajući Koordinacije

i predsjednik Makedonskog nacionalnog vijeća u Srbiji **Borče Veličkovski** načiniti će do 9. studenog zapisnik sa sjednice nakon čega će uslijediti dogovoreno djelovanje.

Podsjetimo, spomenuta Radna skupina održala je, pri-

je nešto više od pola godine, tek jedan sastanak s predstavnicima RZS-a, a istodobno Baštovanović je inicirao hitno održavanje sjednice Koordinacije radi adekvatnog usuglašavanja platforme.

(HNV)

Bez odgovora na pritužbu HNV-a

U ponedjeljak, 8. studenog, istekao je rok koji je zaštitnik građana dao Ministarstvu prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja i Zavodu za unapređivanje obrazovanja i odgoja Republike Srbije da se izjasne o podjeli jezika u udžbenicima za osmi razred, u kojim se negira postojanje hrvatskog jezika.

Pismeni zahtjev da nam se dostavi odgovor na pitanja jesu li resorna tijela ispoštovala zahtjev zaštitnika građana uputili smo 8. studenog uz naznaku da nam odgovore dostave najkasnije 10. studenog. No, i uz pismeno dostavljeni zahtjev i uz dva telefonska razgovora odgovore u naznačenom roku, a do zaključenja ovog broja nismo dobili.

Po pritužbi Hrvatskog nacionalnog vijeća, a zbog diskriminacije i negiranja hrvatskog jezika, zaštitnik građana **Zoran Pašalić** pokrenuo je postupak kontrole pravilnosti i zakonitosti rada Ministarstva prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja i Zavoda za unapređivanje obrazovanja i odgoja Republike Srbije.

U pritužbi se navodi da je Odbor za standardizaciju srpskog jezika na zahtjev Zavoda za unapređivanje obrazovanja i odgoja donio stav prema kom u južnoslavenske jezike treba navesti srpski, bugarski, makedonski i slovenski jezik, a prema kom Hrvati spadaju među narode koji se koriste srpskim jezikom, ali ga nazivaju hrvatskim, kao i da se takva podjela nalazi u udžbenicima srpskog jezika za osmi razred osnovne škole.

Z.V.

Novi projekt HNV-a, Katoličke crkve i donator

Još jedan od ključnih strateških projekata koji Hrvatsko nacionalno vijeće u Srbiji ostvaruje s Katoličkom crkvom i donatorima nalazi se na pomolu – radi se o osnivanju rekreacijsko-edukacijskog centra u Baču što je zacrtano u platformi IV. saziva HNV-a »HRvati ZAJedno«, a ideja se razvijala u razgovoru sa subotičkim biskupom **Slavkom Večerinom**. Dio realizacije ovog projekta započinje zahvaljujući dobrotvorima – Veleposlanstvu Suverenog malteškog reda u Srbiji.

Nakon izrade elaborata u kojem se predviđa obnova župnih prostorija i dvorišta Rimokatoličke župe sv. Pavla Apostola u Baču, upućena je molba Veleposlanstvu Suverenog malteškog reda u Srbiji u čije je ime beogradski nadbiskup **Stanislav Hočevar** ideju prezentirao na sastanku u Milanu održanom na spomendan sv. Karla. Veleposlanik Suverenog malteškog reda u Srbiji **Alberto di Luca** dočekao je beogradskog nadbiskupa zajedno s milanskim nadbiskupom mons. **Marijem Delpinijem** te diplomatima Veleposlanstva Suverenog malteškog reda u Srbiji – ministrom savjetnikom **Carlom Buorom**,

savjetnikom **Francom Zivianijem**, tajnikom **Maurom Torreom** koji su tom prigodom razmijenili mišljenja o operativnim procedurama koje se tiču molbe za izgradnju sportskog terena u Baču u okviru programa podrške »Make a WISH« Veleposlanstva Suverenog malteškog reda u Srbiji.

Uskoro će projekt biti predstavljen svima, a odlučeno je kako će na proljeće biti organizirana dobrotvorna večera u Milanu s ciljem daljnje podrške ovoj inicijativi.

(HNV)

Digitalni nastavni materijali na jezicima nacionalnih manjina

U prostorijama Slovačkog nacionalnog vijeća u Srbiji održan je 9. studenoga sastanak na temu »Izrada digitalnih nastavnih materijala na jezicima nacionalnih manjina«. U ime Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji sastanku je prisustvovala članica Izvršnog odbora HNV-a zadužena za obrazovanje **Margareta Uršal**.

Ravnatelj OŠ **Jozef Marčok Dragutin** iz Gložana **Miloš Krstovski** predstavio je koncepciju materijala koji su do sada napravljeni za predmet Svijet oko nas 2. razreda

osnovne škole te za predmet Priroda i društvo 3. razreda osnovne škole, a koncipirani su kao programirano učenje u kojem nakon teorijskog dijela slijedi provjera naučenog – točan odgovor dopušta učeniku napredovanje na sljedeću nastavnu cjelinu dok ga netočan vraća na prethodnu kako bi utvrdio gradivo i dao valjan odgovor. Spomenuti materijali napravljeni su za nastavu koja se izvodi na slovačkom jeziku, ali se metodologija može primijeniti i na jezicima drugih nacionalnih manjina.

»Ova vrlo interesantna koncepcija digitalnog materijala pogodna je za sate utvrđivanja naučenog ili za samostalno učenje. Radovalo bi me, a sigurna sam i kolege kada bismo uspjeli prevesti ove materijale i na hrvatski jezik.«, izjavila je Uršal.

(HNV)

Darko Sarić Lukendić, član Predsjedništva DZH

Za dijalog vlasti i predstavnika manjina

Demokratska zajednica Hrvata je politička stranka vojvođanskih Hrvata, osnovana 2007. godine u Subotici. Nakon duljeg vremena neaktivnosti, reaktivirala se i izabrala novo vodstvo na čelu s **Marinkom Prčićem** te definirala svoj program djelovanja. S članom Predsjedništva ove stranke **Darkom Sarićem Lukendićem** razgovarali smo o izbornim uvjetima za prestojeće izbore i njihovim planovima za sudjelovanje na njima.

Kako ocjenjujete izborne uvjete, općenito i za manjinske stranke, nakon usvajanja dva dokumenta koji su rezultat dijaloga političkih stranaka?

Pošao bih od elementarne činjenice: niti jednu vlast u svijetu ne legitimizira izborni rezultat već demokracija izbornog procesa i radnji koje mu prethode, a koje se posljedično manifestiraju u prisustvu oporbe u parlamentu nakon izbora, u postotku koji je veći od statističke greške. Okolnost da neko predstavničko tijelo broji više od dvije trećine, ili ne daj Bože potpunu, stopostotnu dominaciju predstavnika jedne izborne liste jasno govori da nešto s izbornim procesom, ili općenito društvom, odnosno zajednicom, u kojoj se taj izborni proces provodi, ozbiljno nije u redu. Jednako važi za opće, građanske izbore, kao i za izbore za predstavnička tijela manjinske samouprave. Nakon izbora održanih prošle godine u Srbiji, vlast je ovu činjenicu shvatila, očigledno vrlo ozbiljno i potaknuta, što kritikama oporbe što europarlamentaraca, otpočela je dijalog o izbornim uvjetima. U prethodnoj rečenici ključna je riječ dijalog, jer bez konsenzusa, ostvarenog putem dijaloga, svih zainteresiranih čimbenika, o izbornim uvjetima i mehanizmima, sami temelji društva, odnosno zajednice, su dovedeni u pitanje. Važno je razumjeti da je konsenzus o izbornim uvjetima jedna od temeljnih pretpostavki na kojoj počiva svako, pa i naše društvo, bez kojeg razvoj demokratskih institucija, te dugoročni prosperitet i stabilnost društva, odnosno zajednice, nisu mogući. Važno je također razumjeti da nitko iz van nje može i ne treba »praviti reda u našem dvorištu«. To je nešto što moramo učiniti mi, sami, kao građani Srbije. Zbog nas samih i naše budućnosti. Oporba se izborila za svoje pravo da u dijalogu sudjeluje. Politički predstavnici manjina očigledno nisu, premda pripadnici manjina čine značajan postotak građana Srbije. Time je propuštena jedna šansa da se o pitanjima političke participacije manjina, kao bitnog elementa društvenog konsenzusa,

progovori na relevantan način. Teme i pitanja vezana uz političku participaciju manjina u predstavničkim tijelima u Srbiji, očigledno, još uvijek nisu došli na dnevni red. Analizirati, stoga, efekte ovih dvaju sporazuma na otvorena pitanja političke participacije manjina u predstavničkim tijelima u Srbiji posve je izlišno, jer, da podsjetim, to nije, uopće niti bila tema ovih razgovora. Možemo stoga samo konstatirati da su ova pitanja i dalje u punoj mjeri otvorena i neriješena, te da ih treba rješavati putem dijaloga predstavnika vlasti i manjina.

Planirate li izići na izbore?

Iz perspektive političkog djelovanja stranke koja okuplja i predstavlja nacionalnu manjinu, postavlja se pitanje što dalje. Jasno je da bojkot nije rješenje. Moramo, stoga, nastojati da se, kao zajednica, za pravo na sudjelovanje u dijalogu o društvenom konsenzusu o svim pitanjima izborimo, te da putem tog dijaloga i neke rezultate za hrvatsku zajednicu polučimo. Ako dopustite, infantilna je pristup političkom djelovanju sadašnjih nominalnih i formalnih čelnika hrvatske zajednice koji se zasniva isključivo na »kukanju i zapomaganju« u očekivanju da netko izvana rješava probleme i izazove s kojima se mi ovdje suočavamo. Takav je pristup razvidno neučinkovit i jasan je pokazatelj nemoći i nesposobnosti da se s ključnim akterima uspostavi dijalog koji vodi k ostvarenju željenog cilja. Naglasit ću našu posvećenost punoj implementaciji Međudržavnog sporazuma o zaštiti srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj i hrvatske u Srbiji, što bi u praksi značilo garantirane mandate za političke predstavnike Hrvata u Srbiji na svim razinama, na sličan način kako je to omogućeno Srbima u Hrvatskoj. Svojevrsni problem na ovom putu predstavlja činjenica da se Srbija odlučila za sustavno drugačiji pristup, koji pretpostavlja snižavanje izbornog praga za izborne liste nacionalnih manjina, umjesto garantiranih mandata. Na tragu takvoga pristupa pitanju participacije manjina u predstavničkim tijelima kao iskorak u pravom smjeru ocijenio bih usvajanje prošlogodišnjih amandmana koje je podnio **Bálint Pásztor**, a kojima se izbornim listama nacionalnih manjina prirodni prag dodatno snižava za 30%. Ipak, ocijenio bih to kao nedostatan u smislu odredbi članka 9. prethodno spomenutog sporazuma.

J. D.

Beogradska cesta 31, 24000 Subotica, Srbija
tel.: +381(0)24 524-977, tel./fax: +381(0)24 551-348
office@dshv.rs, www.dshv.rs

Još jedan izborni ciklus bez primjene čl. 9. Međudržavnog sporazuma

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini, kao zainteresirani politički subjekt, sa žaljenjem opetovano mora konstatirati kako nije bio sudionikom razgovora političkih stranaka o izbornim uvjetima u Srbiji ove jeseni – niti onoga koji su organizirali i provodili zastupnici Europskog parlamenta niti onih koje je organizirao predsjednik Narodne skupštine Srbije **Ivica Dačić**, navodi se u priopćenju stranke.

»Premda se nismo mirili s takvom situacijom već smo djelovali proaktivno – obraćajući se onima koji su vodili razgovore i slali poruke putem javnosti, isključivanje DSHV-a kao jedine relevantne političke stranke hrvatske zajednice u Republici Srbiji iz dogovora o izbornim uvjetima između vlasti i oporbe čini se da jasno kazuje kako ni u vladajućim strukturama u Srbiji pa tako ni u ključnom predstavničkom tijelu Europske unije nije postojala spremnost da se politička participacija nacionalnih manjina rješava na inkluzivni način i da se ista riješi prema mjeri zainteresiranih političkih stranaka, a koje počivaju na bilateralnim sporazumima«, navodi se u priopćenju.

Stajalište DSHV-a glede, kako navode, ponuđenih »kozmetičkih poboljšanja« za političko predstavljanje nacionalnih manjina u Srbiji, koje počiva na smanjenju broja potpisa za predaju izbornih lista i »većoj kontroli« zlorabiti statusa »stranke nacionalne manjine« od pripadnika većinskog naroda, jest da je ono daleko od rješenja koje je Srbija preuzela potpisavši Međudržavni sporazum o zaštiti srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj i hrvatske u Srbiji prije točno 17 godina, ističu u DSHV-u.

»Naime, u članku 9. spomenutog Sporazuma stoji sljedeće: države potpisnice će omogućiti 'sudjelovanje u predstavničkim i izvršnim tijelima na način da će unutarnjim zakonodavstvom osigurati: zastupljenost nacio-

nalnih manjina u predstavničkim i izvršnim tijelima na lokalnoj razini, te zastupljenost u predstavničkim tijelima na regionalnoj i državnoj razini u Republici Hrvatskoj, odnosno na pokrajinskoj i republičkoj razini u Republici Srbiji'. Očito, riječ je o institutu zajamčenih manjina. Prikupljanjem potpisa podrške od strane 5 tisuća građana za izbornu listu nacionalne manjine i postojeći institut 'prirodnog praga' daleko je od rješenja koje se primjenjuje u, očito, demokratski razvijenijoj Republici Hrvatskoj. Javnost u Srbiji smo dužni podsjetiti da su dva od tri zastupnika srpske nacionalne zajednice u Hrvatskom saboru dobili podršku neznatno veću od 5% građana koji imaju pravo za njih glasovati a treći nešto više od 7%, dok po modelu koji je na snazi u Srbiji za sigurni zastupnički mandat hrvatskog zastupnika mora se računati na gotovo 35% glasova Hrvata s pravom glasa. Iz navedenoga je jasno da će još jedan izborni ciklus u Srbiji biti održan bez primjene rješenja koje predstavlja njezinu preuzetu međunarodnu obvezu. Istina, ima još uvijek vremena da se nađe neko ad hoc ili surogat rješenje kada je riječ o uključivanju DSHV-a u procese donošenja odluka, glede čega je naša stranka, kao uostalom i do sada, otvorena za razgovore. Sa svoje strane, Republika Hrvatska treba nastaviti tražiti učinkovit način da ishoduje primjenu članka 9., budući da je ona supotpisnica Sporazuma i garant njezine primjene. Tim prije jer je postojeće stanje za političku reprezentaciju ovdašnjih Hrvata neodrživo, a budući da traje već 17 godina, posve je iscrpljujuće i postaje besmisleno. Ukoliko tako što Hrvatska ne bude mogla ostvariti u dogledno vrijeme, valja razmisliti da taj dio Sporazuma onda jednostrano suspendira«, zaključuje se u priopćenju kojega potpisuje predsjednik DSHV-a

Tomislav Žigmanov.

Žene na selu

Nevidljive i neravnopravne

»Prilikom nasljeđivanja više od polovice žena nije dobilo ništa od naslijeđa, jer su najveći dio imovine naslijedili muški članovi obitelji«, kaže Senka Janković. »Porazavajuće je da žena vlasnica poljoprivrednog gospodarstva, koja plaća sve doprinose, nema prava na porodičnu naknadu«, kazala je Svjetlana Marković

Zelena mreža Vojvodine organizirala je u prošlu subotu u Tavankutu na Etno salašu Balažević skup Aktivizam žena na selu. Uz Zelenu mrežu Vojvodine organizatori skupa bile su Građanske inicijative, Pokret Novi optimizam i HKPD Matija Gubec iz Tavankuta. **Ladislav Suknović**, predsjednik tavankutske udruge, je pozdravljajući skup postavio pitanje kako je to biti žena, majka i baka u Srbiji, kako je biti žena, majka i baka u jednoj seoskoj sredini, a onda kako je biti žena, majka i baka Hrvatica, Slovakinja, Mađarica?

»To je onaj posebni aspekt o kome treba voditi računa, jer su žene naša najkreativnija populacija, one rađaju, stvaraju ni iz čega prave puno toga. Takav su primjer naše slamarke, koje su usprkos svojim životnim problemima stvorile jednu umjetnost, u tehnici slame. Pored njih i mi se osjećamo ponosim i sigurnim da život u jednoj seoskoj sredini ima perspektivu«, kazao je Suknović.

Život na selu ima perspektive, ali i svoje nedostatke. U anketi koju je uradila Zelena mreža Vojvodine žene su kao prednosti života na selu izdvojile mogućnost proizvodnje hrane i miran život. Međutim, nedostaje infrastruktura, nedostupna je zdravstvena zaštita, nedostaju vrtići, nema kulturnih sadržaja.

Naučene biti pomažući članovi

Senka Jankov, sociologinja iz Zrenjanina, iznijela je egzaktne podatke koji na najbolji način ilustriraju gdje su i danas žene na selu.

»Prema podacima Republičkog geodetskog zavoda, žene su vlasnice 25 posto zemljišta. Prilikom nasljeđivanja više od polovice žena nije dobilo ništa od naslijeđa, jer su najveći dio imovine naslijedili muški članovi obitelji. U većini slučajeva žene se same odriču naslijeđa u korist muških srodnika, što je posljedica krute obiteljske

strukture«, kazala je Jankov ističući da je ženama u gradu lakše jer imaju prilike upoznati se sa svojim pravima i dostupne su im institucije koje im mogu pomoći. »Žene su jednostavno naučene biti pomažući članovi obitelji koji su nevidljivi, a čiji je rad neophodan. Gurnute su u kućnu sferu gdje se očekuje od njih pomoć u poljoprivredi, posvećenost gospodarstvu, suprugu, a u javnoj komunikaciji su potpuno nevidljive. Malo je žena poduzetnica, žena nositeljica poljoprivrednih gospodarstava. Većina

Javni istup nepoželjan

Govoriti o položaju žena na selu i problemima koji ih prate nije poželjno. **Olivera Radovanović**, predsjednica Zelene mreže Vojvodine, navela je primjer jedne predsjednice udruge žena kojoj članice nisu dozvolile da kao predsjednica udruge sudjeluje na skupu. Nije mogla sudjelovati na skupu ni kao osoba, jer su je suprug i sinovi zamolili da to ne učini jer će im već sutra na kapiju pokucati sve moguće inspekcije.

žena provede život radeći na selu, a taj njihov rad nije vrednovan, nema ih na mjestima odlučivanja. U gradu se situacija donekle mijenja, ali na selu te promjene su spore ili ih nema», kaže Jankov.

Ksenija Grujić, predsjednica Udruge žena *Vredne ruke* iz Botoša, istaknula je političke pritiske s kojima se i sama suočila kada je odlučila kandidirati se za savjet mjesne zajednice. Kako je kazala, ženama se ne prašta pokušaj uključivanja u javne poslove.

»Ukrupnjavanja se kapital na selima, žena više ne može ići u nadnicu, nema gdje raditi i tako nastaje plodno tlo za ucjenjivanje«, kazala je Grujić.

Nejednake i kada rađaju

Paradoksalno je, ali je dio realnosti da aktivne žene u seoskim sredinama nemaju potporu ni od drugih žena. O tome, ali i drugim svakodnevnim problemima seoskih žena je govorila **Dragana Vasiljević**, članica Udruženja žena *Udahni život* iz Stanišića.

»Stanišić je prije 30 godina bio općina, a sada nemamo u selu banku, plaćamo sve usluge kao da smo u gradu, a mnoge od tih usluga nam nisu dostupne. Za većinu stvari moramo ići do grada, a to košta«, kazala je Vasiljević.

»Molim vas koji imate utjecaja i javnosti da uradite nešto da žene nositeljice poljoprivrednih gospodarstava kada rode dijete imaju ista prava kao i svaka druga zaposlena žena. Poražavajuće je da žena vlasnica poljoprivrednog gospodarstva, koja plaća sve doprinose, nema prava na rodiljsku naknadu«, apelirala je **Svjetlana Marković**, članica Udruženja žena *Banaćanke* iz Torka.

Na poticaj Pokrajinskog tajništva za rad, zapošljavanje i ravnopravnost spolova od 2008. godi-

ne osnovano je oko 500 seoskih udruga žena. Većina tih udruga prestala je s radom poslije 2016. godine kada su zbog, kako je rečeno na skupu, nepristupanja vladajućoj stranci ostale bez financijske potpore, jer većina udruga nije uspjela ostvariti tu vrstu neovisnosti.

»Naša udruga tako je organizirana da smo financijski neovisni. Imamo galeriju, bavimo se seoskim turizmom tako da nas baš briga za mjesnu zajednicu. S duge strane, ima još mnogo mogućnosti da se putem projekata dođe do sredstava«, kazala je **Jozefina Skenderović** iz HKPD-a *Matija Gubec* iz Tavankuta.

Aktivistkinja **Aida Ćorović** podsjetila je da borba za ženska prava traje tek 120 godina.

»Pitala me jedna moja prijateljica kako to da među poznatim umjetnicima nema žena? Tako jer žene nisu postojale. Prije manje od 200 godina u Britaniji, koja je majka demokracije, žene književnice su se potpisivale muškim pseudonimima. Još davno sam naučila da siromaštvo nije nedostatak novca već ljudskih prava«, kazala je Ćorović.

Z. V.

Tamburaška praksa upisana u Nacionalni registar nematerijalne kulturne baštine

Zalog budućnosti

**»Nijedan instrument nije toliko kompletan i širok, i upravo radi toga tambura zaslu-
žuje posebno mjesto«, kaže Aleksandar Antunović * »Na neki način ovo je za nas
tamburaše povijesni korak u očuvanju tambure«, kaže Mira Temunović**

Odlukom Nacionalnog komiteta za nematerijalno kulturno naslijeđe Srbije Tamburaška praksa upisana je u Nacionalni registar Nematerijalnog kulturnog naslijeđa Srbije 7. listopada ove godine i time je zauzela 54. mjesto na popisu elemenata. Ovaj datum je u tamburaškim krugovima upisan zlatnim slovima.

Proces prikupljanja materijala i potrebne dokumentacije za upis Tamburaške prakse u Nacionalni registar nematerijalnog kulturnog naslijeđa Srbije pokrenut je krajem 2019. godine. Sve to urađeno je u okviru projekta

stitucionalnom i neinstitutionalnom. Tu su veći orkestri i male neformalne bande koje rade komercijalno, ali tu moramo pridodati i edukaciju u školama i učenje unutar obitelji s koljena na koljeno, graditeljstvo tambure«, kaže Antunović i dodaje: »Tamburaškom praksom se bavim dugi niz godina iz različitih uglova, te me je to kao i rad na doktorskim studijama antropologije navelo na otpočinjanje prijave. U suradnji s Muzikološkim institutom SANU, Fakultetom muzičkih umjetnosti u Beogradu i Savezom tamburaških društava Vojvodine iz Novog Sada formiran

je stručni tim kojeg su činili etnolozi, etnomuzikolozi i predstavnici institucija čija je primarna djelatnost tamburaška praksa. Nastojali smo u ovom procesu objediniti sve one zajednice koje u vlastitoj kulturi imaju tamburašku praksu«.

Živa praksa

Po riječima Antunovića, ovim činom upisa Tamburaške prakse u Nacionalni registar markirani su faktori ugroženosti, te su određene mjere zaštite na kojima se tek

treba raditi. Antunović je također naglasio kako ustanove kulture i obrazovanja mogu donekle raditi na tome, ali i tamburaši trebaju nastaviti u svojim idejama i projektima očuvanja, njegovanja i unaprjeđenja tambure.

»Tamburaška tradicija je jedna od kompliciranijih, budući da sadrži različite instrumente u orkestru (prim, basprim, e-basprim, kontra, čelo, bas), ali isto tako i pruža razne mogućnosti, poput čisto tamburaških sastava ili u suradnji s nekim drugim instrumentima. Nijedan instrument nije toliko kompletan i širok, i upravo radi toga tambura zasluži posebno mjesto. Time je još veća stvar urađena. Mislim da smo uradili ono što se jednostavno moralo uraditi i da je ovaj korak vjetar u leđa svim tamburašima«, s ponosom kaže Antunović.

Živa tamburaška praksa prepoznata je kao dio kulturnog identiteta Srba, Roma, Hrvata, Bunjevaca, Mađara, Slovaka, Rusina i drugih zajednica koje žive na prostoru Srbije, a za ovaj projekt svi su dali svoje mišljenje.

Tamburaši diljem zemlje i iz raznih sfera ovaj korak ocjenjuju kao izuzetno bitan za dalji rad i napredovanje.

dr. Danka Lajić Mihajlović (Muzikološki institut SANU), Aleksandar Antunović (Muzej Vojvodine) i Danijela Filipović (Centar za nematerijalno kulturno naslijeđe RS)

Nematerijalno kulturno naslijeđe u Vojvodini: istraživanje, dokumentiranje i interpretacija, koji je financiran od strane Ministarstva za kulturu i informiranje Srbije.

Specifična forma

Budući da je podnositelj i inicijator ovoga projekta Muzej Vojvodine, o tome smo razgovarali s kustosom-etnologom msr. **Aleksandrom Antunovićem** koji je pojasnio kako je smještanje Tamburaške prakse u kontekst nematerijalnog kulturnog naslijeđa u Vojvodini rezultat sveobuhvatnog znanstvenog, etnološkog i antropološkog istraživanja ovog kulturnog fenomena.

»Tamburašku praksu, kao specifičnu kulturnu formu, odlikuje orkestarsko muziciranje na tamburaškim instrumentima. U protekle dvije godine nastojali smo obuhvatiti sve ono što podrazumijeva tamburašku praksu. U ovom aplikacijskom dokumentu tamburaška praksa je predstavljena prije svega kao orkestarska muzička tradicija koja postoji u formalnom i neformalnom smislu, i u in-

»Iz aktiva nastavnika tambure Vojvodine poslali smo pismo potpore i podrške u kom zdušno i srcem podržavamo ovu inicijativu. Na neki način ovo je za nas tamburaše povijesni korak u očuvanju tambure kao nacionalnog blaga. Tambura se i u Hrvatskoj vodi kao nacionalni instrument, ali se i u Srbiji treba tako voditi. Osobito me raduje, jer nas je tambura povezala bez obzira na nacionalnu, vjersku ili bilo koju drugu pripadnost. Ovo je početni korak i nadam se kako će nam sada biti i olakšana nabavka instrumenata za škole, te da će jednoga dana tambura stići i na akademiju«, kaže predsjednica Aktiva nastavnika tambure Vojvodine prof. **Mira Temunović**.

Zanimljiv je podatak koji je rekla prof. Temunović, a to je da na teritoriju Srbije srednja škola za tamburu postoji u Subotici, Somboru, Srijemskoj Mitrovici, Pančevu i Kragujevcu, dok je niža škola zastupljena i u drugim mjestima.

Motiv i vodilja

Da je ovo velika stvar za tamburu složio se i dopredsjednik HGU *Festival bunjevački pisama* i glazbenik prof. **Vojislav Temunović**.

»Mislim da je ovo velika stvar za tamburu, a samim time i za sve vrste orkestara kako amaterske, tako i profesionalne, pa i male sastave. Tamburaška praksa je odličan naziv koji opisuje sve objedinjeno. Ovo je korak koji je bitan za tamburaše, ali i za našu zajednicu u kojoj je tambura itekako prisutna. Prvi korak je napravljen i to je velika stvar. Bilo bi odlično kada bi se postigao i korak više, te da tambura stigne i do UNESCO-vog popisa, ali to je tek pred nama. Jasno je da ovim činom ne možemo očekivati čuda i ništa neće biti preko noći. I do sada smo radili i bilo je i dobrih i loših stvari. Mislim da nam ovaj korak može samo pomoći, ali što će biti tek ćemo vidjeti«, kaže Temunović i priča kako tambura u Srbiji nije dovoljno zastupljena u medijima, a osobito ne na televizijskim i radio postajama.

Panonska verzija tambure je, osim u Srbiji i Hrvatskoj, prisutna i u Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Mađarskoj, a

po riječima Temunovića tamburaši bi se lako dogovorili oko zajedničkog projekta jer im je svima tambura kao instrument motiv i vodilja.

»Čim se vijest o upisu tamburaške prakse u nacionalni registar pojavila na društvenim mrežama, moj prvi komentar je bio 'E sad će i tamburaši biti vidljiviji'. Da budem jasan, neće to nama automatski donijeti neke neviđene promjene, ali u svakom slučaju čim si na tom popisu i država će morati imati drugačiji stav i posvetiti nam malo više pažnje. Nadam se kako će kod natječaja ili nekih projekata imati više razumijevanja, a to je samo za sebe već dosta«, kaže umjetnički ravnatelj Subotičkog tamburaškog orkestra **Stipan Jaramazović** i nastavlja: »Ako smo do sad mogli preživljavati, ne vidim zašto nam ovo ne može pomoći. Dobro je da se to dogodilo. Iskreno, ne očekujem neke neviđene pomake, ali je svakako hvale vrijedno. Veliki sam zagovornik toga da se tambura treba učiti od osnovnog stupnja, pa sve do akademije. U Hrvatskoj već nekoliko godina postoji akademija za tamburu, ne vidim zašto se to ne bi moglo otvoriti i u Srbiji. Mislim da itekako imamo razloga nadati se i razmišljati u tom pravcu«.

Promocija realiziranog projekta upisa Tamburaške prakse u nacionalni registar nematerijalne kulturne baštine održana je 3. studenoga u Muzeju Vojvodine u Novom Sadu. Osim potrebne dokumentacije, za potrebe prijave Tamburaške prakse na listu nematerijalnog kulturnog naslijeđa sakupljen je i izrađen značajan video i foto materijal.

Svi sugovornici složili su se oko istoga, a to je da tambura ima budućnost. Kako je Antunović rekao, pitanje je što će se zadržati, što transformirati i prilagoditi drugim okolnostima, ali na tamburašima je da ovu praksu održavaju živom. Tambura je kao instrument već pokazala i dokazala velike mogućnosti, a sada je i u drugom svjetlu pokazala da i tamburaši mogu skupa razmjenjivati ideje, te imati hrabrosti raditi na njenom unaprjeđenju.

Ž. V.

Foto: preuzeto sa sajta Muzeja Vojvodine

Dr. sc. Dražen Živić, pomoćnik ravnatelja Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar

Popis – demografska podloga za planiranje

Demografska revitalizacija nije moguća ako se ne učine značajno veći naponi nego do sada u poboljšanju društvenog, političkog i obrazovnog položaja hrvatske manjinske zajednice, što među ostalim anticipira potpuno slobodno izjašnjavanje Hrvatima u sljedećem popisu stanovništva koji je u Srbiji najavljen za listopad 2022. godine

Intervju vodila: Jasminka Dulić

U Hrvatskoj se upravo ovoga tjedna završava terenski dio popisa stanovništva, dok je u Srbiji popis tek u pripremnoj fazi budući je odgođen za listopad 2022. godine. Popis je demografska podloga za svaku vrstu planiranja u državi kao cjelini, ali i za manjinske etničke zajednice, koje su »posebno osjetljive na dinamične demografske promjene, poglavito ako su one u dugotrajnom silaznom trendu kao što je to slučaj u Hrvatskoj posljednja tri i više desetljeća«, kaže pomoćnik ravnatelja Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar, demograf dr. sc. **Dražen Živić**.

Važno je stoga poznavati realno demografsko stanje svake manjinske zajednice, »jer je ono pretpostavka djelovanja na očuvanju njihove kulturne i identitetske opstojnosti i društvene integriranosti u najširem smislu riječi«, ističe dr. sc. Živić, s kojim smo razgovarali o različitim pitanjima vezanim uz provođenje popisa stanovništva.

► **Postoji li univerzalna metodologija i tehnologija popisa ili svaka država ima svoju metodologiju prikupljanja i obrade podataka?**

Sredinom 19. stoljeća na međunarodnoj je statističkoj razini uspostavljena i usuglašena osnovna metodologija popisivanja stanovništva. Prema njoj postoje dva osnovna načela popisivanja: prvo koje se odnosi na stalno ili *de iure*, a drugo koje se odnosi na prisutno ili *de facto* stanovništva. Uz to moderni popisi moraju biti sveobuhvatni, što znači da se popisuje cjelokupno stanovništvo a ne samo pojedine kategorije. Svaki popis ima kritični vremenski trenutak na koji se rezultati odnose (primjerice, u Hrvatskoj je dugo vremena to bio 31. ožujak, a u ovogodišnjem popisu će to biti 31. kolovoz; u Srbiji je u popisu 2011. kritični vremenski trenutak bio 30. rujan, dok je u ranijim popisima to također bio 31. ožujak), premda se za provedbu samog popisa računa barem s dva tjedna ili više. Danas se uglavnom u popisima, radi međunarodne usporedivosti, primjenjuje *de facto* načelo, prema konceptu »uobičajenog mjesta stanovanja«, što znači da se u broj stanovnika

nekog naselja ili države uključuju, krajnje pojednostavljeno rečeno, sve osobe koje u tom naselju ili državi provode najveći dio svojega slobodnog vremena, neovisno o njihovom formalnom prebivalištu ili boravištu. Dakako, svaki popis »prepoznaje« i privremeno odsutne osobe (zbog školovanja, liječenja i slično). Neovisno o međunarodnim popisnim standardima i kriterijima svaka država može svoju metodologiju prikupljanja i obrade podataka donekle prilagoditi svojim potrebama i mogućnostima.

► **Hrvatska još uvijek vrši popis na tradicionalni način dok se u većini država EU popis radi kao registarski popis? U čemu je razlika i zašto Hrvatska još nije prešla na registarski popis?**

Hrvatska je u ovogodišnjem popisu primijenila dva modela popisivanja – elektronički model putem odgovarajuće aplikacije koju su mogli ispuniti svi zainteresirani preko sustava e-građani, i klasični model pomoću popisivača koji ih je posjetio u njihovom domu. Treba naglasiti da su popisivači bili obvezni posjetiti i domove onih koji su se popisali putem sustava e-građani radi provjere odgovarajućeg koda. Prema izjavama nadležnih iz Državnoga zavoda za statistiku, ovogodišnji je popis bio posljednji koji se odvijao na »stari« način, budući da će se sljedeći popisi obavljati isključivo elektroničkim putem pomoću sustava registra stanovništva. Hrvatski su demografi već godinama zagovarali uvođenje registra stanovništva kao najboljeg »alata« za sustavno praćenje promjena u broju, razmještanju i strukturama stanovništva. No, do danas se to nije dogodilo. Najave postoje, a hoće li i kada registar stanovništva profunkcionirati u punini ostaje za vidjeti. Vjerojatno je do sada nedostajala stvarna politička volja da se to pitanje riješi.

► **Postoje li mogućnosti da se popis uradi nekvalitetno? Drugim riječima, što može biti problematično u metodologiji prikupljanja i obrade podataka? Kako se kontrolira kvaliteta i točnost podataka koji se prikupe popisom?**

Kao i u svemu što se radi postoji prostor za pogreške, poglavito nenamjerne, ali i prostor za manipulaciju. Budući da se ovogodišnji popis stanovništva u Hrvatskoj održava u vrlo specifičnim uvjetima (pandemija covid-19) teško je u ovom trenutku kazati koliko je ta činjenica utjecala na kvalitetu prikupljenih podataka. Sama činjenica da je krajnji rok za provedbu popisa dva puta produljen govori da je »na terenu« problema bilo. Za nadati je se da to neće značajnije utjecati i na kvalitetu prikupljenih, obrađenih i kasnije objavljenih podataka. No, puno je važnije pitanje pristupa li se popisu samo kao složenoj, ali ipak uobičajenoj statističkoj »operaciji«, ili kao svojevrsnom »političkom projektu« čiji rezultati služe u dnevnopolitičke svrhe. Rezultati popisa mogu se provjeriti postupkom koji se zove kontrolni popis, ali je iznimno važno pitanje odabira uzorka koji će se provjeriti. Moje je mišljenje je da se rezultati popisa trebaju provjeriti na područjima za koje postoje osnovane sumnje da mogu »proizvesti« fiktivne podatke.

► **Što mogu biti razlozi za odgađanje popisa i koliko se često to događa? Kakve su relacije popisa i politike? Nije li popis jedan stručni posao koji nema, ili ne bi trebao imati puno veze s politikom kada se organizira?**

Budući da su se moderni popisi stanovništva uglavnom organizirali ili se još uvijek održavaju u desetogodišnjim ili petogodišnjim intervalima, puno razloga za odgađanje popisa nije bilo. Svakako da je jedan od najvećih bio početak Drugoga svjetskog rata, tako da niti na području tadašnje jugoslavenske državne zajednice popis 1941. godine nije obavljen. Aktualna pandemija covid-19 utjecala je da je većina europskih država popise planirane za proljeće 2021. godine odgodila za jesen iste godine ili za narednu godinu. To mi se čini opravdanim i nužnim, jer je bolje malo kasniti s popisom nego dobiti podatke

slabije ili iskrivljene kvalitete. No, prebacivanjem popisivanja u svojevrsno virtualno okruženje mogu se prevenirati budući izvanredni događaji. Slažem se apsolutno s Vašom tvrdnjom da popisi ne bi trebali imati ikakve veze s aktualnom ili dnevnom politikom, osim u onom dijelu koji se odnosi na donošenje zakonskih akata na kojima se popis temelji, ali i tada politika ne bi smjela utjecati na metodološka i stručna rješenja, a kamoli ih prilagođavati svojim potrebama. Dakako, politiku u ovom smislu shvaćam isključivo kao odnos stranaka u parlamentarnom životu neke zemlje, a ne u širem smislu kao aktivnost za opće dobro.

► **Koriste li se danas podaci iz popisa i demografski podaci na pravi način? Hoću reći da li se politiziraju umjesto da koriste državi za planiranje?**

Neovisno o modelu popisivanja, svrha svakog popisa jest prikupiti što raznovrsnije podatke o populaciji koja živi na nekom području, njezinoj strukturi, kućanstvima i stanovima u kojima ta populacija živi. Popisom ili registrom stanovništva pribavljeni podatci trebaju biti samo demografska podloga za svaku vrstu društvenog, ekonomskog, regionalnog i sigurnosnog planiranja, a ne bi trebali biti shvaćeni kao podloga za politička prepućavanja. U hrvatskom se popisnom iskustvu prepoznaju i jedna i druga pozadina.

► **Novina je da su u popisu uključena i pitanja koja se odnose na ranjavanje u ratu, podataka o članovima obitelji koji su nestali ili stradali. Što će to značiti za formiranje točne slike o posljedicama rata na demografsku sliku Hrvatske?**

Premda su proteklih godina učinjeni značajni naponi u utvrđivanju veličine (broja) i strukture ukupnih, izravnih i migracijskih gubitaka Hrvatske u Domovinskom ratu, napose po pitanju ratnoga mortaliteta, odnosno broja poginulih, ubijenih, umrlih, nasilno odvedenih, zatočenih i

nestalih osoba, kako na nacionalnoj tako i na lokalnim razinama, konačna demografska bilanca Domovinskoga rata nije utvrđena. Za to postoje, dakako, objektivni, ali i subjektivni razlozi. Naime, mnogi izvori podataka su još uvijek slabo dostupni ili potpuno nedostupni, a nije uvijek bila niti jasna politička volja da se pitanje demografskih ratnih gubitaka potpuno riješi. Jedino je, čini se, znanstvena zajednica bila pripravna uhvatiti se toga odgovornog zadatka. U tom smislu ističem Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar* koji se, uz druga znanstvena pitanja, već tri desetljeća bavi složenom problematikom Domovinskog rata na različite načine – od projektnih i nakladničkih aktivnosti do organiziranja znanstvenih i znanstveno-stručnih skupova, posebno posvećenih fenomenu »Vukovara '91.«. Veliki su doprinos dali i Hrvatski institut za povijest i Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata. Ujedno, i uloga pojedinih udruga civilnoga društva, pa i crkvenih institucija, na utvrđivanju bilance demografskih gubitaka Hrvatske u Domovinskom ratu nije zanemariva. U tom smislu važno je i dalje prikupljati podatke, istraživati arhive i dostupnu dokumentaciju, pa se i pitanja o stradanjima u Domovinskom ratu u popisu 2021., prema mojemu mišljenju, čine dobrodošla.

► **Koliko je popis značajan za nacionalne manjine?**

Nema nikakve sumnje da su brojčano male populacije, a to su uglavnom manjinske etničke zajednice, posebno osjetljive na dinamične demografske promjene, poglavito ako su one u dugotrajnom silaznom trendu kao što je to slučaj u Hrvatskoj posljednja tri i više desetljeća. Stoga nije nevažno poznavati realno demografsko stanje svake manjinske zajednice, jer je ono pretpostavka djelovanja na očuvanju njihove kulturne i identitetske opstojnosti i društvene integriranosti u najširem smislu riječi.

► **Srbija se i dalje zalaže za otvorenu rubriku u popisnim obrascima kada je u pitanju nacionalnost, unatoč tome što su predstavnici nacionalnih vijeća službeno zatražili od Republičkog zavoda za statistiku da se u popisne obrasce navedu sve nacionalnosti koje su priznate. Kakva je praksa u Hrvatskoj kada je u pitanju popisni materijal i na koji način se i samim materijalom doprinosi jasnijem očitovanju nacionalne pripadnosti manjinskih zajednica? Predstavnici nacionalnomanjinskih vijeća smatraju kako se upravo putem popisnih obrazaca stvara pogodna situacija za manipuliranjem kod očitovanja etnokulturnoloških osobenosti?**

Nema sumnje da bi navođenje svih priznatih nacionalnosti olakšalo izjašnjavanje i obradu podataka, što bi smanjilo mogućnosti eventualne manipulacije rezultati-

ma popisa. No, do manipulacije može uvijek doći ako postoji »politička volja« za tim, neovisno o modelima izjašnjavanja stanovništva prema etničkoj/nacionalnoj pripadnosti. U popisu stanovništva 2021. u Hrvatskoj rubrika za izjašnjavanje po narodnosti bila je otvorena. Budući da je značajan dio populacije u Hrvatskoj iskoristio mogućnost elektroničkog popisivanja bit će vrlo zanimljivo kako je to eventualno utjecalo na izjašnjavanje po narodnosnom kriteriju.

► **Država Srbija i Republički zavod za statistiku ne pokazuju spremnost za adekvatnim uključivanjem pripadnika manjinskih zajednica u popisne komisije u jedinicama lokalnih samouprava. Čak se u izrazito**

FOTO: Robert Anić

multietničkim sredinama gdje živi više nacionalnih zajednica inzistira da u popisnoj komisiji jedna zajednica zastupa više drugih. Kakvim vidite ovakvo postupanje RZS-a i kakve to posljedice može imati za hrvatsku manjinu koja je isključena i u brojnim drugim segmentima?

Jedan od ključnih faktora demografske održivosti svake nacionalne manjine, osobito onih koje su zahvaćene jakim negativnim demografskim trendovima, a hrvatska jest jedna od njih, je osiguranje preduvjeta društvene održivosti, a to znači jače uključenosti pripadnika manjinskih zajednica u društveni, politički i ekonomski život države. Sukladno tome, veća uključenost i angažman manjina, a to znači i hrvatske, u pripremu i provedbu popisa stanovništva u Srbiji 2022. godine trebao bi predstavljati pozitivan korak u pravcu revitalizacije hrvatske populacije.

► **Kakvo je Vaše mišljenje o kampanjama pred popis? Koliko one mogu biti učinkovite za same nacionalne manjine?**

Osobno ne vidim ništa sporno u činjenici da se u pripremi pred popis javno ističe njegova važnost i potreba

da se u popisu prikupe istiniti podatci, odnosno da se osobe koje se popisuju potpuno slobodno izjasne o svim pitanjima, osobito o pitanjima etničke, vjerske i jezične pripadnosti. To jednako vrijedi za većinski narod kao i za manjinske etničke zajednice. Drugo je, međutim, pitanje ako »popisna promidžba« ima druge motive, odnosno ako se njome promiče potreba ili određena politika da osoba koja se popisuje da djelomično ili potpuno netočne podatke kako bi se na temelju njih ostvarivala veća manjinska prava, napose pravo na službenu uporabu jezika i pisma ili veća participacija pripadnika manjina u strukturama vlasti na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini.

► **Proučavali ste i napisali znanstvene radove na temu suvremene demografske slike Hrvata u Srbiji i Vojvodini. Ta slika je prilično crna. Mogu li se preokrenuti demografski trendovi i od čega u najvećoj mjeri ovise?**

Dubina demografske krize u kojoj se nalaze Hrvati u Srbiji i Vojvodini sugerira zaključak o vrlo teškom zadatku koji stoji pred svima koji se bave pitanjem demografske revitalizacije i očuvanja nacionalnog identiteta hrvatske manjinske zajednice u toj državi – od institucija srpske države, preko institucija hrvatske zajednice, do institucija hrvatske države kao matične domovine. Ujedno, ne treba zanemariti niti ulogu pojedinca koji sam odlučuje kako će se u popisu izjasniti, hoće li ući u brak, koje će reproduktivne norme ostvarivati, hoće li ostati živjeti u Srbiji (i Vojvodini) ili iseliti (u Hrvatsku ili drugdje) itd. Dugotrajno negativni demografski trendovi imaju vrlo složene uzroke i nije ih moguće detaljnije elaborirati u odgovoru na Vaše pitanje. Najjednostavnije rečeno, radi se o kombinaciji nepovoljnih demografskih procesa, osobito u reprodukciji, migracijama i demografskim strukturama (jako demografsko stanje i nedovoljna razina obrazovanosti), s društvenim procesima u domeni nepovoljnog političkog položaja hrvatske manjine, »bunjevačkog« i »šokačkog« pitanja, procesa asimilacije, trendova u promjeni popisnog izjašnjavanja, politički motiviranog nasilja nad Hrvatima, osobito 1990-ih, ali i kasnije itd. Demografska revitalizacija, shvaćena kao usporavanje negativnih demografskih trendova, nije moguća ako se ne učine značajno veći napor nego do sada u poboljšanju društvenog, političkog i obrazovnog položaja hrvatske manjinske zajednice, ne samo na nivou pojedinca nego i na razini kolektiviteta, što među ostalim anticipira potpuno slobodno, bez ikakvih pritisaka a osobito posljedica, izjašnjavanje Hrvata u sljedećem popisu stanovništva koji je u Srbiji najavljen za listopad 2022. godine.

► **Postoje li točni podaci o tome koliki je broj Hrvata proganjan iz Srbije, budući da se procjene razlikuju i po nekoliko tisuća?**

U do sada objavljenoj literaturi, koliko je meni poznato, procijenjeno je da je iz Srbije, napose iz srijemskog dijela Vojvodine, na različite načine protjerano između 30 i 40 tisuća Hrvata. Osnovnu metodološku poteškoću utvrđivanja preciznog broja protjeranih predstavlja činjenica da se dio po etničkom podrijetlu Hrvata u Srbiji nije tako izjasnio u popisu 1991. godine. Ako izuzmemo Hr-

vate koji su se iz različitih razloga u popisima izjašnjavali kao Bunjevci i Šokci, ostaje još i pitanje Hrvata koji su se anacionalno izjasnili, bilo kao Jugoslaveni, bilo kao regionalne pripadnosti ili se uopće nisu željeli izjasniti u smislu nacionalne pripadnosti. Budući da ne možemo utvrditi točan broj Hrvata u Srbiji 1991. godine (osim, dakako, onih koji su se u popisu tako izjasnili), ne možemo primijeniti uobičajenu demografsku metodu međupopisne usporedbe 1991. – 2002. godine. Neovisno, međutim, o egzaktnom broju koji će nam možda ostati i nepoznat, ipak ostaje činjenica da je hrvatska manjinska zajednica u Srbiji (i Vojvodini) nakon 1991. u jakoj depopulaciji i da su prisilne migracije, uz vrlo nepovoljan odnos rodnosti i smrtnosti, krucijalan čimbenik njezinoga demografskog regresa, koji je među najsnažnijima u odnosu na druge manjinske zajednice. To se, najjasnije, nažalost očituje u činjenici da su Hrvati među najstarijim stanovništvom Srbije i Vojvodine, a to znači i među najstarijim populacijama u svijetu danas.

► **Mogu li države utjecati na očuvanje nacionalno-manjinskih zajednica ili su one osuđene na nestanak kroz procese asimilacije, migracije, mimikrije po Vašem mišljenju?**

Države trebaju stvarati jednake i što bolje uvjete života i rada za svakog pojedinca koji živi na njezinom teritoriju. To će čuvati identitet većinskog naroda, ali i manjinskih zajednica. Jednaki i poticajni uvjeti omogućit će manjinama bolju i snažniju integriranost, nasuprot asimilacijskim procesima. Drugo je, dakako, pitanje imaju li manjine dovoljno demografskog kapaciteta za opstanak ili su negativni trendovi (prirodni pad, demografsko starenje i emigracija) već uzeli toliko maha da ih je teško moguće usporiti, a kamoli posve zaustaviti. U takvoj su situaciji danas Hrvati u Srbiji, a u sličnoj su situaciji i neke manjinske zajednice u Hrvatskoj, čak i srpska koja je najbrojnija.

► **Prema Vašim istraživanjima i dosadašnjem iskustvu, kolika je vjerovatnoća da se iseljeno i proganano stanovništvo zbog rata, prijetnji ili nasilja vraća u mjesto ili kraj (ili državu) iz koje su prognani, pobjegli zbog ratnih okolnosti?**

Svjetska iskustva kazuju da se približno 30% prognanog i izbjegličkog stanovništva nikada ne vrati u svoja naselja u kojima su živjeli do krize (političke, ratne, prirodne) koja ih je potaknula na odlazak. No, ako se razlozi njihova progonstva i izbjeglištva nisu uklonili te ako život negdje drugdje potraje dulje vrijeme onda se postotak povratnika značajno smanjuje, što zbog smrtnosti u progonstvu i izbjeglištvu što zbog snažnije integriranosti (ekonomske, socijalne, obrazovne) u zajednice i društva u kojima su privremeno živjeli. Kada su u pitanju prisilne migracije na području današnje Hrvatske i Srbije, držim da su one uglavnom okončane i da se ubuduće ne može očekivati značajniji povratak, bilo Hrvata bilo Srba. Pojedinačnih povrataka može biti, ali masovnijeg i organiziranijeg zasigurno ne. I to, ponavljam, nije neočekivani migracijski scenarij.

Muzej tambure u Slavonskom Brodu

Instrument ukorijenjen u hrvatsko nacionalno biće

»Tamburu smatramo hrvatskim nacionalnim instrumentom, duboko ukorijenjenim u hrvatsko nacionalno biće, običaje i život. Instrumenti koji se nalaze u našem muzeju velikim su dijelom djelo hrvatskih majstora graditelja tambura. U sadašnjem muzeju ispričana je priča o tamburi kroz povijesni pregled od početaka sviranja tambure na ovom prostoru do današnjih dana«, kaže Krešimir Dokuzović

U kazamatu barokne brodske Tvrđave u Slavonskom Brodu, Brodska udruga tamburaša otvorila je Muzej tambure 2013. godine. U postavu se može vidjeti preko 60 ručno rađenih tambura koje su se koristile u rasponu od 120 godina. U prvom Muzeju tambure u svijetu puno toga se može vidjeti, ali i čuti i naučiti. U samom postavu mogu se vidjeti tambure četiri najpoznatija sustava gradnje od kraja 19. stoljeća do danas.

Uz bogatu zbirku tambura postav je popraćen nizom dokumenata, fotografija i zvučnih zapisa koji bogato ilustriraju ovo tradicionalno hrvatsko glazbalo. U muzeju se nalazi i radionica u kojoj se izrađuju tambure, te se posjetitelji mogu upoznati s fazama izrade tambura. I ovaj muzej i ovi eksponati žele dokazati da je tambura izvorni hrvatski instrument. Preteča tambure stigla je u Slavoniju s turskim osvajačima, no to je potpuno drugačiji instrument. Tambure su počeli graditi hrvatski majstori, kroz pet sustava građe razvilo se više od 70 različitih vrsta tambura. Posebno interesantan dio Muzeja je kutak za majstorsku radionicu gdje posjetitelji mogu dobiti uvid u postupak izrade tambure. Ovo je interaktivni dio u kojem su posjetitelji aktivno uključeni u predstavljanje, pa često i sami isprobavaju neke od alata za izradu tambura.

O ovome muzeju, koji je središte izučavanja tambure, sviranja na tome hrvatskom nacionalnom instrumentu i svega što je vezano uz tamburu razgovarali smo s **Krešimirom Dokuzovićem**, predsjednikom Brodske udruge tamburaša i članom Brodskog tamburaškog orkestra. Uz **Mladena Rakića**, tajnika Brodske udruge tamburaša, jedan je od voditelja Muzeja tambure u Slavonskom Brodu.

Priča o tamburi

Od koga je potekla ideja za osnivanje Muzeja tambure? Koliko su trajale pripreme i kada je Muzej tambure otvoren? Tko je realizirao ideju? Tko financira rad ovog muzeja?

»Ideja o Muzeju tambure potekla je od **Mladena Jurkovića**, poznatog graditelja tambura, vrsnog tamburaša i člana *Berde banda* iz Slavanskog Broda. Ideju je prihvatio maestro **Mihael Ferić** koji je i autor prvog povi-

jesnog postava Muzeja tambure. Nakon dugogodišnjih priprema i pronalaska prostora u kojem će biti muzej, isti je svečano otvoren 23. siječnja 2013. godine. Važno je naglasiti da su članovi Brodske udruge tamburaša svojim znanjem i radom uspjeli osmisliti i napraviti ovaj muzej te ga otvoriti za posjetitelje. Muzej se financira sredstvima Brodske udruge tamburaša te dobrovoljnim priložima posjetitelja. A je li tambura izvorni hrvatski instrument, ovo je pitanje svakako za dulju stručnu raspravu i mislim da ovdje nemamo dovoljno prostora za istu. Svakako tamburu smatramo hrvatskim nacionalnim instrumentom, duboko ukorijenjenim u hrvatsko nacionalno biće, običaje i život. Instrumenti koji se nalaze u našem muzeju velikim su dijelom djelo hrvatskih majstora graditelja tambura«, kaže Dokuzović i opisuje našim čitateljima što se sve može vidjeti u postavu ovog muzeja:

»U sadašnjem muzeju, koji se prostire na 250 m², ispričana je priča o tamburi kroz povijesni pregled od početa-

ka sviranja tambure na ovom prostoru do današnjih dana. Izložili smo oko 70 instrumenata dok ostali, kojih ima sigurno još toliko, čekaju preseljenje muzeja u Kuću tambure. Nadalje, skupili smo opsežnu fotodokumentaciju, veliki broj knjiga o tamburi i tamburaškoj glazbi, diskografska izdanja, alate za izradu tambura.... Svakako najvrjedniji dio je bogata notna zbirka koju smo prikupili, a u kojoj je velik broj notnih zapisa pisanih rukom».

Majstorski kutak

U sklopu muzeja postoji i radionica u kojoj se izrađuju tambure. Razgovor s Krešimirom Dokuzovićem smo nastavili o izradi tambura, o ovome majstorskom kutku.

»U muzeju se nalazi i majstorski kutak, tako smo nazvali dio muzeja u kojem posjetitelji mogu naučiti nešto o izradi tambura, materijalima koji se koriste, i čuti poneku zanimljivost vezano uz sâm instrument. Ovdje nekako i završava posjet muzeju te se kroz interakciju naš voditelja i posjetitelja pokušava čim više zainteresirati posjetitelje za tamburu i tamburašku glazbu. Naime, budući da su nam većina posjetitelja školska djeca, uzeli smo si u zadatak da baš djeci pokušamo usaditi ljubav prema tamburi, našem nacionalnom instrumentu. Ako uspijemo u

prim/bisernicu do par desetaka tisuća za tamburaški bas/berde. Ali, važno je reći da tambura drži cijenu te je uvijek dobra investicija«, kaže Krešimir Dokuzović, te navodi kako u muzeju postoji i dio u kojem se ponekad organiziraju koncerti, većinom tamburaške ali i druge glazbe, a na koncu razgovora napominje da se nada skorom preseljenju u Kuću tambure.

jednoj grupi barem jedno dijete zainteresirati za tamburu i sviranje tambure, naša misija je uspjela. Što se tiče same izrade tambure, taj dio se ne radi u muzeju, tu samo pokazujemo način izrade, dijelove, materijal od kojeg se izrađuju tambure... Posjetiteljima pokazujemo dijelove instrumenta koji se rade od javora, smreke, nekih drugih vrsta drveta, zatim metalne dijelove na instrumentu, dijelove od kosti.... Puno se toga može ispričati o izradi tambure. Za izradu jednog instrumenta je potrebno između 100 i 150 radnih sati pa to, uz vrstu i količinu upotrijebljenog materijala, određuje i cijenu pojedinog instrumenta. Cijena instrumenta varira i kreće se od nekoliko tisuća kuna za

»To je predivan i točno 10 puta veći prostor nego je ovaj u kojem sada imamo postav. Kuća tambure također se nalazi u sklopu Brodske tvrđave i prostor je koji bi, uz muzej tambure, trebao biti dom Brodskom tamburaškom orkestru.«

Ovaj muzej je posjetio i **Tomislav Vukov**, jedan od osnivača subotičkog ansambla *Hajo*.

»Budući da sam prvi put bio u Muzeju tambure, prvo me je dojmila sama lokacija muzeja koji se nalazi u staroj tvrđavi, mada, kao što i sami ljudi koji rade u muzeju kažu, to nisu dobri atmosferski uvjeti za muzej, jer ima dosta vlage koja je štetna za eksponate tambura, za fotografije i cijeli inventar. Najveći dojam je entuzijazam ljudi koji su to zamislili i uz mukotrpan rad napravili postavku i historijat tambure u Hrvatskoj i u dijaspori. To je dobro prikazano na fotografijama. Gdje god su ljudi otišli iz Hrvatske ponijeli su i tamburu, te je ona više ili manje zaživjela i u dijaspori. Postavka samih instrumenata je jako zanimljiva, a tu je i prikaz same gradnje tambure što je ljudima, posebno laicima, vrlo ineresantno. Muzej se uskoro seli u nove prostorije koje je osigurao Grad Slavonski Brod i po riječima domaćina to bi trebali biti puno bolji uvjeti gdje bi mogli biti izloženi svi instrumenti i organizirani razni seminari, gostujuće postavke kako instrumenata tako i fotografija o tamburi, a i proširivanje tematike na druge destinacije osim Hrvatske, jasno u kojima se svira tambura. U svakom slučaju, sve pohvale ljudima koji su ovu zamisao proveli u djelo«, kaže Tomislav Vukov.

Zvonko Sarić

Subotica na vodi

Nedavno sam pročitao da će najveći grad Vojvodine slijediti svijetli primjer naše prijestolnice (mada još nismo kraljevina) i na mjestu gdje je bilo brodogradilište, u jednoj divnoj riječnoj uvali, započeti izgradnju »Novog Sada na vodi«. Naravno, i ova ideja, poput beogradske, ima kritičara koji samo iz »biznis-političkih razloga« zamijeraju gradonačelniku Novog Sada, inače najbližem suradniku našeg skoro sveznajućeg Dvostrukog Predsjednika, koji se nedavno počeo, pored urbanizma, baviti i kritikom arhitektonskih djela, tvrdeći da je beogradski hram posvećen prvom arhiepiskopu sv. Savi ljepši od istambulske Hagia Sofije (ali nekima, nažalost, nije ni veći, imajući na umu trud i uloženi desetak milijuna eura, ipak po veličini zauzima odlično drugo mjesto na Balkanu). Uopće nemam namjeru upuštati se u bilo kakvu arhitektonsko-urbanističku polemiku s tako visokopozicioniranim političarem, jer iz vlastitog iskustva znam da s političarima s daleko manjih pozicija nema šanse »diskutirati«. Budući da su ukusi različiti, vidio sam nekoliko, za moja shvaćanja, boljih projekata rješavanja tzv. Terazijske terase, no te zamisli su ostale samo na papiru. U davni naš grad je uvijek slijedio velike i sjajne prilike, kao što je npr. secesija, pa smo mnogo kasnije, poput Novog Sada, ukinuli tramvajski promet da bismo slijedili primjer Beograda i kroz cijeli grad provukli međunarodnu autocestu, računajući da ćemo za savezne novce srediti problem neasfaltiranih ulica (rezultat znate). Sada vam morati skrenuti pažnju da u slučajevima građenja »na vodi«, bolje rečeno građenja »na močvarnom terenu« (ali to ne zvuči tako grandiozno), danas Beograd, a zatim i Novi Sad slijede subotički primjer »grada na vodi« jer smo mi već sedamdesetih godina to izgradili i dali mu ime »Prozivka«.

»Prozivka« – grad na vodi

Već sam vam pripovijedao da je nekoć i naš grad imao svoju bujičnu rijeku, koja ga je presijecala na dva dijela. Naši marljivi graditelji ovu ponekad riječicu, ponekad pravu bujicu uspješno su stavili u podzemnu kanalizaciju, u tzv. kolektore od broja jedan do šest, a vode doveli do »Pročištača« zatim u Paličko i Ludaško jezero, da riječicom Kireš »pročišćena voda« stigne do Tise. Neki će kazati, pa ima tu izvjesnih problema. Ali, da to zanemarimo. Samo je pitanje vremena kada ću smjeti plivati u paličkoj vodi (istina pitanje je hoću li »doživjeti stotu«). Naši »graditelji« su ljubitelji poezije **J. J. Zmaja**, koji je kazao: »gde god slobodno mesto nađeš, tamo drvo posadi«. Istina, ne sade drveće nego stambeno-poslovne zgrade, a šifrirana oznaka je: P+4+pk. Gradski čelnici su šezdesetih godina došli do velike odluke: masovnu, tzv. usmjerenu gradnju izvršit će na dvije lokacije: Aleja maršala Tita (gdje se već gradilo) i na Prozivki. To što se ti tereni podudaraju s ne-

kadašnjim riječnim tokom nije (ih) bila briga. Problema temeljenja na Radijalnom putu nije bilo, jer se tamo riječni nanos nije mnogo taložio, ali na Prozivki se pokazalo da je mješavina pijeska i mulja duboka i do 20 m. Rješenje je, poput Venecije, nađeno u šipovima, istina armirano-betonskim šipovima tipa »franky«, tako da je nekadašnji močvarni teren praktično izbetoniran u dubini do 20 m. Za cijenu se nije pitalo. Da citiram našeg političara: »Mi čak i u centru Subotice volimo solitere isto kao i na drugim lokaci-

Umjetni brijeg i jezero u Kecskemétu

jama«. Neki od mojih kolega imali su planove da simbolično, makar u Strossmayerovu, vrata riječicu. Drugi kolega želio je čamcem ploviti iz Kelebijskog jezera do Tise. »Sve je to izvodljivo, samo je pitanje novca i vremena«.

Zeleni hotel na otoku

Mislim da i ja trebam prikazati izvjesnu kreativnost, pa ću vam, hrabri čitatelji, prikazati jedan moj (zasad) projekt »Subotica na vodi ili na jezeru«. Mi smo nekadašnji Mali Palić djelomično pretvorili u Prozivku, a djelomično u gradsko smetlište. »Gdje rupu ili kanal vidiš, tamo smeće baci« (moj citat iz iskustva). Ovo smetlište je ruglo i problematično, zato predlažem da u centru smetlišta podigemo jedan armirano-betonski (a.b.) otok na šipovima (prakse već imamo) čiju ćemo površinu strogo hidroizolirati, a potom u velike a.b. prstene trpati izvađeno smeće, mulj (zato hidroizolacija). Prsteni bi se sužavali stepenasto poput neke piramide; visina ovakve građevine mogla bi biti visina tornja Gradske kuće. S vanjskih strana prstena gradili bismo hotele, apartmane, prodavaonice itd. sa suvremenom, tzv. zelenom fasadom. Bivše smetlište pretvorili bismo ponovo u jezersku s kondicioniranom vodom (slično rješenje postoji u Kecskemétu), formirali bismo plaže, pristaništa za čamce, terene za tenis i sport, što npr. Beogradu na vodi nedostaje. Ops, sada vidim da ideja imam još bezbroj, ali nema novinskog prostora!

Zamrli, a zdravi duh

Djeca danas, to možemo ustvrditi mirne savjesti, gledaju neusporedivo više filmova u odnosu na njihove vršnjake prije nekoliko desetljeća. Znaju li, međutim, današnja djeca više o onome što gledaju u odnosu na njihove vršnjake prije nekoliko desetljeća, teško je reći.

Jer, na što se svodilo, a i danas se svodi gledanje nekog filma, i ne samo kada je riječ o djeci? Na prvom mjestu svakako bi to bila radnja (s ili bez navodnika), zatim žanr, glumci... da bi se na koncu sve to završilo onim univerzalnim: »o ukusima se ne raspravlja«. Ili u nekoj sofisticiranoj raspravi, poput onih o knjigama: »kaži mi što čitaš (gledaš), pa ću ti reći tko si«. Ipak, ovoga puta nećemo o ukusima nego o znanju.

Stariji čitatelji zacijelo se sjećaju da su upravo u vrijeme dok su oni bili djeca osnovne škole vrvjele sekcijama: net-

ko je išao na kemijsku, netko na matematičku, netko na recitatorsku ili dramsku, a većina je – budimo iskreni – birala neku sportsku, gdje se uz duh razvijalo i tijelo. Sekcije su, zapravo, više bile stvar kreativnosti nastavnika koji su se natjecali tko će ponuđenim sadržajima privući više mališana. Tako su, osim onih iz »obaveznog sastava« (nastavni predmeti), u škole ušle i etnološka, slamarska ili pak filmska sekcija kao životna polja o kojima su djeca znala malo ili gotovo ništa. Nastavnici koji su vodili te sekcije, treba li to uopće naglašavati, i sami su na neki način bili djeca: onome čemu su učili djecu izvan redovne nastave posvećivali su se možda i istim (ili još i većim) žarom u odnosu na predmet koji su predavali u osnovnoj nastavi.

Uzmimo, primjerice, filmsku sekciju. Nastavnik ju tako održava da neki od učenika završe u danas nepostojećoj Narodnoj tehnici, želeći dobiti ne samo »informaciju plus« nego se i sam oprobati u radu s kamerom i svemu onome što se nekoć vrtjelo na celuloidnoj traci.

Da, ovo je priča o nekadašnjoj filmskoj sekciji u Osnovnoj školi *Matija Gubec* iz Tavankuta i njihovom nastavniku

Zoltánu Siflisu koja svoj svojevrsni nastavak živi više godina unazad. Naime, kao što je (bar čitateljima *Hrvatske riječi*) poznato, upravo je Zoltán Siflis gotovo pa urođenu ljubav **Branka Ištvančića** prema filmu oplemenio u tolikoj mjeri da se ovaj kasnije odrekao sigurnosti posla otpravnika vlakova i uputio se u neizvjesnu budućnost svijeta filma. Kao što je također poznato, Branko Ištvančić danas je poznato filmsko ime (napose kao redatelj dokumentarnih filmova), ne samo u Hrvatskoj nego i u svijetu, o čemu svjedoči i preko trideset domaćih i inozemnih nagrada i priznanja.

Ima više stvari koje su u ovoj priči i više nego li pohvalne, a prva se svakako tiče činjenice da odnos između nekadašnjeg učitelja i učenika nije prekinut ni ratom, ni granicom niti protokom vremena (što je, inače, tako čest slučaj). Dapače, moglo bi se reći kako je upravo faktor »vrijeme« učvrstio njihov odnos do točke koju više ne lomi nijedan drugi: ni »konkurencija«, ni »zavist« niti bilo što drugo što je također često prisutno u životu.

Opisani odnos između Siflisa i Ištvančića bio bi, kao i ics epsilon sličnih, isključivo njihova privatna stvar i posve nebitan da on nije poučan na više načina. Kao prvo, upravo zahvaljujući entuzijazmu dvojice redatelja tavankutski mališani su privilegirani da iz prve ruke nauče osnove filmskoga jezika, bez obzira na to je li riječ o pisanju scenarija, snimanju, montaži ili režiji. Njihova radionica pod nazivom *Kad se male ruke slože* može (i treba) biti primjer prije svega odraslima, što će reći nastavnicima da iz svojih umornih ega izvuku već zaboravljenu energiju entuzijazma, i to prije svega zarad dobrobiti djece. Ne mora nužno biti riječi o pokretanju filmskih sekcija u osnovnim školama, gdje bi se djecu naučilo »kako« gledati film, otvarajući im na taj način perspektive koje im (bez ikakve vlastite krivnje) svakodnevno promiču i profilirajući im na taj način i njihov senzibilitet ka toj vrsti umjetnosti. Mogu to biti i mnoga druga područja svakodnevnog života. Primjerice, sekcija gdje bi se na zanimljiv i poučan način učila pravila lijepoga ponašanja. Ili pak ona gdje bi se već zaboravljeni stripovi obavezno stavljali na školske klupe, a o epizodama se debatiralo na način kako se to čini kada se obrađuju najozbiljnija djela lektire ili kasnije, filozofije.

Nije, dakle, stvar toliko u tome koje će životno polje biti obrađeno koliko sam cilj: pružiti djeci praktično (i uživo) znanje iz područja koja ih zanimaju, a koja najčešće nemaju od koga naučiti. U tom smislu Siflis i Ištvančić primjer su koliko učenicima, još i više nastavnicima. Problem je, međutim, u tome što je danas upravo taj zdravi duh kod drugih zamro, a kod prvih se iz istih razloga teško rađa.

Z. R.

Konjički turizam bez granica

»Kroz prekogranični projekt Horis u Rumi je izgrađen kompleks za konjički sport u kojemu između ostalog, provodimo hipoterapiju. Hipoterapija je djelotvorna za osobe s funkcionalnim ograničenjima, neuromotornim i senzornim disfunkcijama«, kaže Branislav Pavić

Zahvaljujući uspješno realiziranom prekograničnom projektu Hrvatska – Srbija (2014. – 2020.) *Horis – Horse ride in Srem*, u Rumi je otvoren kompleks za konjički sport kojim je upotpunjena turistička ponuda grada i u kojem se provodi hipoterapija za osobe s funkcionalnim ograničenjima, neuromotornim i senzornim funkcijama. Općina Nijemci je glavni partner projekta. Drugi partner je Konjogojska udruga *Vranac* iz Donjeg Novog Sela iz Hrvatske, zatim Općina Ruma, Srednja poljoprivredna i prehrambena škola *Stevan Petrović Brile* iz Rume, te konjogojska udruga *Srem* iz Srijemske Mitrovice. Vrijednost projekta iznosi 1.417.632,24 eura. Program INTERREG IPA CBC financira 85 posto projekta, a ostali projektni partneri financiraju 15 posto.

Jedinstveni u regiji

Specifični cilj projekta je širenje i integriranje prekogranične turističke ponude i bolje upravljanje imovinom kulturne i prirodne baštine, doprinos razvoju turizma i očuvanju kulturne i prirodne baštine. Projekat *Horis* je počeo u rujnu 2017. godine. Suradnja sa svim partnerima u projektu je ocijenjena kao veoma dobra. Veći dio financijskih sredstava je dobila Hrvatska kao članica Europske unije i vodeći partner projekta, ali ono što je važno za Srijem jest da su stečena određena iskustva i reference koja će im dalje značiti prilikom apliciranja u pretpriputnim fondovima Europske unije.

»Projekt *Horis* jedan je od rijetkih takve vrste u regiji. Općina Ruma je u projektu sudjelovala sa zemljištem i infrastrukturom izgrađenog objekta. Zahvaljujući prekograničnom projektu *Horis*, u Rumi je izgrađen kompleks za konjički sport u kojemu između ostalog, provodimo hipoterapiju. Hipoterapija je djelotvorna za osobe s funkcionalnim ograničenjima, neuromotornim i senzornim disfunkcijama. Sam objekt za konjički sport *Horis* upotpunjuje turističku ponudu i afirmira konjički sport, ali donosi i novu socijalnu uslugu hipoterapiju koju provodi Ustanova za pružanje socijalne zaštite *Solidarnost*. Hipoterapija kao usluga je inovativna zato što je namijenjena djeci i mladima koji pohađaju Dnevni centar u Rumi, točnije boravak za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju. Ujedno je ova usluga dostupna besplatno za sve građane naše općine«, navodi ravnatelj Ustanove za pružanje socijalne zaštite *Solidarnost* u Rumi **Branislav Pavić**.

Sam objekt je izgrađen na oko 1,1 hektar zemljišta na obodu Rume u Tivolskoj ulici. Izgrađen je zatvoreni manjež površine oko 1.000 četvornih metara, otvoreni manjež površine oko 850 četvornih metara i prateći objekt, štala. Kupljeni su i konji koji su prilagođeni radu s djecom, specijalno obučeni za hipoterapiju.

»Lokalna samouprava je sudjelovala u projektu s iznosom oko 60.000 eura. Također nam je pomogla i Pokrajinska vlada, Tajništvo za financije koje je izdvojilo oko 4 milijuna dinara. Na objektu se svakodnevno odvijaju aktivnosti hipoterapije. Zahvaljujući našem timu stručnjaka i volonterima koji nam svakodnevno pružaju podršku, počeli smo raditi i malu školu jahanja. Mislim da će ovo mjesto vremenom biti jedno od omiljenih u gradu, da će povećati turističku ponudu našeg grada i da će privući

sve ljubitelje konjičkog sporta i konja, a pogotovo one najmlađe«, ističe Pavić.

Novi manjež iz projekta

Projekt *Horis* će pridonijeti rješavanju problema i izazova koji se odražavaju u nedostatku mogućnosti iskorištavanja neiskorištenog turističkog potencijala u relevantnom području temeljenog na tradiciji jahanja i bogatom kulturnom jahačkom baštinom.

»Moramo priznati da smo izrazito zadovoljni ovim projektom. Proširili smo svoju trenutnu turističku ponudu, te smo zapravo kroz ovo bogaćenje kulturne i prirodne baštine, te suživot konja i čovjeka dobili jedan novi turistički proizvod koji možemo ponuditi široj publici. Također smo dobili puno partnerstvo gdje ćemo s Općinom Ruma i s ostalim partnerima nastaviti surađivati, te razvijati ovaj turistički proizvod. Kroz infrastrukturnu izgradnju dobili smo tri značajne točke. Naše poznato izletišta Sopotac smo obogatili dodatnim turističkim proizvodima i jednom sjenicom za turiste. Osim toga, dobili smo konjičku rutu koja spaja navedeni Sopotac i konjičku štalu, gdje postoji mogućnost smještaja do šest konja. Također, imamo otvoreni koral gdje će se nuditi rekreativno jahanje, a obogaćeni smo i novom opremom za konje i jahače. Tu su i tri tradicionalne kočije različitog tipa, koje će posjetiteljima pružiti mogućnost da rutu, osim pješice, obidu i kočijama. Ovaj projekt je jedan *fini touch*, koji povezuje nas i Srijemsku Mitrovicu, gdje također postoji kočija kojom se mogu voziti turisti«, istaknula je voditeljica projekta iz Općine Nijemci **Marina Karačić**.

»Mi smo veoma zadovoljni rezultatima cijelog projekta«, istaknuo je predsjednik Konjičkog kluba *Srem* iz Srijemske Mitrovice **Vladimir Vukotić** te dodao: »Bogatiji smo za jedan manjež površine 800 četvornih metara koji će nam omogućiti nesmetan kontinuirani rad tijekom cijele godine. Bogatiji smo za jedno vozilo, za jedan fijaker, opremu za konje i narodnu nošnju, a sve u svrhu bogaćenja naše turističke ponude, povezivanja kapaciteta hipodroma u Srijemskoj Mitrovici i hotela *Srem*, kao i cijele turističke regije u Srijemu«.

Konji kao dio terapije

Dragana Pilipović koordinatorica je Dnevnog boravka za djecu, mlade i odrasle sa smetnjama u razvoju Ustanove za pružanje usluga socijalne zaštite *Solidarnost* iz Rume.

»Od lipnja 2021. godine počelo se s realiziranjem inovativnih aktivnosti Dnevnog boravka. Aktivnost terapija pomoću konja se realizira u prijedpodnevnim satima. Ona je namijenjena za djecu, mlade i odrasle iz Dnevnog boravka kojih trenutno ima 34. Moram naglasiti da uslugu hipoterapije koriste djeca s teritorija Općine Ruma i da je usluga besplatna. Hipoterapija na neurofiziološkoj osnovi koristi konjski pokret u svrhu liječenja neuromišićnih, neuromišićno skeletnih i senzorskih disfunkcija. Terapija pomoću konja je odlična komplementarna terapija za djecu s razvojnim smetnjama koja poboljšava njihove osnovne sposobnosti i funkcije kao i kvalitetu života. Kompleksno kretanje konja pomaže poboljšanju koordiniranja, ravno-

teže, mišićnog tonusa, mišićne snage i kondicije. Sama terapija traje od 20 do 30 minuta. Jahanje pruža nevjerovatan poticaj za izgradnju samopoštovanja jahača s teškoćama u učenju, emotivnim problemima, problemima u ponašanju, a sam konj pruža izvor ljubavi i sigurnosti. Ono što sam ja primijetila kao osoba koja radi s djecom sa smetnjama u razvoju jest da kroz našu rutinu timarenja i određeni slijed pribora, sjedlanja, uzdanje, jahanje i rad u štali, s pozitivnim stavom utječemo na to da se razvija spretnost, da se razvija učenje kroz slušanje, kroz gledanje, da poboljšavamo osjećaj samopouzdanja, samokontrole, kao i da se utječe na njihov sam osjećaj uspjeha. Cilj hipoterapije i jeste maksimalno funkcionalno osposobljavanje korisnika«, istaknula je Pilipović.

Provedba projekta započela je 1. rujna 2017. godine, a trajanje projekta je 24 mjeseca. Obzirom da je ovo početni oblik suradnje, očekivanja su da će se na ovaj način ojačati veze između partnera, uzgajivača konja i cijelog prekograničnog područja.

S. D.

Aktivnosti Gradskog muzeja Subotica

O historicizmu – prethodnici secesije

»Jako nam je drago što se nakon toliko godina bavljenja secesijom sad možemo fokusirati na jedan raniji period koji joj je prethodio. Sada će publika moći saznati iz čega se zapravo secesija razvila, što je to na čega se nadogradila, i to ne samo u arhitekturi već i u industrijskom dizajnu, dizajnu knjiga, u umjetnosti fotografije, u umjetnosti vezanoj za namještaj, za tekstil«, kaže Olga Kovačev Ninkov

Jedno od područja koje je u prethodne dvije godine zbog još uvijek aktualne pandemije moralo (a i moglo) iskoristiti nove tehnologije putem kojih je bilo moguće provoditi određene aktivnosti jest kultura. To se prije svega odnosi na realizaciju online izložaba, predstava, radionica, konferencija... Ovim uvjetima i ovakvom načinu rada prilagodila se, među ostalim, i subotička ustanova kulture – Gradski muzej Subotica, koja će ovog mjeseca prirediti različita događanja u okviru projekta »Historicizam u Bačkoj«.

Aktivnosti – prošle, sadašnje i buduće

Po isteku mandata bivšeg direktora Gradskog muzeja Subotica **Istvána Hulló**a koncem travnja ove godine, na mjesto v. d. direktorice ove ustanove kulture imenovana je **Anikó Mihályovity**. Kako kaže za naš tjednik, sva su odjeljenja (Umjetničko, Etnološko, Arheološko, Prirodnjačko, Povijesno, Odjeljenje za tehniku i knjižnica), unatoč koroni, redovito funkcionirala, jedino nije bilo mogućnosti za organiziranje tolikog broja događanja koliko je to uobičajeno u normalnim okolnostima. Neovisno o tome, svi uposleni vrijedno rade i čim se za to ukaže prilika, spremni su posjetiteljima pokazati mnogo zanimljivih stvari.

O realiziranim aktivnostima otkako je na čelu ove institucije, te o sadašnjim i onim budućim, Anikó Mihályovity kaže:

»Čim sam imenovana za direktoricu, ušla sam u priču vezanu za Noć muzeja, tj. za program koji se zove *Muzej za 10*. U okviru tjedan dana održali smo izložbe, radionice i promocije, u skladu s epidemiološkim mjerama. U svibnju smo završili projekt 'Rediscover' u okviru kojeg smo istraživali židovsku kulturu u Subotici, okolici, te u Vojvodini, i gdje smo imali mogućnost surađivati s više partnera od kojih je glavni bio grad Segedin, a tu su, uz Suboticu bili i Osijek, Temišvar, Galati, Kotor, Banja Luka i Regensburg. Taj projekt je završen 31. svibnja, a nakon toga smo počeli s realiziranjem projekta 'Historicizam u Bačkoj', koji će trajati do sredine sljedeće godine. Također, uspjeli smo u okviru proslave Dana grada prirediti malu izložbu u izlogu pored ulaznih vrata Muzeja, koja se zove 'Kibicfenster – pogled u prošlost', a u okviru koje svakog drugog tjedna planiramo staviti novi predmet vezan za povijest Subotice, Muzeja, za neko istraživanje

(slika, knjiga, keramički predmet, preparirana životinja itd.). U planu nam je sljedeće godine napraviti izložbu Arheološkog odjeljenja, što nam je jako drago, jer smo godinama pokušavali dobiti sredstva za jednu takvu izložbu. Do sada smo uspjeli realizirati prirodnjački dio, sljedeće godine ćemo imati i arheološku stalnu postavku, a nedavno smo saznali da ćemo 2022. imati priliku realizirati i izložbu povijesno-etnološkog odjeljenja, što će isto biti

Ljubica Vuković Dulić i Olga Kovačev Ninkov

stalna postavka. Također, u rujnu smo prvi put bili prisutni na *Mamut-festu* u Kikindi, a s pedagoškim odjeljenjem sudjelovali smo i u okviru Noći istraživača u Subotici.

Uz napomenu da njezine kolege konstatno rade na pripremi novih izložaba u Muzeju, ona ističe da su uvijek prisutni novi izazovi.

»Nastojimo da svaka izložba bude interaktivna, te da organiziramo i online izložbe, jer moramo pratiti nove trendove i koristiti novu tehnologiju. Tako će, primjerice, naša kolegica pedagoginja **Laura Francišковиć** uskoro prirediti izložbu dječjih crteža koji su iz Subotice bili poslani na jedan natječaj čija je tema bila kako da se upoznaju različite nacije i kako da zajedno lijepo žive«, kaže v. d. direktorice Gradskog muzeja Subotica Anikó Mihályovity.

O aktualnom projektu

»Historicizam u Bačkoj« naziv je IPA projekta prekogranične suradnje Gradskog muzeja Subotica i Muzeja *Türr István* u Baji, u kojem sa subotičke strane sudjeluju posvjesničarke umjetnosti **Olga Kovačev Ninkov** i **Ljubica Vuković Dulić**, te restauratorica **Zsuzsanna Korhecz Papp**.

Stručna koordinatorica ovog projekta, u okviru kojeg se planiraju brojne aktivnosti, je Olga Kovačev Ninkov.

»Historicizam se u umjetnosti razvijao u drugoj polovini XIX. vijeka pa sve do između dva svjetska rata. On se javlja u arhitekturi, slikarstvu, kiparstvu, primijenjenoj umjetnosti itd. i mi u subotičkom Muzeju želimo obraditi sve te aspekte vezano za Suboticu i užu okolinu, prvenstveno se pri tome koncentrirajući na muzejsku zbirku, gledajući pokretna kulturna dobra, a što se tiče arhitekture, za to smo zamolili za suradnju suradnicu Međupćinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture **Gordanu Prčić Vujnović**, koja će održati i predavanje. Spremanje izložbe je u tijeku, nekoliko predmeta se moralo restaurirati, obnoviti, što je pri kraju. Ličenje prostorija je također u tijeku, mijenjamo dva prozora s ulične strane, što je također urađeno i sad nam slijedi instalacija izložbe koja će se prostirati na

200 četvornih metara u prizemlju Muzeja i nastaviti će se na prvom katu. To će biti velika izložba na kojoj će biti izloženi određeni predmeti vezani za enterijere i umjetničke grane historicizma. Primjerice, namještaj u stilu neogotike, **Napoleona III.** Da spomenem da među tim predmetima imamo i onih dragocjenih koji se vezuju za konkretne ličnosti. Jedan od njih je veliki subotički arhitekt **Titus Mačković**, koji je umnogome odredio vizualni profil centra Subotice, ima jako puno izvedenih objekata, a među njima je veliki broj objekata u stilu ili s elementima historicizma. Tu je i **Marija Vojnić Tošinica**, čiji će portret s njenim suprugom biti izložen. Jako nam je drago što se nakon toliko godina bavljenja secesijom sad možemo fokusirati na jedan raniji period koji joj je prethodio. Sada će publika moći saznati iz čega se zapravo secesija razvila, što je to na čega se nadogradila i to ne samo u arhitekturi već i u industrijskom dizajnu, dizajnu knjiga, u umjetnosti fotografije, u umjetnosti vezanoj za namještaj, za tekstil. Posebno mi je drago što je ovaj put, uz profanu i građansku, uključena i sakralna sfera. Autorice izložbe su Ljubica Vuković Dulić, Zsuzsanna Korhecz Papp i ja, a vizualni dizajn izložbe radi grafičar **Čaba Lalić**.

Kovačev Ninkov najavljuje i konferenciju koja će biti održana 25. i 26. studenoga u subotičkom Gradskom

muzeju i na kojoj predavači dolaze iz muzeja partnera iz Baje, potom iz Budimpešte, Kaloče, Novog Sada, Zrenjanina i, naravno, Subotice. Tema predavanja prvog dana ticala će se prije svega muzejskih zbirki, tj. javnih zbirki i muzeolizacije historicizma, a drugi dan tema će biti arhitektura i zaštita kulturnih dobara historicizma.

Dio projekta, kako dodaje, tiče se i izrade nekoliko kratkih filmova vezanih za historicizam u Subotici, koji će se prikazivati u okviru izložbe, a u izvođenju tih filmova sudjeluju subotički srednjoškolci Muzičke škole Subotica,

Gimnazije Svetozar Marković i Gimnazije *Dezső Kosztolányi*.

Za dio projekta koji se tiče radionica zadužena je povjesničarka umjetnosti Ljubica Vuković Dulić.

»U okviru projekta koji je vezan za workshop, tj. radionice, uključila se Kemijsko tehnološka škola Subotica, i to učenici 3. i 4. razreda obrazovnog profila modelar odjeće, čije su mentorice profesorice **Kata Suknović** i **Ana Žigmanov Vuković**. One s učenicima rade na temu izrade kostima ili motiva koji se fokusiraju na modu iz doba historicizma, odnosno druge polovine XIX. stoljeća. Radionica će se sastojati iz toga da učenici, proučavajući stare modne časopise koji su uglavnom pisani na njemačkom i mađarskom jeziku, i elemente modnog dizajna iz tog perioda, pokušaju izraditi neki od modela, napraviti krojeve i skrojiti ih na određenoj vrsti tekstila, te sastaviti takve krojne listove u neki modni element – kompletnu žensku haljinu ili dio nekog odjevnog predmeta«, pojašnjava Vuković Dulić.

Više o projektu može se pročitati na internetskoj stranici www.istoricizamsubotica.com, te na Facebook stranici »Historicizam u Bačkoj – Subotica«.

I. Petrekanić Sič

»Spomen-zbirka Pavla Beljanskog i njezin arhitekt Ivo Kurtović«

Arhitekt moderne urbanosti gradova u Srbiji

Šezdeset godina od utemeljenja (22. listopada 1961. godine) Spomen-zbirka Pavla Beljanskog u Novom Sadu obilježava izložbom posvećenom arhitekturi njezine zgrade i njezinom projektantu

Izložba »Spomen-zbirka Pavla Beljanskog i njezin arhitekt Ivo Kurtović« činio je niz tematskih i propratnih događanja, a planirano ih je još, sve do zatvaranja, 30. siječnja 2022. godine.

Autorica izložbe, kustosica u ovoj ustanovi dr. **Valentina Vuković** na jednom od autorskih vođenja (bit će ih još dva) govorila je iscrpno o Kurtovićevu životu, obrazovanju i postignućima.

»Zgrade Spomen-zbirke Pavla Beljanskog i Narodne biblioteke Srbije smatraju se njegovim najznačajnijim djelima. Bio je poznat kao projektant ustanova kulture, najprije muzeja. Sudjelovao je na natječaju za projekt Muzeja grada Beograda i otuda se pretpostavlja da datira poznanstvo s **Pavlom Beljanskim**, jugoslavenskim diplomatom i kolekcionarom umjetničkih djela«, kazala je Vuković, predstavljajući katalog izložbe.

Izložba se sastoji od zidnih prikaza Kurtovićeva života, njegovih projektantskih postignuća, dvije makete njegova dva najznačajnija ovdašnja djela, crteža i slika, te, osobito, segmenta koji se tiče mediteranske inspiracije u njegovom radu. Autorica tog dijela izložbe i kataloga je dr. **Jasenka Kranjčević** s Instituta za turizam iz Zagreba, a njezino predavanje na ovu temu je i otvorilo izložbu.

Od Brača do Beograda

Ivo Kurtović rođen je 17. srpnja 1910. godine u Sutivanu na Braču. Naredne godine odselio se s ocem **Timotejem**, ravnateljem carinske ispostave, majkom **Anticom** i

sestroom **Zorkom** u Bol, gdje je živio do pete godine. Obitelj je zatim prešla u grad Hvar, u kojem je Ivo završio prva četiri razreda osnovne škole. Od 1918. do 1926. živio je kod ujaka **Vinka Radatovića**, svećenika i lingvиста, i pohađao realnu gimnaziju. Rudarski fakultet u Ljubljani upisao je 1927., a naredne godine Arhitektonski odsjek Tehničkog fakulteta u Beogradu. Apsolvirao je i prekinuo redoviti studij 1933., a do Drugog svjetskog rata često je boravio u Dalmaciji, gdje je crtao i projektirao. Projektirao je vilu Bošković-Gazzari u gradu Hvaru i izradio urbanistički plan grada Hvara 1937. godine. Od 1944. do 1945. boravio je u izbjegličkom logoru u bazi El Schatt u Egiptu, gdje je radio na projektima obnove opustošenih krajeva Jugoslavije, ondje predajući arhitekturu, graditeljstvo i povijest umjetnosti. Nakon oslobođenja vratio se u Beograd i 1950. godine završio studij. Zaposlio se u Ministarstvu građevina, nakon godinu dana prešao u Savezni zavod za projektiranje *Jugoprojekt*, a 1948. u Projektni zavod NR Srbije, gdje je ostao do 1958. godine. Do 1969. sudjelovao je na 33 javna, pozivna i anonimna arhitektonska natječaja i osvojio 17 prvih nagrada. Od 1954. i znanstvenog asistenta na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu, u idućih deset godina napredovao je do šefa Katedre za projektiranje i zvanja redovitog profesora. Bio je članom nekoliko povjerenstava za dodjelu nagrada, predsjednik Društva arhitekata Srbije i Društva arhitekata Beograda. Preminuo je 1. kolovoza 1972. u Beogradu, a iste godine mu je posthumno dodijeljena Oktobarska nagrada Grada Beograda za projekt Narodne biblioteke Srbije.

Kurtovićeви projekti

Još 1945. počinje projektirati stambene objekte. Projektirao je stambene objekte za službenike Rudnika antimona u Zajači, za radnike Rudarskoga timočkog basena *Rtanj* i Industrijskoga kombinata *Zorka* u Šapcu, za radnike Kombinata fermentacije u Zrenjaninu kao i za radnike i rukovoditelje u Trepči 1957. godine. Realiziran mu je projekt poslovno-stambene zgrade Turističkog saveza i Saveza trgovinskih komora u Beogradu, kao najava brojnih rješenja Kurtovićevis stambenih zgrada u Beogradu čije su glavne odlike suvremen graditeljski postupak i njegovanje uličnog niza gradnje kao i brižan odnos prema okruženju.

Kada su u pitanju poslovne zgrade, s kolegama iz Saveznog zavoda za projektiranje osvojio je prvu nagradu na natječaju za Narodnu biblioteku Srbije, koja ostaje njegov najmarkantniji objekt (danas je spomenik kulture). Deset godina kasnije s **Đorđem Pivarskim** projektirao je zgradu Građevinske komore na Slaviji. Godine 1961. realiziraju se dva projekta kojima Kurtović pokazuje jasnu i vizionarsku namjeru o cjelini Trga Republike u Beogradu: zgrada Spoljnotrgovinske komore u Knez Mihailovoj ulici i zgrada Osiguravajućeg zavoda *Beograd*. Godine 1975. realiziran mu je objekt upravne zgrade hidroelektrane *Đerdap*.

Kurtović je bio projektant ustanova kulture, ali i velikog broja drugih objekata, koji i dalje služe ili su služili za mnogobrojne namjene. Od ustanova kulture najpoznatiji su mu izvedeni objekti Vojnog muzeja (prva nagrada na natječaju) te zgrada Narodne biblioteke Srbije. Njegov rad za natječaj za Muzej lova i šumarstva osvojio je treću nagradu 1954., a te je godine sudjelovao u povjerenstvu za izbor idejnog rješenja za zgradu Muzeja grada Beograda. Dvije godine kasnije izradio je idejni projekt za Dom omladine u Beogradu, koji nije realiziran, ali njegove glavne ideje se prepoznaju na ovom poznatom beogradskom objektu – varijanti koja je sagrađena. Mjesec dana proveo je na studijskom putovanju po Njemačkoj, Belgiji, Francuskoj, Švicarskoj i Italiji povodom rada na projektu Narodne biblioteke Srbije. Konačno, 1966. odobren mu je glavni projekt za nju, koja je službeno otvorena za korisnike 6. travnja 1973. godine. Zapažen mu je i rad na projektiranju obrazovnih ustanova. Od 1950. do 1957. projektirao je osnovnu školu u Despotovcu, Učiteljsku školu u Zagrebu, Šumarsku školu u Splitu, kompleks Industrijske škole poljoprivrednih strojeva u Zemunu, te osnovnu školu u Ulici Maksima Gorkog u Beogradu, Osnovnu školu *Sonja Marinković* u Zemunu razuđenog tipa s tri otvorena atrija. Tu Kurtović koristi suvremena iskustva pedagogije i psihologije. Projektirao je i hotel u Budvi, kao i na Prokletijama. Projekt za aerodrom *Sarajevo* i studijski projekt za Aerodrom i sportsko letjelište u Skopju izrađuje u suradnji s ing. **Dušanom Krsmanovi-**

ćem. Od 1950. do 1960. radi studiju (habilitacijski rad) za Interkontinentalni aerodrom *Beograd*.

Pobjednički projekt nije smio autorizirati

Kustosica **Jasmina Jakšić-Subić** na autorskom vođenju predstavila je uzbudljivu povijest Kurtovićevis projektantskog nasljeđa u Novom Sadu.

»Natječaj za zgradu Spomen-zbirke Pavla Beljanskog bio je prvi namjenski natječaj kojim se realizirala izgradnja jedne ustanove kulture na našim prostorima. Uz Kurtovića, na njemu su sudjelovala još trojica značajnih predstavnika

Beogradske škole moderne arhitekture: **Ratomir Bogojević** (dobio je prvu nagradu), **Bogdan Bogdanović** i **Milorad Macura**. Kurtović je dobio realizaciju projekta mimo natječaja, i to zato što mu je povjerenstvo, na čijem je čelu bio sam Beljanski, dozvolilo da dostavi svoj projekt četiri dana nakon zatvaranja natječaja. On ga je, u stvari, dostavio 15 dana kasnije, i iz tog razloga nije imao pravo na nagradu niti da se poziva da je natječajno dobio projekt«, kazala je Jakšić-Subić.

Ona je pojasnila i Kurtovićev doprinos kulturnom razvitku Novog Sada u poslijeratnom vremenu.

»U šestom desetljeću XX. stoljeća rješavala se cjelokupna urbanistička dispozicija zgrada na Trgu galerija. Svi arhitekti koji su se javili imali su zadatak dati viziju kako će izgledati trg, pokraj postojeće Galerije Matice srpske, Spomen-zbirke, kao i Galerije suvremene likovne umjetnosti, koja u Novom Sadu nikada nije realizirana. Od svih ideja realiziran je samo ovaj objekt, i to čak ne na način kako je to Kurtović zamislio, nego je ispred postavljen parking koji zaklanja vizuru objekta«, kazala je ona.

Izložba se može pogledati u Spomen-zbirci Pavla Beljanskog, na Trgu galerija br. 2 u Novom Sadu, a predviđeni raspored propratnih događanja na mrežnoj stranici ove institucije kulture.

M. Tucakov

Naši gospodarstvenici (LXVI.)

Kad se spoje mladost i volja

Češnjak po pravilu rodi otprilike pet puta više u odnosu na posađenu količinu, ali taj odnos može varirati pod utjecajem raznih faktora. Trenutno češnjak sadimo na površini od nekih 800 m², ali je u planu i proširivanje, kaže Luka Kujundžić

Da je češnjak zdrav i ljekovit poznato je od davnina. Njime su i naši stari liječili brojne znane i neznane boljke. Danas kao da se ponovno vraća u modu i ulazi na velika vrata zbog svojih ljekovitih svojstava.

Može se konzumirati u svim varijantama, sam – nasjeckan, kao čaj, namaz... Postoji već i u kapsulama, prahu, granulama... Mogućnosti su brojne, ali najzdraviji je onaj domaći i nasjeckan. Jedina mana, ako se tako može reći, jest njegov jak miris, koji baš i nije omiljen.

Obiteljski posao

Ovoga puta češnjak nam je bio poveznica s mladim **Lukom Kujundžićem** koji se bavi proizvodnjom češnjaka. Devetnaestogodišnji mladić odlučio je uz svoju obitelj na *majkinoj* i *didinoj* zemlji u okolici Subotice posaditi češnjak. Pokrenuti svoj posao i biti sam svoj gazda.

»Posljednjih nekoliko godina počeo sam intenzivnije razmišljati o tome što ću raditi u budućnosti. Uvijek su me zanimali neki privatni poslovi i poduzetništvo, ali nisam imao točnu odrednicu kako i što raditi. Ono što sam znao je da ne mogu sebe zamisliti da radim u nekoj firmi osam sati dnevno i tako sve do mirovine, za koju nije sigurno ni da ću je dočekati«, priča nam Kujundžić i nastavlja: »Sadnjom češnjaka se bavimo već duže vremena i taj posao mi je uvijek bio zanimljiv i opuštajući. Naravno, ima puno stvari zbog kojih se treba brinuti, ali kada se sve zbroji puno mi je privlačniji nego posao u nekoj tuđoj firmi. Nadovezujući se s tim da sam uvijek htio pokrenuti svoj biznis i raditi ono što volim, odlučio sam uz pomoć obitelji tako nešto i početi. Gospodarstvo je na *majki Mariji* i *didu Ivanu* u koje je prijavljen i tata **Marin**.«

U svojoj odluci baviti se ovim poslom Luka je, kako je rekao, imao neizmjernu podršku obitelji, što mu je i pomoglo kod donošenja odluke baviti se ovim poslom.

»Kad smo objasnili naš plan *majki* i *didu*, podržali su nas, ali mislim da nisu baš imali ideju kako je to moguće provesti, pa zbog toga vjerujem da je bilo i skepticizma s njihove strane. Međutim, njihov konačni odgovor je bio: 'Ako se ne proba, onda nije moguće ni uspjeti'. Tako sam odlučio probati«, priča nam Luka koji je zbog interesiranja o poduzetništvu i biznisu odlučio upisati i Ekonomski fakultet u Subotici.

Tako planira uz praksu, koja mu očito dobro ide, steći i potrebno znanje. Po njegovim riječima, u posao je uključena cijela obitelj, ali je on odlučio preuzeti najveći dio na sebe.

»Trenutno češnjak sadimo na površini od nekih 800 m², ali je u planu i proširivanje. Kada je u pitanju sadnja češnjaka, u taj posao je uključena cijela obitelj, te i neki članovi šire familije, a nerijetko mi pomažu i prijatelji. Cilj nam je posao tako razviti da jednog dana možemo živjeti od toga. Mislim da je to moguće, a pred nama je da to i dokažemo«, kaže Kujundžić.

Bez kemikalija

Kako nam je pojasnio sugovornik, češnjak po pravilu rodi otprilike pet puta više u odnosu na posađenu količinu, ali taj odnos može varirati pod utjecajem raznih faktora. Kod sadnje je bitno da se čenovi s dobro okrenutom stranom stavljaju u zemlju, te da zemlja dobiva dosta vode, a kako je Luka rekao, budući da ne koriste nikakva kemijska sredstva onda ga često treba i okopavati. Da-

kle, posla ima, budući da veliku većinu posla obavljaju ručno.

»Uz pomoć stroja izvlačimo redove u koje ručno stavljamo, sadimo čenove. Pri vađenju također koristimo stroj koji češnjak izdigne iz zemlje i onda se on ručno sakuplja, veže i nosi na sušenje. Čistimo ga također ručno«, priča Kujundžić koji se osim za uzgoj češnjaka odlučio i za njegovu preradu, te tako ima i vlastite proizvode od češnjaka.

»Za preradu češnjaka i proizvodnju raznih proizvoda odlučili smo se ove godine iako je ideja postojala od ranije. Do ideja za ove proizvode došli smo putem interneta, ali smo vidjeli kako ih nema skoro nigdje u prodaji, pomislili smo da bi ljudima bilo zanimljivo ponuditi nešto novo«, priča Kujundžić i pojašnjava kako im je prvi proizvod bio češnjak u medu, zatim su dodali hladno cijeđeno ulje s okusom češnjaka, a najnoviji proizvod koji je od prije desetak dana u ponudi jest pesto od češnjaka.

Po riječima sugovornika u planu je još nekoliko proizvoda, ali oni će se u proizvodnji naći sljedeće sezone. »U preradu češnjaka je uključena cijela obitelj, ali se nadamo da će se širenjem posla priključiti i drugi. Ovi proizvodi, osim što su odlični dodaci jelima, također služe i zdravlju. Posebno ako govorimo o češnjaku u medu. Med i češnjak predstavljaju jedan od najsnažnijih prirodnih antibiotika i njihovim spajanjem ljekovito svojstvo se samo još povećava. Osim toga što obnavljaju cijeli organizam i štite od prehlade, med i češnjak utječu i na reguliranje krvnog tlaka, uravnotežavanje nivoa lošeg kolesterola u krvi, smanjuju upalne procese i još mnogo toga. Po nekim novijim istraživanjima imaju i antikancerogeno svojstvo«, pojašnjava nam sugovornik.

Proizvodi od češnjaka

Za proizvode od češnjaka Luka kaže kako ima više procesa u ovisnosti od toga što se pravi. Tako nam je pojasnio kako da bi dobili proizvod od meda i češnjaka prvo se treba češnjak očistiti, zatim sitno narezati i onda se stavlja u med. Tako treba odstajati deset dana, pri čemu se svaka dva dana miješa. Sve vrijeme smjesa treba stajati u hladnjaku kako bi što prije došlo do fermentacije. Nakon 10 dana stavlja se u tegle i proizvod je spreman za prodaju. Za pravljenje ulja češnjak se peče u ulju na određeni način i uz određenu temperaturu, a nakon toga ulje se ostavlja na hlađenje i kasnije se sipa u boce. Posljednji proizvod koji je izašao na tržište bio je pesto od češnjaka, za koji je po riječima sugovornika proces prerade najkompliciraniji.

»Češnjak se prvo mora peći kako bi omekšao, zatim se cijedi i usitnjava posebnim mikserom, te mu se dodaju ostali sastojci i nakon miješanja ide u tegle. Proces je dosta kompliciran, jer treba puno rada za malu količinu proizvoda. Proizvode smo počeli reklamirati preko Facebook stranice *Beli luk Subotica* i tako se počela širiti vijest o našim proizvodima. Veliku pomoć u reklamiranju su pružili i rođaci i poznanici, te smo za sada zadovoljni kako prodaja ide«, kaže Kujundžić.

Ako ikada poželite kušati ove zanimljive delicije od češnjaka, trenutne cijene su sljedeće: ulje s češnjakom 250 ml košta 280 dinara, dok med s češnjakom 320 g košta 460 dinara, a pesto je 480 dinara u teglici od 200 grama. Ž. V.

Divanim šokački u Monoštoru

MONOŠTOR – KUDH *Bodrog* iz Monoštora organizira književno-jezičnu manifestaciju *Divanim šokački* koja će biti održana u subotu, 13. studenoga, u Domu kulture, s početkom u 18 sati. Osim predstavljanja šokačkog govora i riječi, biti će upriličeno i predstavljanje foto kataloga *Tradicija u zrcalu Kraljica*, uz postav istoimene izložbe. Ovogodišnja manifestacija je tematski posvećena materijalnoj kulturnoj baštini šokačkih Hrvata u Monoštoru, odnosno narodnoj nošnji kao čimbeniku u očuvanja nacionalnog identiteta.

Razgovor o televizijskim serijama: Zašto pričamo priče?

SUBOTICA – Svjedoci smo ekspanzije serijskog programa u domaćim i stranim produkcijama, te se postavlja pitanje tko to danas priča priče, što razlikuje dobru od loše priče i kako to utječe na naš identitet.

U nedjelju, 14. studenoga, u 19 sati u Klubu HKC-a *Bunjevačko kolo* bit će upriličen razgovor s **Dejanom Prčićem** na temu *Zašto pričamo priče?*. U teoriji i na odabranim primjerima poput serija *The Leftovers*, *Porodica* i *Undone* razgovarat ćemo o formiranju kritičke svijesti i mogućnosti razumijevanja kao posljedici življenja kroz priče.

Dejan Prčić rođen je 1995. u Subotici. Diplomirao je i masterirao na Fakultetu dramskih umjetnosti u Beogradu na Katedri za dramaturgiju. Kao dramaturg radio je na predstavama, radio dramama, kratkometražnim filmovima i serijama. Radi i kao urednik siteda filmske kritike *Filmoskopija* pri Filmskom centru Srbije, piše i recenzije TV serija za časopis *Kužiš?!*.

Ulag je besplatan.

Izložba Katice Szöllösi

SUBOTICA – HLU *Croart* organizira izložbu slika članice te udruge **Katice Szöllösi**, koja će biti otvorena u ponedjeljak, 15. studenoga, u galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici. Otvorenje je u 18 sati. Izložba se priređuje u povodu 20. obljetnice umjetničkog rada i 80 godina života ove amaterske slikarice. U programu otvorenja nastupit će HGU *Festival bunjevački pisama* (glazba) i **Ivanka Kenjereš** (poezija).

Večer ikavice u Stanišiću

STANIŠIĆ – HKD *Vladimir Nazor* iz Stanišića organizira 12. puta manifestaciju »Ikavica – govor hercegovačkih, dalmatinskih, ličkih, bosanskih, šokačkih i bunjevačkih Hrvata«. Manifestacija će biti održana u subotu, 20. studenoga, u Mađarskom domu u Stanišiću, s početkom u 17 sati. Kao i prethodnih godina, planiramo je sudjelovanje

vanje recitatora, etno grupa, pjevača i tamburaških sastava iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije. Na manifestaciji će biti pročitane i nagrađene pjesme na ikavici pristigle natječaj hrvatske udruge iz Stanišića.

Predstavljanje knjige Rosa Ivana Sokača

BEOGRAD – Predstavljanje knjige pjesama **Rosa Ivana Sokača** bit će održano u petak, 26. studenoga, u Fondaciji **Antun Gustav Matoš** (Studentski trg 10, III. kat) u Beogradu. Sudjeluju: moderatorica **Katica Naglič**, književnik **Zvonko Sarić**, dramaturg **Nenad Prokić** i autor Ivan Sokač. U glazbenom programu sudjeluju **Filip, Iva i Ana Sokač**.

Organizatori su Fondacija AG Matoš i NIU *Hrvatska riječ* iz Subotice, koja je i nakladnik spomenute knjige. Početak je u 19 sati.

NIU Hrvatska riječ: Poziv za slanje rukopisa!

Nakladničko vijeće NIU *Hrvatska riječ* iz Subotice objavilo je javni poziv za neobjavljene rukopise književnih autora iz Srbije koji stvaraju na standardnom hrvatskom jeziku ili dijalektalnim govorima Hrvata. O uvrštenju rukopisa u nakladnički plan *Hrvatske riječi* za iduću, 2022. godinu odlučivat će peteročlano Nakladničko vijeće. Rok za slanje rukopisa je 31. prosinca 2021. godine. Rukopise je potrebno poslati u elektroničkom formatu (MS Word) na e-mail: naklada@hrvatskarijec.rs. Poslani rukopisi se ne vraćaju.

ISPRAVAK

Orguljaš **Kornelije Vizin** i pijanistica **Maja Repić** održali su 31. listopada matine koncert u Velikoj dvorani Kolarčeve zadužbine u Beogradu, u okviru ciklusa *Beogradske promenade*. U vijesti o ovom koncertu, koja je objavljena u prošlom broju našega tjednika (br. 968), naveli smo kako se Vizin predstavio djelima **Demaresta, Debussyja, Commettea, Scotta, Ebenaa i Dupréa**. Kako je u pitanju bio zajednički koncert dvoje glazbenika, u informaciji je trebalo stojati: »Vizin i Repić su se predstavili« navedenim djelima. Ispričavamo se pijanistici Maji Repić i čitateljima.

Priručje: Vladimir Nimčević

Iz starog tiska

Naš narodni blagdan, presuda zbog hrvatske zastave

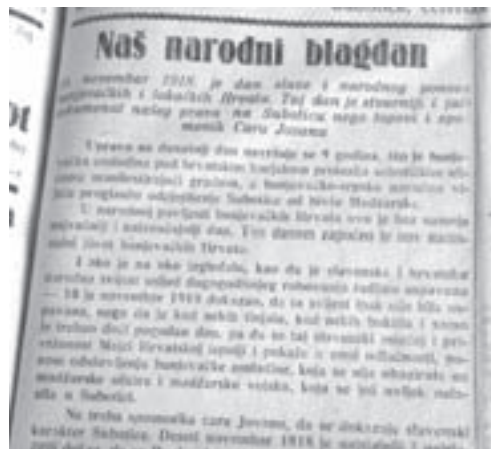
6. studenoga 1930. – *Neven* piše da je subotičko Hrvatsko pjevačko društvo *Neven* na Sve svete posjetilo grobove **Paje Kujundžića** i **Vranje Sudarevića**. Članovi su spomenutim bunjevačkim velikanima odali počast tako što su nad svakim grobom otpjevali po dvije pjesme.

7. studenoga 1929. – *Neven* piše da je odvjetnik **Mirko Ivandekić** predao uredništvo ovoga lista **Josipu Vukoviću Đidi**. Ivandekić se »zbog slabog zdravlja povlači za jedno kraće vrijeme od svakog napornijeg rada bilo to na kulturnom ili prosvjetnom polju«. Đido poručuje u uvodnom članku čitateljima: »Uvijek ću imati pred očima slavnu prošlost našeg *Nevena*, iz kojeg sam i ja naučio, kako treba ljubiti svoj hrvatski narod i kako treba raditi za bolju i ljepšu budućnost svoga roda.«

8. studenoga 1873. – *Subotički glasnik* piše: »Da naši stari slavni oci kao: **Joso Sarić**, **Joškica Antunović**, **Boco Jožić**, **Čiča Skenderović**, **Stari Mačković** i dr. iz groba ustanu, pa da vidu našu varoš, šta je i kako je kod nas, morali bi se prikrstiti pa opet u grob leći! I ako to još dugo ovako postoji kao što je sad kod nas, to će morati i nas a i varoši nestati«.

9. studenoga 1927. – *Dom* izvještava o rezultatima općinskih izbora u Vojvodini. Hrvatska seljačka stranka je u Monoštoru dobila 29 (od 40), Beregu 12, u Kupusini

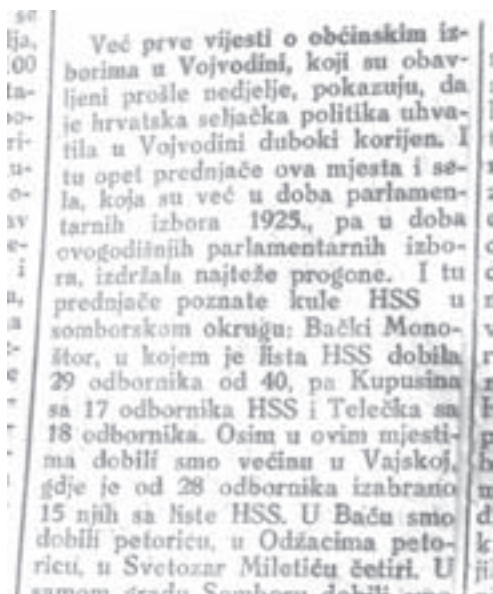
10. studenoga 1927. – *Neven* piše: »Naš narodni blagdan 10 novembar 1918 je dan slave i narodnog ponosa bunjevačkih i šokačkih Hrvata. Taj dan je stvarniji i jači dokument našeg prava na Suboticu nego topovi i spomenik Caru Jovanu. Upravo na današnji dan navršuje se 9 godina, što je bunjevačka omladina pod hrvatskim barjakom prolazila subotičkim ulicama manifestirajući gradom, a bunjevačko-srpsko narodno vijeće proglasilo odcepljenje Subotice od bivše Mađarske«.

10. studenoga 1939. – *Subotičke novine* pišu da je Hrvatska kulturna zajednica u Subotici na svojoj posljednjoj sjednici riješila da 10. studenoga proslavi svečanom misom zahvalnicom u crkvi sv. Terezije, a poslije toga svečanom akademijom u Domu katoličkih udruženja (Harambašićeva br. 5). U nastavku objašnjava značenje tog povijesnog datuma (10. studenoga 1918): »To je jedan od najznačajnijih dana u našoj povijesti, jer su naši narodni prvaci pred narodom izjavili, da Bački Hrvati – Bunjevci i Šokci kidaju sa Mađarima i žele u novu zajednicu gdje će im biti zajamčena sva prava. Ono što je toga dana učinjeno, vrijedno je da se slavi i danas – sve dotle, dok ima Bunjevaca Hrvata«.

11. studenoga 1938. – *Subotičke novine* pišu da je **Grgu Dedina**, **Mate Rudića** i **Blaška Vukovića**, protiv kojih je državni tužitelj podignuo optužbu zbog toga što su prigodom rođendana **Vladka Mačeka** 18. i 20. srpnja 1937. na svojim domovima u Subotici istaknuli hrvatsku zastavu, Okružni sud u Subotici oslobodio svake krivnje, »jer samo isticanje plemenske zastave po zakonu nije krivično djelo, jer ga zakon kao takvo nigdje nije predvidio«.

12. studenoga 1924. – *Slobodni dom* piše da su 26. listopada organizacije Hrvatske republikanske seljačke stranke obiju subotičkih izborni kotara održale redoviti mjesečni sastanak u Subotici. Na sastanku su govorili predsjednik i tajnik subotičke kotarske organizacije HRSS-a **Toma Matković**, odnosno **Matija Evetović**.

17, u Telečki 18, u Vajskoj 28, u Baču 5, u Odžacima 5, u Lemešu 4, u Somboru 4 vijećnika. U Subotici je HSS dobio 16, a u Adi 11 vijećnika. U Mokrinu kod Velike Kikinde HSS je dobio 9, u Starčevu kod Pančeva 5, u Konaku (danas Sečanj) kod Vršca 2 vijećnika.

Međunarodni festival amaterskog kazališta DRIM fest održan u Subotici

U znaku komedije

Publika je imala priliku vidjeti četiri predstave dramskih skupina iz Sivca, Sombora, Petrovca na Mlavi i Bugojna

Drama, recitacija, igra i muzika/melodija – riječi su koje stoje iza akronima DRIM, što je ujedno i naziv novoutemeljenog festivala amaterskog kazališta u organizaciji HKC-a *Bunjevačko kolo* iz Subotice. Kako dodaju organizatori, DRIM (engleski: dream) ujedno može značiti jedan lijepi san. Prvo izdanje festivala održano 5. i 6. studenoga u Velikoj dvorani HKC-a. Novi festival planira okupljati amaterske dramske skupine iz regije, a na prvom DRIM-u gostovale su četiri predstave, tri iz Srbije i jedna iz BiH.

Klasici iz suvremene vizure

Prve festivalske večeri publika je imala prilike vidjeti dvije predstave: *Džandrljivi muž, komentari* Dramske sekcije *Velimir Sandić Veljko* iz Doma kulture Sivac te *Tvrđicu* Teatra *Fedra* iz Bugojna.

Po riječima ravnateljice Doma kulture Sivac **Vere Golubović**, dramska sekcija iz Sivca postoji od 1965. i ponose se velikim brojem odigranih predstava. HKC *Bunjevačko kolo* je gostovalo sa svojom predstavom u Sivcu, ostavljena je suradnja te je tako došlo i gostovanja Sivčana u Subotici.

Njihovu predstavu *Džandrljivi muž, komentari* režirao je teatrolog i dramski pisac, ujedno i selektor *Sterijinog pozorja* **Milivoje Mladenović**.

»Želio sam da jedan klasičan komediografski tekst rodonačelnika srpske komedografije **Jovana Sterije Popovića** učinimo suvremenim pa smo sve ono što Sterija govori u muškarcima i ženama, a to je centralno pitanje ove komedije, provukli kroz vrijeme u kojem živimo, iskomentirali ga iz vizure našeg doživljaja svijeta«, kaže Mladenović.

Teatar *Fedra* iz Bugojna osnovan je 1963., a poznat je po velikom broju predstava i gostovanja u regiji, ali i drugim europskim državama. Samo od 1996., pa do 2018., na tri scene realizirali su 59 premijera i više od 320 repriznih izvođenja.

Subotičkoj publici predstavili su se dramskim klasikom, **Molièreovom Tvrđicom** u režiji **Senada Milanovića**.

»Predstava je rađena u duhu svojevrstne bosanskohercegovačke farse, aktualna je, kritizira materijalizam i škrtost i daje poruku da na kraju ljubav uvijek pobjeđuje. Predstavu smo radili tijekom prvog lockdowna, a smatrali smo da nam tada ništa drugo ne preostaje nego da radimo komediju«, kaže glumac i tajnik teatra *Fedra* **Amel Ugarak**.

Borba za nasljedstvo

Drugu festivalsku večer otvorila je Dramska sekcija HKUD-a *Vladimir Nazor* iz Sombora s komedijom u dva čina *Oporuka*, koja je rađena po motivu opere **Giacoma Puccinija** u adaptaciji **Ivice Janjića**. Redateljica predstave je **Lea Jevtić**, a somborska udruga je ovu predstavu već izvodila 2009. godine. U predstavi, u kojoj se radnja vrti oko toga kako izmijeniti oporuku po kojoj je imućni rođak i prijatelj svoje veliko nasljedstvo ostavio siromašnima, posebno se istaknuo **Dušan Esapović** koji tumači lik *Gracijana* i koji je nagrađen za najboljeg glumca u *Oporuci*.

»Ovu smo predstavu premijerno izveli na festivalu u Vitezu, u BiH, kasnije smo imali još nekoliko gostovanja, a sada smo u Subotici. Atmosfera na festivalu je dobra, također i organizacija. Dobio sam nagradu za najboljeg glumca u predstavi, ali prava nagrada za mene je nastupati, gostovati na festivalima«, kaže Dušan Esapović.

Ne očajavajte nikad

Tvrđica

Džandrljivi muž, komentari

Oporuka

Prvi DRIM fest zatvorilo je kazalište *Dragoslav Milosavljević Gula* iz Petrovca na Mlavi s predstavom *Ne očajavajte nikad* **Branislava Nušića** u režiji **Miloša Jagodića**. Spomenuto kazalište djeluje pri lokalnom Kulturno-prosvjetnom centru, a poznato je i po svom dramskom studiju, iz kojeg su dijelom potekli i sadašnji članovi trupe. Rad s glumcima i suradnja s profesionalnim redateljima, scenografima i kostimografima osigurava im natprosječnu amatersku razinu.

Najbolji glumci

Festival nije natjecateljskog karaktera, ali su dodjeljivane nagrade za najbolja glumačka ostvarenja u svakoj od predstava. O tomu su odlučivale ravnateljica Dječjeg kazališta Subotica **Márta Árokszálas** i amaterska glumica, članica dramske sekcije HKC-a *Bunjevačko kolo* **Ana Ivković**. Za najboljeg glumca u predstavi *Džandrljivi muž, komentari* proglašen je **Nikola Pejin**, u *Tvrđici* Amel Ugarak, u predstavi *Oporuka* to je bio Dušan Esapović a u predstavi *Ne očajavajte nikad* za najbolje glumačko ostvarenje nagrađena je Milica Ilić.

»U Suboticu smo došli podržati još jedan novi amaterski dramski festival u Srbiji. Uvijek se radujemo tome. *Ne očajavajte nikad* je jedan netipičan Nušićev komad, ljubavna komedija, vodvilj. Radnja se odvija u Parizu. To je priča o rentijeru koji se iz ljubavi oženio ženom kojoj je izdavao stan, u trenutku kada su oboje vjerovali da je njen muž poginuo u ratu. Međutim, muž je živ i vraća se iz rata, i tu nastaje zaplet s kime će žena ostati«, kaže ravnateljica KPC-a *Petrovac na Mlavi* i glumica u predstavi **Milica Ilić**.

Poticaј razvoju drame

Organizatori festivala iz HKC-a *Bunjevačko kolo* kažu kako su nastojali dovesti što kvalitetnije predstave, ali i da zbog aktualne epidemiološke situacije nije bilo lako organizirati ovu manifestaciju.

»Zbog aktualne epidemiološke situacije u jednom momentu razmišljali smo da festival odložimo, ali smo na kraju ipak odlučili održati ga. Plan je da festival bude više međunarodnog karaktera, imamo jedno kazalište iz Bosne i Hercegovine, dok dvije trupe iz Hrvatske na žalost nisu uspjele doći. Ipak, smatramo da je festival, s obzirom da se održava prvi put, dosta snažan«, kaže voditelj Dramske sekcije HKC-a *Bunjevačko kolo* **Marjan Kiš**.

»Mi u HKC-u negujemo hrvatsko dramsko stvaralaštvo gdje sada djeluju tri skupine toga tipa – Dramska sekcija, Književno-teatarski kružok i dječja sekcija, te smo se okušali i u organizaciji jednog dramskog festivala. Upustili smo se to u godini koja je teška po svim parametrima, a nadamo se kako će manifestacija, kroz nove kontakte i prijateljstva, pridonijeti razvoju dramskog stvaralaštva unutar hrvatske zajednice. Nadamo se i da će festival s godinama rasti«, kaže predsjednik HKC-a *Bunjevačko kolo* **Lazar Cvijin**.

Festival je otvorio ravnatelj Hrvatskog kazališta iz Pečuha **Slaven Vidaković** koji je istaknuo značaj i zalaganje amaterskih dramskih djelatnika, bez kojih, kako nas uči povijest kazališta, ne bi bilo ni profesionalnog teatra.

Održavanje ovog festivala prirodno je nametnulo i pitanje stanja i sudbine dramskog amaterizma. Odgovarajući na to pitanje, većina naših sugovornika smatra kako je i dramski amaterizam ugrožen koronakrizom, ali da entuzijazma i ljubavi onih koji ga stvaraju još uvijek ima dovoljno.

D. B. P.

Knjiška produkcija ovdašnjih Hrvata u proteklih godinu dana

KONTINUITET solidnog broja naslova

U sklopu manifestacije *Dani hrvatske knjige i riječi* – *Dani Balinta Vujkova*, koja se održava u listopadu, ustalila se praksa prikazivanja knjiške produkcije ovdašnjih Hrvata i drugih knjiga vezanih za tu zajednicu u protekloj godini (»od Dana do Dana«). Na početku ovogodišnjeg pregleda treba iznova ukazati na jedan od izazova u praćenju knjiške produkcije, a to je još uvijek nedovoljna suradnja nakladnika i autora sa zavičajnom knjižnicom *Biblioteca Croatica* pri Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata gdje bi oni koji »proizvode« knjige i druge publikacije na hrvatskome jeziku mogli i trebali dostaviti primjerke, što nažalost još uvijek nije praksa u cijelosti.

40 naslova

Imajući u vidu tu okolnost, od prošlih do ovogodišnjih Dana konstatirano je publiciranih ukupno 40 knjiga, s time da je jedna knjiga imala dva izdanja (roman *Radio Siga* **Ivana Vidaka**, koji je nagrađen trijenalnom nagradom ZKVH-a za najbolje prozno djelo *Iso Velikanović*, objavljen je u Zagrebu i Beogradu). Ako to računamo kao 41 knjigu, onda je u odnosu na prošlo isto razdoblje objavljen identičan broj naslova. Kod sumiranja u listopadu 2019. godine primjerice to je bilo za nijansu više, tj. 43 monografske publikacije, računajući i određen broj autorskih udžbenika, a rekordna je za sada još uvijek 2011. godina s čak 46 naslova. Može se zaključiti kako se produkcija posljednjih godina »vrti« na oko 40 naslova godišnje, što je lijepa brojka (prije ovoga razdoblja prosjek je bio uglavnom tridesetak), posebice u još uvijek aktualnim uvjetima koronakrize.

Porast proznih djela

Glede književnih djela, pjesnička produkcija je tradicionalno najizraženija, ovoga puta s 10 knjiga pjesama, od čega su pet zbornici i izabrane pjesme (a tu spadaju i tradicionalne produkcije – *Lira naiva* i *Preprekovo proljeće*), a drugu polovicu čine nove autorske knjige.

Kada je u pitanju proza, tu se bilježi blagi porast, ukupno osam naslova. U pitanju su dvije knjige kratkih priča, čak pet romana (dva izdanja **Ivana Vidaka**) i jedna knjiga drama vjerske tematike (autora **Marinka Stantića**). Na koncu, možemo konstatirati umanjeње dominacije poezije nad prozom, u odnosu na neke od ranijih godina.

Književnost za djecu je nešto slabija nego prijašnjih godina, sa samo jednim izdanjem (slikovnicom), koje dolazi iz Hrvatske, a tiče se s. **Amadeje Pavlović** koja je rodom iz Petrovaradina.

Publicistika je jaka, s lijepim brojem od sedam naslova, a primjetno je da se oni većim dijelom bave temom položaja i sudbine vojvođanskih Hrvata (po dvije knjige **Zlatka Pintera** i **Branimira Miroslava Tomlekina** te jedna **Marka Kljajića**).

Znanost i umjetnost

U prostoru znanosti uviđa se određena produkcijska stabilnost u odnosu na prosjek iz ranijih godina, s ukupnih 15 naslova. U području teologije objavljena su dva djela, područje etnologije, povijesti i leksikografije zastupljeno je s pet izdanja, a tu se ističe zbornik radova sa znanstveno-stručnog skupa »Etnokulturni identitet Hrvata

u Vojvodini: povijesni i suvremeni procesi», koji je 2019. održan u Zagrebu i Subotici.

Književna znanost ima tri izdanja, dok u području umjetnosti imamo solidnih pet naslova, od čega nekoliko značajnih, a pokrivaju se likovna umjetnost (monografija o slikarici naive **Cilika Dulić-Kasiba**), glazba (petrovardski skladatelj **Franjo Štefanović**) i kazalište (*Idemo li večeras u kazalište?* **Milovana Mikovića**).

Kontinuitet uz nova imena

Sumarno promatrano, jedan dio spomenutih 40 naslova odnosi se na već poznata nam književna kretanja unutar hrvatske zajednice. Dijelom su to, naime, naslovi vezani za veće kontinuirane projekte – Izabrana djela **Balinta Vujkova** (*Pripovi(je)tke 2*), ediciju *Matošev mile-nij* (zbirka pjesama *Moderato dolcissimo*); nadalje knjige vezane za književne natječe (Lira naiva, *Preprekovo proljeće*, *Preprekova jesen*), zbornici vezani za stručne skupove ili leksikografska izdanja, kao što je 15 svezak *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*. U području književnog stvaralaštva dominiraju već poznati autori, ali imamo i pet novih imena. Kod poezije to su **Nevena Mlinko**, **Ivan Sokač** (kojem je ovo debi na hrvatskom jeziku, iako ima već određeni broj naslova na

srpskom), **Darko Baštovanović** i **Zlatko Gorjanac**, a u prostoru proze **Antun Vidić**, Subotičanin, koji danas živi u Mađarskoj (roman *Sam i svoj*).

U pregledu možemo uočiti kako nema novih nakladnika u hrvatsko-manjinskom prostoru, a knjigu *Ogledi Jasne Melvinger* objavio je Kulturni centar Vojvodine *Miloš Crnjanski* iz Novog Sada, kao pokrajinska ustanova kulture.

Knjiška produkcija je, kako vidimo, bogata i raznorodna, no znamo da kvantitet nužno nije mjerilo kvalitete. Ipak, u prethodnih godinu dana pojavila su se izdanja koja zavrjeđuju pozornost kako u području književnosti, tako i ona koja, oslanjajući se na dobre prakse suradnje s matičnom Hrvatskom, pridonose istraživanjima na polju književne, ali i drugih znanosti, prije svega povijesti i etnologije.

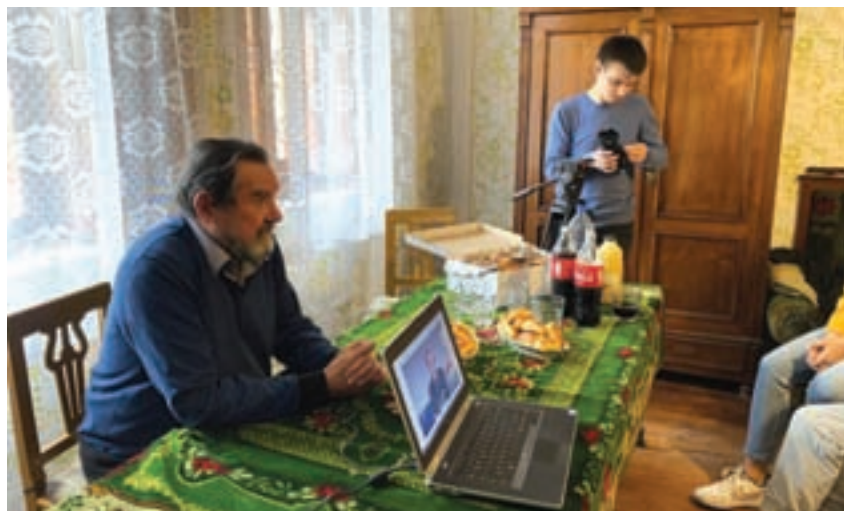
Časopisna periodika je također bila stabilna s osam ustaljenih publikacija (godišnjaci, revija, kalendar...) te jednom novinom (godišnjakom HNV-a *Snage budućnosti* koja donosi pregled nagrađenih učenika hrvatske nastave). Novine i listovi kojih ima deset, svi su izlazili i u navedenom razdoblju od tjednika, mjesečnika, tromjesečnika do godišnjaka, a teritorijalno po mjestu izlaska – od Subotice, preko Sombora do Srijemske Mitrovice.

Davor Bašić Palković

Radionica u Tavankutu

Upoznavanje filmske kulture

U Tavankutu je i ove godine održana filmska radionica za djecu *Kad se male ruke slože*, koju su organizirale udruge *Artizana* iz Zagreba i Inovativna mreža iz Su-

botice u suradnji s mjesnim HKPD-om *Matija Gubec*. Radionica se organizira već nekoliko godina unatrag, a vodi je filmski redatelj iz Zagreba, podrijetlom Tavankučanin

Branko Ištvančić skupa s kolegom, filmskim redateljem **Zoltanom Siflisom** iz Subotice.

Cilj je kroz radionicu medijski opismenjivati mlade, učiti ih o filmskoj kulturi te podignuti svijest i promišljanje o vrijednosti vlastite kulture i umjetnosti. Zbog epidemiološke situacije, voditelj Branko Ištvančić je ove godine na radionici sudjelovao online, a polaznici su uživo razgovarali s redateljem Siflisom.

»Ovdje ih obučavamo filmskoj pismenosti i dajemo im teoretsko, osnovno znanje filmskog jezika, kao i praktično znanje, da isprobaju ono što su u teoriji naučili«, kaže Siflis.

Među polaznicima ovih radionica već ima nekoliko mladih koji su odlučili ozbiljnije se baviti filmom te pokušati upisati filmsku akademiju, poput **Darija Vojnića Hajduka** koji je već snimio jedan amaterski kratkometražni igrani film, a snima i dokumentarce.

U sklopu ove radionice snimljeno je već više dječjih filmova koji se mogu pogledati na internetskoj stranici www.artizana.hr. Plan je da se ovaj projekt nastavi i idućih godina.

H. R. / Foto: N. J. / Magločistač

20 godina vjeronauka u školama u Srbiji

Čekajući novu Komisiju za vjersku nastavu

Na Pravoslavnom bogoslovskom fakultetu u Beogradu 4. i 5. studenoga održan je Međunarodni ekspertski panel »Dvadeset godina vjerske nastave u Republici Srbiji«. Otvorenju skupa prisustvovali su dekan PBF u Beogradu **Zoran Ranković**, ministar prosvjete Srbije **Branko Ružić**, zrenjaninski biskup i predsjednik Međunarodne biskupske konferencije Svetih Ćirila i Metoda mons. **László Német**, reis-ul-ulema Islamske zajednice Srbije **Sead Nasufović**, predsjednik Mešihata Islamske zajednice u Srbiji **Mevlud Dudić**, biskup Slovačke evangeličke Crkve u Srbiji **Jaroslav Javornik**, veliki rabin Srbije **Isak Asiel**, ravnatelj Uprave za suradnju s crkvama i vjerskim zajednicama u Ministarstvu pravosuđa Srbije **Vladimir Roganović**, te istaknuti eksperti za pitanja odnosa Crkve, države i društva iz Srbije i inozemstva.

Ključ: rješiti radni status vjeroučitelja

Vjerska nastava je, istoga dana kad i alternativni predmet (građanski odgoj), postala dio školskoga kurikula u školskoj 2001/02. godini, nakon donošenja uredbe Vlade Srbije koja to područje regulira. U međuvremenu su, nakon početnih nesnalaženja pa i pojedinačnih problema glede nove uloge klerika i laika s vjerskom naobrazbom u provođenju nastave, stizala i iskustva. Od problema provođenja vjerske nastave, patrijarh srpski **Porfirije**, koji je otvorio ovaj skup, naveo je status školskoga predmeta (sada na razini školskoga programa), rješavanje statusa vjeroučiteljica i vjeroučitelja njihovim upošljavanjem na neodređeno vrijeme, a istovremeno omogućavanje crkvama i vjerskim zajednicama koje ih delegiraju da vrše nadzor nad njima.

»Crkvi se mora osigurati način da ako, ne daj Bože, dođe do nekog problema, pravo nadzora, u najboljem interesu đaka koji pohađaju vjeronauk, manifestira i kroz povlačenje dozvole za rad onima koji više ne predaju nauk Crkve sukladno njenoj vjeri«, kazao je patrijarh Porfirije.

I za katoličke vjeroučitelje dugotrajno upošljavanje na određeno vrijeme, osim upitne zakonitosti tako nečega i usklađenosti s Ustavom, te neizvjesnosti takvoga rada, on ima i druge posljedice. Sindikat prosvjetnih radnika Srbije je

nedavno naveo neke od njih: vjeroučitelji ne mogu zbrinuti svoje obitelji, podignuti kredite i živjeti koliko-toliko zaštićeno od svakojakih ucjena. Saznajemo neslužbeno da je i odnos pojedinih ravnatelja i drugih nastavnika u školama takav da na vjeroučitelje gledaju kao na »privremene« kolege, jer je njihov status neriješen, često mijenjaju škole i jer je i sam predmet marginaliziran, pa onda i oni koji ga predaju.

Katolički vjeronauk

S druge strane, za vjeroučitelje katolike (predaju vjeronauk na šest jezika), tu je i problem postizanja zakonske norme. Tek njih 20% je, po podacima do kojih je došao naš tjednik, angažirano na 90-100% od punog fonda sati, i to uglavnom u seoskim sredinama ili manjim gradovima s većinski mađarskim stanovništvom. Oko 60% katoličkih vjeroučitelja je angažirano na 50-80% norme, dok njih oko 20% radi na pola radnog vremena ili manje i to u više škola. Ovakvi podaci ukazuju na teški položaj kateheta, jer je norma promjenjiva iz godine u godinu, a to škole vrlo lako potkrepljuju brojkama, novim pravilima za formiranjem grupa i drugim izazovima. Osim svega ovoga, i dalje se pojavljuju problemi odnosa župne kateheze i školskoga vjeronauka, udžbenika, nedostatka evaluacije nastave, inspektora, usavršavanja... Tu su i pitanja kvalifikacija, licenci, stručnog usavršavanja, dodatnoga angažiranja vjeroučitelja kod matičnih crkava i vjerskih zajednica. Povrh svega ovoga, Komisija za vjeronauk Ministarstva prosvjete završila je svoj mandat u siječnju 2020., a ministarstvo novu, za koju se očekuje da počne delegirati rješavanje ovih problema, nije formiralo. Na neke od ovih izazova osvrnuli su se i sudionici ovoga skupa u zajedničkoj deklaraciji, no, čini se, ne u dovoljnoj mjeri, jer većinska crkvena zajednica u Srbiji ipak ima daleko manje problema u provođenju vjerske nastave.

U Srbiji danas, rečeno je na skupu, ima blizu 450.000 učenika koji su se slobodno opredijelili pohađati vjersku nastavu u školama: 1.602 pravoslavna vjeroučitelja, 247 iz dvije islamske zajednice, 131 iz Katoličke crkve i 30 iz crkava reformacije.

M. Tucakov
Foto: spc.rs

Biskupsko ređenje mons. Fabijana Svaline

Biskupsko ređenje imenovana srijemskog biskupa koadjutora mons. **Fabijana Svaline** bit će u nedjelju, 21. studenoga, na blagdan Krista Kralja, tijekom svečane euharistije koja počinje u 11 sati u katedrali-manjoj bazilici sv. Dimitrija u Srijemskoj Mitrovici. Glavni zareditelj bit će tajnik za odnose s državama (ministar vanjskih poslova) Svete Stolice nadbiskup mons. **Paul Richard Gallagher**, a suzareditelji đakovačko-osječki nadbiskup mons. **Đuro Hranić** i srijemski biskup mons. **Đuro Gašparović**.

M. T.

Svjetski dan siromaha i Dan Caritasa

U nedjelju, 14. studenoga, bit će obilježen Svjetski dan siromaha i Dan Caritasa. U ovoj posljednjoj nedjelji u crkvenoj godini sve župne zajednice na osobit način će se sjetiti potrebitih, bilo molitvom ili financijski. Na ovaj čin solidarnosti pozvao je sveti Otac papa **Franjo**, te će se tako obilježiti u svim župama prema dogovorenom planu i programu.

U susret blagdanima

14. studenoga – Nikola Tavelić
16. studenoga – Margareta Škotska
18. studenoga – Posveta bazi-
like sv. Petra i Pavla
19. studenoga – Elizabeta Ugarska
21. studenoga – Isus Krist Kralj
svega stvorenja
22. studenoga – Cecilija

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Priprema za posljednja vremena

Pred kraj crkvene godine u liturgiji slušamo Isusove riječi koje se odnose na posljednja vremena. Ljudi ne vole o tome slušati i razmišljati, jer im to budi strah i nelagodu. A kako i ne bi kada Isusove riječi nisu ni malo ugodne: »U one dane, nakon velike nevolje, sunce će pomrčati i mjesec neće više svijetliti, a zvijezde će s neba padati i sile će se nebeske poljuljati« (Mk 13, 24-25). Isus nas želi upozoriti kako bismo se pripravili za ta vremena. Ipak, Crkva nikako ne želi nagađati kako će to izgledati, niti kada će se to dogoditi, već skrenuti ljudima pozornost na to da je budućnost svijeta jedino u Božjim rukama, a da vjernik mora trajno biti u stanju pripravnosti.

Sadašnjost je važna

U Isusovo vrijeme Židovi su bili zaokupljeni svršetkom svijeta. Očekivali su ga u skoroj budućnosti, te su u to vrijeme nastali brojni apokaliptički spisi. Govorili su o tome kako će sve završiti u vatri i pepelu, te da će Bog uspostaviti tada svoje kraljevstvo. Isus se nije nadovezivao u svome govoru na ovakva razmišljanja. On govori o Bogu koji ne želi uništiti svoja stvorenja, već ih želi mijenjati kako bi po svršetku svijeta svi bili među njegovima.

S Isusom Kristom započela su posljednja vremena za čovječanstvo, u kojima je Bog posebno na djelu, želeći snagom svoje milosti po ljudima mijenjati ovaj svijet, mijenjajući čovjeka. A to što se ima dogoditi bit će samo dovršetak onoga što je s Kristom započelo i što ljudi u njegovo ime ostvaruju u svijetu. No, čak ni mnogi kršćani to ne razumiju. Samo žele saznati kakva će biti budućnost. Pritom zaboravljaju ono što je jedino bitno, a to je sadašnjost. Trebamo živjeti za sadašnji trenutak, tada će se i u budućnosti sve posložiti, jer živjeti za danas ostvarujemo zalog za budu-

ća vremena. I Isus je cijeli svoj nauk usmjerio na sadašnjost života, jer o njoj sve ovisi.

Kako živim sadašnjost?

Ljudi se boje posljednjih vremena, boje se suda i susreta s Bogom licem u lice. To je prirodno, jer nema potpuno pravednog čovjeka. Svatko griješi i ponekad čini ono što je suprotno Kristovom nauku. Ipak, treba računati s Božjim milosrđem, ako smo se trudili slijediti Krista. Jednom prilikom, kada je upitan kada će doći Božje kraljevstvo, Isus je odgovorio: »Kraljevstvo je Božje među vama« (Lk 17,21). Dakle, kršćani sada odlučuju o tome što će biti u budućnosti. A ono što je najvažnije kada se razmišlja o spasenju, ne smijemo razmišljati samo o svome vlastitom. Kršćansko poslanje je donositi Božje kraljevstvo, naviještati Uskrsloga i širiti njegov nauk, a sve ostalo prepustiti Božjoj milosti.

Za razliku od Židova i prvih kršćana, mi danas ne želimo razmišljati o svršetku svijeta, jer nas to plaši. To se vidi i u našem načinu života. Živimo za sadašnji trenutak, ali ne kako Krist želi, nego potpuno suprotno. Ne živimo u sadašnjosti misleći na budućnost nego sve svoje napore ulažemo u sadašnji trenutak, kao da on neće proći. Budućnost o kojoj kršćanin treba razmišljati je vječnost, a ne budućnost koja je vezana za ovozemaljski život. Ne razmišljamo o vječnosti iz straha, a strah je kod mnogih opravdan, jer ne žive kao da će se nekada susresti s Bogom nego kao da će ovdje živjeti vječno. No, na ovome svijetu sve prolazi. I svijet će jednom proći. Svi ćemo jednoga dana susresti Boga, a tada ćemo položiti račun za to kako smo živjeli. Imajmo zato uvijek na umu riječi sv. Ivana od križa: »U predvečerje svog života bit ćeš pitan ljubavi«. Neka nas u svemu i uvijek vode ljubav prema Bogu i bližnjemu.

125 godina modernih Olimpijskih igara (1896. – 2021.)

Subotički sportaši na Olimpijskim igrama

Olimpijsko natjecanje jedno je od najvažnijih i najvećih sportskih natjecanja. Na olimpijadama se u posljednje vrijeme okupi i preko 10.000 sportaša. Ove, XXXII., Ljetne olimpijske igre u Tokiju, održane od 23. srpnja do 8. kolovoza, jedne su od najčudnijih olimpijskih natjecanja – održane su bez gledatelja, zbog pandemije koronavirusa, a trebale su biti održane prošle godine

Ilie Lupulescu

U dalekoj povijesti Olimpijske igre, na osnovu nađenih podataka, počele su se održavati 776. godine prije nove ere i održane su 226 puta sve do 292. godine. Duh olimpizma se ponovno pojavljuje kroz stoljeća, i to već od XVI., prvo u Engleskoj, zatim Francuskoj, Njemačkoj, Grčkoj da bi konačno krajem XIX. stoljeća pojavom **Pierrea de Coubertena** bila ostvarena ideja održavanja modernih olimpijskih igara.

Paličke igre

No, ideje su se javile i na drugim mjestima i državama. Tako se predolimpijski duh pojavio i na našim prostorima – na Paliću za koji je vezano ime **Lajosa Vermesa**. Palić je bio od druge polovice XIX. stoljeća turističko, banjsko, kulturno prebivalište elitnog društvenog sloja. Lajos Vermes je ovdje organizirao prvo sportsko natjecanje 26. kolovoza 1880. godine i ova natjecanja su se održavala sve do 1914. godine, do početka I. svjetskog rata. Ova natjecanja su nazvana *Paličkim igrama* i smatraju se u sportskoj literaturi pretečom modernih olimpijskih igara.

S ovih natjecanja izrastao je prvi naš sugrađanin, nositelj zlatnog odličja s proslave 10 godina od održavanja modernih olimpijskih igara 1906. godine, na kojima je **Đuro Stantić** postao prvak u hodanju na 3.000 m kao član reprezentacije Mađarske.

Nažalost, budući da nije sudjelovao na Olimpijskim igrama, njegovo ime se ne nalazi na olimpijskoj spomen č-

Tihomir Bata Ognjanov

smi na početku Aleje maršala Tita u Subotici kao nositelj zlatnog odličja. Tek će 2019. godine dobiti zasluženo priznanje podizanjem njegovog spomenika na privatnu inicijativu nasljednika obitelji Đure Stantića.

Subotičani – osvajači olimpijskih medalja

Suboticu i domovinu na Olimpijskim igrama predstavljali su mnogi sportaši u najljepšem svjetlu i pokazali da naš grad ima veliku sportsku povijest. Ne smijemo zaboraviti njihova imena i dostignuća, jer ih ima svega pedesetak.

U popisu su navedeni olimpijci koji su rođeni u Subotici ili su kao sudionici bili članovi ekipa iz Subotice ili bili sudionici drugih država.

Zlatne medalje za naš grad su osvojili: **Dušan Maravić** u nogometu 1960., **Gyula Mester** u odbojci 2000., **Momir Petković** u hrvanju 1984., **Davor Štefanek** u hrvanju 2016., te Đuro Stantić u hodanju koji je 1906. nastupio za Mađarsku.

Srebrne medalje su osvojili: **Nikola Kalinić** u košarci 2016., **Luka Lipušinović** u nogometu 1956., **Refik Memišević** u hrvanju 1984., **Tihomir Bata Ognjanov** u nogometu 1952., **Bojana Radulović** u rukometu 2004., za Mađarsku, **Josip Takač** u nogometu 1948. i **Eleonora Wild** u košarci 1988. godine.

Brončane medalje su osvojili: **László Lihtneker** u mačevanju 1924., za Mađarsku, Gyula Mester u odbojci 1996., te **László Szabados** u plivanju 1932., za Mađarsku.

Marica Ivandekić

Josip Kujundžić Kejo

Đuro Stantić

Jovan Mikić

Subotičani na Olimpijskim igrama

Ovo je popis naših sugrađana koji su u sudjelovali na Olimpijskim igrama:

1906. Atena – Đuro Stantić (proslava 10 godina od održavanja modernih olimpijskih igara)

1924. Pariz – **Andrija Kujundžić Čiča** u nogometu

1928. Amsterdam – **Zsolt Erdélyi** u biciklizmu, **Franjo Frölich** u mačevanju, **István Szánto** u biciklizmu, **Géza Siflis** u nogometu

1936. Berlin – **Antun Fišer** u hrvanju, **Eugen Jakobčić** u mačevanju, **Kalman Kiš** u hrvanju, **Tibor Mamužić** u veslanju za Mađarsku, **Jovan Mikić** u atletici

1948. London – **Josip Kujundžić Kejo** u gimnastici

1952. Helsinki – **Béla Czuzdi** u hrvanju, **Marica Ivandekić** u gimnastici, **Josip Kujundžić Kejo**, kao sudac u gimnastici, **Ede Magyar** u gimnastici, **Béla Torma** u hrvanju

1960. Rim – **Stipan Dora** u hrvanju, **Milenko Lekić** u gimnastici

1968. Mexico – **Karlo Čović** u hrvanju, **Sreten Damjanović** u hrvanju, **Slavko Kurbanović** u plivanju, **Marinko Boško** u hrvanju

1972. München – **Karlo Čović** u hrvanju, **Sreten Damjanović** u hrvanju, **Zorana Ivanović** u gimnastici, **Marinko Boško** u hrvanju, **László Ubori** u atletici

1976. Montreal – **Momir Petković** u hrvanju, **Dragan Vujković** u boksu

1980. Moskva – **Károly Kaszap** u hrvanju, **Geza Tumbas** u boksu

1988. Seul – **Zoran Kalinić** u stolnom tenisu, **Eszter Polják** u streljaštvu

1992. Barcelona – **Zoran Kalinić** u stolnom tenisu, **Ilie Lupulescu** u stolnom tenisu

1996. Atlanta – **Ilie Lupulescu** u stolnom tenisu

2000. Sydney – **Elvira Pančić** u atletici, **Miloš Šakić** u atletici

2004. Atena – **Gyula Mester** u odbojci, **Davor Štefanek** u hrvanju

2008. Peking – **Davor Štefanek** u hrvanju

2012. London – **Nenad Beđik** u veslanju

2016. Rio de Janeiro – **Nenad Beđik** u veslanju

2021. Tokio – **Andrej Barna** u plivanju i **Martin Mačković** u veslanju

Osim ovih sportaša, ne treba zaboraviti ni njihove trenere **Nikolu Matkovića**, **Sretena Damjanovića**, **Teodora Rakića** te fotoreportera **Tomu Marjanovića** i novinare koji su izveštavali s dosadašnjih Olimpijskih igara. Posebice treba napomenuti da imamo dvojicu izuzetnih sportaša koji su tri puta sudjelovali na Olimpijskim igrama: **Gyula Mester** i **Davor Štefanek**. Dva puta na Olimpijskim igrama sudjelovali su **Karlo Čović**, **Sreten Damjanović**, **Zoran Kalinić**, **Josip Kujundžić Kejo**, **Marinko Boško**, **Refik Memišević**, **Momir Petković**, **Ilie Lupulescu** i **Nenad Beđik**.

Svi ovi sportaši, naši sugrađani, ostavili su neizbrisiv trag u povijesti subotičkog sporta i po slobodnom uvjerenju itekako zavrjeđuju da im se imena ne smiju zaboraviti i da se tiska knjiga o njima. Zavrijedili su svojim trudom, zalaganjem, prolivenim znojem da se zapišu njihove biografije, fotografije, kao i rezultati koje su postigli predstavljajući naš Grad. Oni su ukupno 60 puta sudjelovali na Olimpijskim igrama, najviše puta su sudjelovali hrvači.

Olimpijski plamen je kroz Suboticu pronijet tri puta: 1936. za Olimpijadu u Berlinu, i to 27. i 28. srpnja uz veliku organizaciju Olimpijskog odbora na čijem čelu je bio ing. **Kosta Petović**. Oko 60 Subotičana su nosili baklju od Vrbasa do granice, gdje su olimpijski plamen predali sportašima Mađarske. I za Olimpijadu u Münchenu 1972. olimpijski plamen je pronijet kroz Suboticu, kao i 1984. za Zimsku Olimpijadu u Sarajevu.

Nadležni koji vode brigu o našim sportašima, osiguravajući im mogućnost velikih dostignuća, trebali bi se sjetiti da u okviru obilježavanja 125 godina od početka modernih olimpijskih igara treba ovim izvanrednim ljudima i sportašima osigurati pisanje njihovih biografija, kako bi iza njih ostao odgovarajući pisani trag budućim naraštajima.

Ljudevit Vujković Lamić

Naselje velikih promjena

U Ulici Miloša Obilića broj 11, u dijelu ulice koji danas ne postoji u starom obliku, a protezao se do Mliječne tržnice, **Milan Vasić** je 1926. godine od grada zatražio i dobio dozvolu za gradnju jednokatne kuće s radionicom u prizemlju, na osnovu projekta čiji je autor bio poznati inženjer **Julije Vali** (dokumentacija se čuva u Povijesnom arhivu Subotica pod oznakom F: 47. 1694. odl. 1606/1926.). Vjerojatno tada još nitko nije slutio kako će i u ovom dijelu stare ulice nedugo potom, gledano kroz prizmu današnjeg vremena, nastati drugačije urbano lice ovog gradskog kvarta i biti izgrađeno naselje višekatnica nanizanih oko šetnice ka Dudovoj šumi, popularno nazvano Radijalac. Trideset godina kasnije (1957.) počela je izgradnja prvih (nižih) stambenih zgrada uz buduću aleju, a onda i sve viših građevina na širem području.

Ideja o bulevaru od centra grada ka parku Dudova šuma nije nasta-

la tek s ovim višekatnicama. Takvu viziju imali su projektanti i desettljećima ranije, ali ne i novca (a možda i upornosti) za provedbu plana. I 1930. godine se o stvaranju šetnice ka šumi ponovo raspravljalo: »Potrebno je otvoriti ulicu i u pogledu uređenja i uljepšavanja grada Subotice. Ovo je prirodna linija razvića grada i osim toga što bi novim redom palača obdaren bio grad, centar grada bi se približio šumi, koja leži na periferiji grada«, predlagao je glavni gradski inženjer **Kosta Petrović**. Po ovom dokumentu, u planu je bila izgradnja palača uz

šetnicu ka parku. Međutim, već je počela velika ekonomska kriza, a plan je iziskivao troškove eksproprijacije privatnih kuća, pa i industrijskih objekata, i nasipanje vlažnog terena.

Nakon Drugog svjetskog rata stigli su moderni trendovi i izgradnja višekatnica.

Čižme

Na fotografiji su (nama s lijeve na desnu stranu) **Ana Miloš, Abelova**, rođ. 1950., i **Marija Obradović**, rođ. 1949. Snimljene su na poljoprivrednom dobru Veliki Salaš, (danas Ribarevo), a stari Sončani su ga nazivali *Fernbakov salaš*. Nekada je tu postojao dvorac s velikim i bogatim imanjem **Valianta Balinta Fernbacha** (1871. – 1926.).

Od velebnog dvorca u vrijeme nastanka ove fotografije nije ostalo skoro ništa osim pomoćnih zgrada. Poslije Drugog svjetskog rata stvoreno je novo poljoprivredno dobro s cjelokupnom infrastrukturom.

Iza djevojčica vidimo dio Fernbachove staje za konje i krave. Salaš je od Sonte udaljen 10-12 km idući poljskim prečacima. Salaš se nalazi na prekrasnom mjestu, blizu Dunava opasan njivama i živopisnim šumama prepunim flore i faune. S punim pravom bi mogao ponijeti odličje vrhunskog, turističkog, ravničarskog mjesta.

Djevojčice su u 3. i 4. razredu Osnovne škole *Ivo Lola Ribar* Veliki Salaš. Budući da je ovo bio kombinat s velikim brojem radnika, onda je bilo puno i djece. Školu su pohađali od prvog do četvrtog razreda u dvije učionice, s uparenim prvim i trećim razredom i drugim i četvrtim. Kasnije školovanje su nastavile u Sonti. Ana i Marija su bile *virne druge*. Obje se još sjećaju brojnih igara i nestašuka, pa se tako sjećaju da su išle brati kupine na obalu Dunava. Izvjesno vrijeme su brale, a onda je naišao čamac. Poznavale su veslača, ali ono što ih danas čudi je sadašnje poimanje da je osoba bila alkoholizirana. Sjele su u čamac koji je vrludao tamo-amo, voda je zapljuskivala i ulazila u čamac, a one su bez ikakve panike izbacivale vodu s *ispalacom* i s radošću iščekivale kada će se naći na drugoj obali blizu Aljmaša. Brale su kupine cijelo popodne. Nabrale su ih više nego ikada i polako pred sumrak sretno stigle doma na Veliki Salaš. Nitko nije postavljao nikakva pitanja. Djeca su se u to vrijeme slobodno kretala kamo su željela.

Također se i danas sjećaju kako su dva puta na tjedan išle pješice na vjeronauku u Sontu. Budući da nisu znale prečice, išle su *bentom* (nasipom), a to je produljavalo put na 15 km do Sonte i isto toliko nazad.

Djevojčice su obuvene u crne, gumene čizme. Djeca su tada imala za zimu, rano proljeće i kasnu jesen najčešće ovakvu obuću. Preko ljeta se išlo boso čak i u školu i u crkvu (radnim danima, npr. na vjeronauku). Za blagdane i nedjelju imala su ručno pletenu obuću, ljope i rijetko sandale i cipele. No, poslije prve pričesti djevojčice su obavezno imale sandale kupljene za tu priliku. Ana i Maca su obule *čižme* na čarape. Tada još nije bilo hulahop čarapa nego su se pritezale lastišem iznad koljena, *čerape sa štrupanglama*, kako se to reklo u Sonti. Teh-

nički je bilo znatno otežano, jer je lastiš često popuštao i često se morao podizati.

Haljinice su im okraćale. To je bio svakidašnji izgled djevojčica, kao i dječaka sa okračalim nogavicama skoro do koljena. Teško se živjelo i nije bilo lako kupovati haljine i hlače. Marija nosi jaknu, koja je tada bila rijetkost. Najviše se nosilo ručno *štrikane štrikove* kao što nosi Ana, a kad zahlađi, mama ili baka-majka bi skinula sa svojih leđa veliku, vunenu maramu i ogrnula svoju mezmicu. Kaputi su se čuvali za školu i crkvu.

Često komuniciram s Marijom putem društvenih mreža, a s Anom se srećem skoro svakoga dana i nedavno joj kažem:

- *Ti se ope ponovila? Nisam ti to još vidila u tomu...*

Di ćeš mi vidit, stoji u šifoneru, pa ne može dojt na red.

Udarismo u smijeh, jer, doista, toliko se toga ima u današnje vrijeme. Često, idući u crkvu, već se izdaleka smijemo na ono što nije došlo na red, a *čižme* u kojima su se noge jako znojile ostaju za uspomenu i vječno sjećanje u pričama i fotografijama.

Ruža Silađev

Zanimljivosti o JESENI

Ovo (možda) niste znali

Jesenski raspust privodi se kraju, točnije od danas je i završen. Znam, bio je kratak, kao i svaki, ali vrijeme je za školske avanture. One osnovne pojmove o jeseni vjerujem da svi znate, no o jeseni se još puno toga može naučiti. Neke zanimljivosti vam donosimo, a jesu li one točne ostavljam svakome od vas da to provjeri.

Pametne i okretne

Tijekom jeseni vjeverice postaju pametnije čak za 15 posto. Poznato je da sakupljaju i skladište hrane kako bi preživjele zimu. Tada se, tvrde stručnjaci, njihov dio mozga koji je zadužen za memoriju i emocije uveća za spomenuti postotak. Zapravo one se zahvaljujući tome kasnije sjete gdje su ostavile svoje orahe. Budući da su škrte i ne dijele hranu, ovo im je važna stavka u životu.

Neki ostanu i bez jeseni

Velika većina stanovništva Zemlje osjeti jesen i njene čari, ali jasno u različitom periodu. No, ljudi koji žive u tropskim krajevima, kao što su primjerice Karibi, nemaju

klasičnu i nama poznatu jesen. Kod njih su temperature zraka uvijek više, pa nema uobičajene jeseni.

Čarolija boja

Svi znamo kako su dani tijekom jeseni kraći. Tada se i priroda, a osobito drveće, počinje spremati za zimu. To znači da drveće smanjuje količinu klorofila u svom lišću,

a uslijed toga ono mijenja boju, postaje žute, narančaste i crvene boje. Što je lišće crvenije, ono u sebi sadrži veću količinu šećera. Eto još jedna zanimljivost: lišće sadrži i šećer. Kada je u pitanju zimzeleno drveće, ono ne mijenja boju, jer su njihove iglice prekrivene voskom koji ih čuva od hladnoće.

Zašto jesenski plodovi čuvaju zdravlje?

Sigurna sam da ste više puta čuli, ako ni od kog drugog onda od roditelja ili baka i djedova kako kažu da su plodovi jeseni zdravi i hranjivi. Nije to zabada-va. Svi znamo da jesen nudi mnoštvo plodova, pita-

nje glasi zašto su zdravi? Znanost tvrdi da se zdravlje nalazi u bojama jesenskih plodova, točnije biljnim pigmentima – fitokemikalijama. Upravo radi toga treba birati raznovrsne i raznobojne plodove jeseni. Pomislite samo kako divne boje ima kruška, jabuka, grožđe, bundeva, kupus, brokoli... Šaroliko zdravlje na tanjuru.

Doba za zaljublivanje

Iako mnogi misle kako je proljeće pravo vrijeme za zaljublivanje i kako u njemu ljubav cvjeta, znanstvenici tvrde drugačije, a to je da je upravo jesen na vrhu ljestvice godišnjih doba kada se ljudi najviše zaljubljuju. To opravdavaju činjenicom da hladnije vrijeme šalje signale za zbližavanje. Tako da... pazite se ove jeseni, možda i vas uhvati ova jesenska pojava.

Tko je bolji u školi?

Za kraj sam ostavila jedan izazov za sve vas. Istraživanje koje je provelo britansko Ministarstvo obrazovanja pokazalo je kako su djeca rođena od rujna do prosinca postigla bolje rezultate na testovima, te da imaju veću šansu biti bolja u školi nego li ona rođena nekih drugih mjeseci. Pred sve vas stavljam ovaj izazov, pa eto prilike da dokažete kako su Britanci donijeli pogrešne zaključke. I još jedna molba: neka oni koji su rođeni u ovome periodu ne pomisle da im znanje samo ulazi u glavu. Ipak i za njih, kao i za sve, vrijedi pravilo »ponavljanje je majka znanja.«

Hrckov spomenar

ZOVEM SE: **Nikoleta Čović**

IDEM U ŠKOLU: OŠ *Vladimir Nazor*, Đurđin – 1. razred

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI: nemam

VOLIM: voziti bicikl

NE VOLIM: spremati sobu

U SLOBODNO VRIJEME: igram se s prijateljima

NAJ PREDMET: hrvatski jezik

KAD ODRASTEM ŽELIM BITI: slikarica

551-045

Subotica, kod glavne pošte.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga. Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Prodaje se elevator, plug leopard dvobrazni, špediter, auto lada samara (i krovni nosač i auto prikolica trabanta), motor. Tel.: 024/528-682.

Roleri i starinska kolijevka, ormari, kreveti, virangoši, stol, stolice, bunjevačka ruha, marame, pregače i sl. Tel.: 024/532-570.

Prodajem plac u Borči, 12 kilometara od centra Beograda, veličine 5 ari i tražim njegovateljicu za teško pokretnu osobu. Tel.: 060 3105572.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomesječnog djeteta i pripomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem garsonjeru u centru Subotice. Tel.: 065 6081194.

Izdaje se u arendu – zakup poljoprivredno zemljište oko 2,5 km južno od sela Golubinci, površine 42 a i 73 m², parcela broj 7138 K. O. Golubinci. Dragan 063/509-902.

Hitno i povoljno prodajem kuću u Subotici, 107 m². Kao i zemlju 1h 6 ari. Tel.: 064 18-39-591.

Prodaju se: dunje, dvije nekorištene perne punjene novim sitnim guščijim perjem i auto Lada Samara '90. (200 eura). Tel.: 024 532570

Prodaje se peč za etažno grijanje na čvrsto gorivo Podvis Knjaževac 30 kw. Tel.: 024 528682.

Prodaje se pneumatska 4. redna sejačica 2016. g. iz Agrije, elektronska sjetva (tri para ploča za kukuruz, suncokret i soju), Lada Samara 90 (150 eu), špediter (150 eu), starinski ormari i sl. Tel.: 024/532570 ili 0600532570.

Prodaje se poslovni prostor i stan od oko 600 m² u Ulici Huga Badalića 6, Subotica. Tel.: 069 2887213.

Izdaje se jednosoban stan na Proizivki u Subotici (42 kvm, 4. kat, centralno grijanje s alokatorima, mali troškovi održavanja). Cijena je 120 eura plus režija. Info na telefon: 063/8857124.

Prodajem ili mijenjam poslovni prostor u neposrednoj blizini centra Šida površine 100 m², za nekretninu na Hrvatskom primorju. Sve informacije na telefon: 062/8681437 ili 064/6590730.

Prodajem ili mijenjam dvoetažni stan površine 77,5 m² u centru Šida kod gradske tržnice (Karadorđeva 17), za nekretninu na Hrvatskom primorju. Stan je novoizgrađen s centralnim grijanjem. Informacije na telefon: 060/0289407 ili 060/7158020.

U Somboru **prodajem** kompletno završenu veću katicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 064 2808432; 025 5449220.

Prodajem motokultivator *gorenje muta* 8 ks, s dizel motorom, frezom širine 60 cm i kosilicom za travu širine 105 cm. Sve je ispravno. Tel.: 063-351-582.

Iznajmljujem dvosoban stan u Subotici (Kertvaroš), u blizini Ekonomskog fakulteta. Prednost imaju studenti. Cijena 150 eura mjesečno, plus troškovi režija. Kontakt telefon: 064/222-13-37.

Gradska uprava Subotice, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu okoliša, Služba za zaštitu okoliša i održivi razvoj, temeljem članka 10. i 29. Zakona o procjeni utjecaja na životni okoliš („Sl glasnik RS“ br.135/04 i 36/09) objavljuje:

OBAVIJEST O PODNIJETOM ZAHTEJU ZA ODLUČIVANJE O POTREBI PROCJENE UTJECAJA PROJEKTA NA ŽIVOTNI OKOLIŠ

Podnositelj zahtjeva »Park Palić« d.o.o Palić podnio je Zahtjev za odlučivanje o potrebi procjene utjecaja na životni okoliš projekta: »Poligon za Avantura park u palićkom Zoološkom vrtu«, p. p. br.14332/4 K. O. Novi grad (46.0974579°,19.7465362°).

Uvid u podatke i dokumentaciju iz zahtjeva nositelja projekta može se izvršiti u prostorijama Službe za zaštitu životnog okoliša i održivi razvoj (Trg slobode 1, Gradska kuća, I. kat, soba 128), svakog radnog dana od 8 do 14 sati.

Zainteresirana tijela, organizacije i javnost u roku od deset dana od dana objavljivanja ove obavijesti mogu dostaviti mišljenja o potrebi procjene utjecaja predmetnog projekta na životni okoliš osobno, poštom ili elektronički na adresu zivotnasredina@subotica.rs.

Za obavljanje javnog uvida u prostorijama Službe potrebno je najaviti se najmanje jedan radni dan ranije, elektroničkom poštom na adresu zivotnasredina@subotica.rs ili telefonom na broj 024 626 973.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz Hrvatske riječi koji VAŽI DO 15. 11. 2021.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priloženi kupon kojega objavljujemo u svakom broju Hrvatske riječi.

Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

Hrvatska likovna udruga *CroArt* prodaje umjetničke slike, djela članova udruge. Zainteresirani se mogu javiti predsjedniku udruge.

Tel.: +381 24 529 745; mobil: +381 63 518 218; e-mail: horvat.josip.su@gmail.com

HKC *Bunjevačko kolo*, Likovni odjel, prodaje slike svojih članova. Slike se mogu vidjeti u prostorijama Centra, ul. Preradovićeve 4, radnim danom od 8 do 14 sati. Tel: 024/556-898 ili 555-589.

ILI-ILI

AKCIJA

do 30. 04. 2021.

Priključenje **BESPLATNO**

+ Birate između:

- 6 meseci po 1 dinar ili
- 12 meseci sa 50% popusta

AT

Astra
Telekom

011 44 22 009

Kristijan SEKULIĆ 71	Object Action Language	Naziv jednog alkoholnog koktela	Kričanska TV postaja u Zagrebu	Restoran u Barceloni (Španjoli.)	Restoran u Perthu, Velika Britanija	Jednako- žni rakovi (lat.)	Maslačna zemlja po učerju Kabale	Energija	Planina u Srbiji		Turski velikaš	Evnai
Visoko- katnica, neboder										Ana Kokić Kisak		
Izraelska vokalistica Ishtar								Rimski ogrtić Izvrnuto				
Savezna američka država										Prvak Poslanica Epistula		
	Proces sa- znjevanja djece Uokviriti										Tau Hrvatsko ž. ime	
Navala, nalet, udarac					Treće slovo		21. slovo Signal to Noise Rat.		Gozba Reservate			
Rijeka u Bjeloručji					Izvinjenje							
Nigerijska skupina istoimenog jezika					Dio DNK Australijska igračica Cricketa				60 minuta Hrvatski nogometaš Marko ...			
Makarska			Dvokompo- nentna vrsta Epory smole								Italija Vrsta biljke	
Irska			Kći Urana i Reje, Titanida Uranje				Nadmen Am. online platforma					Orijentalno voće
Lijek za simptome prehlade i gripe						1. slovo Bezalkohol- pice		Muško ime Vrsta biljke, figa				
3. samoglasn.		Anarchy Ribe ubojice u J. Americi		Iransko žensko ime								
	Paul Dillet Turski specijalitet			Oštrog neugodnog okusa, kiselo						Ticino	Reonir Čovjek (tur.)	
Korporacija u J. Koreji				Nijemi, nerazumni Vatikan								Izvršni komitet
Erwin Rommel			Usluge špedicije u Austriji Končić						Drugi, tudi Svjetolet (arap.)			
Plemićki naslov hrvatskog velikaša				Okrugla lepinja Sean Taylor						Skoplje Nick Evans		
Ljekovita biljka					Pizzeria u Dubrovniku Mistično Trojstvo							Austrija
Američka glumica ... Olgin							Rimsko borilište posuđe pjeskom					

RJEŠENJE

VODORAVNO: OBLAKODER, AK ALABINA, TOGA, LOUISIANA, AS, ODRASTAJE, T, UDAR, C, O, PIR, RYTA, ISPRICA, AMOD, DIA, SAT, MA, EMERKIT, I, IR, REA, OHOL, TYNOL, A, ALAN, I, A, JAMARANA, PD, OPORO, R, KIA, NEUŠTI, ER, VERAG, IIR, BAN, SOMUN, SK, ANIS, LA LUNA, BETTY, ARENA

OKOMITO: OAL, URAMITI, KEBAB, BLOODY MARY, PIRANE, LAUDATO, NADA, HIT, ABIRADERO, V, ST, KISA, MEL, JONES, Y, ONISCIDEA, APEROL, DAAT, SNR, AMO, MAMA, E, INAPAKO, ARUGOLA, RTANU, R, IHAROS, NUR, O, EPISTOLA, TI, NE, AGA, IKA, LAN, INSAUL, KASTRATI, MAR, IK, A

Pero Skenderović, predsjednik i igrač KK *Spartak*

Želimo ponovno izboriti izlazak na europsku scenu

Petu sezonu zaredom kuglači subotičkog *Spartaka* se natječu u Super ligi Srbije, najjačem klupskom natjecanju u državi do kojeg su, svojevremeno, stigli osvajanjem naslova u svim nižim rangovima. Posljednje dvije sezone momčad koju kao predsjednik vodi i za nju aktivno igra naš sugovornik **Pero Skenderović**, a trenira njegov sin **Slaven**, zauzela je visoko treće mjesto i izborila plasman u internacionalno natjecanje pod okriljem Europske kuglačke federacije. O aktualnom trenutku subotičkog, ali i srbijanskog kuglanja porazgovarali smo u kraćem razgovoru za naš tjednik.

KK *Spartak* danas

»Kuglanje je zbilja dobro organizirano na teritoriju Srbije, što najbolje potvrđuje pet natjecateljskih rangova i solidan broj registriranih natjecatelja svih uzrasnih i natjecateljskih kategorija. Naravno, kao i u svakom drugom sportu, važan faktor kvalitete čine stabilne financije, pa posve logično najjači centar ovoga sporta je Beograd u kojemu egzistira nekoliko superligaških momčadi i najbolji klub *Beograd*. Šampionski klub vodi izbornik nacionalne reprezentacije i generalni tajnik Kuglačkog saveza Srbije **Vojko Pavlović**, što posve normalno otvara mogućnost dovođenja i najboljih igrača u redove kluba na čijem je čelu«, pojašnjava Pero Skenderović i nastavlja: »Manji klubovi, poput *Spartaka*, primorani su snalaziti se kao znaju i umiju, s mnogo manjim financijama i izborom kuglača, a povrh svega stoji i činjenica kako mi u Subotici više nemamo niti jednu odgovarajuću kuglanu na kojoj bismo mogli trenirati i igrati natjecateljske mečeve. Tako smo već godinama primorani putovati u Bačku Topolu, što u konačnici podrazumijeva i kontinuirano uvećanje troškova za nesmetano organiziranje jedne natjecateljske sezone. Bačka Topola ima neophodan certifikat za nesmetano održavanje ligaškog natjecanja u kojemu KK *Spartak* ima ambiciju da ponovno izbori izlazak na europsku scenu

za što će biti potrebno izboriti plasman na jedno od prva tri mjesta ili osigurati mjesto kroz plasman u Nacionalnom kupu.

Egzistencija i financiranje

Kako naš sugovornik ističe, zbog specifične situacije uslijed nedostatka odgovarajućeg kuglališta u Subotici, klub je primoran snalaziti se u susjedstvu, što opet traži i znatno više financija za nesmetano osiguranje cjelosezonskog treniranja i natjecateljskog procesa. Minimalan broj igrača i članova momčadi mora koristiti najmanje dva automobila, tu su troškovi prijevoza i zakupa termina, kao i osnovni troškovi za organiziranje djelovanja kluba koji spada u vrh kuglanja u Srbiji.

»Zbog nužnog ekonomiziranja i maksimalne uštede smanjili smo broj treninga na svega dva tijekom tjedna i trudimo se najbolje moguće iskoristiti svaki dostupan trenutak na stazi. Moram istaknuti veliku pomoć grada Subotice, bez čije financijske pomoći ne bismo mogli opstati u natjecateljskom režimu rada, a mi nastojimo dobrim rezultatima opravdati uložena sred-

stva u KK *Spartak* i subotički kuglački sport«, ističe Pero Skenderović.

D. P.

Srbija momčadski prvak svijeta, Hrvatska brončana

Na posljednjem Svjetskom prvenstvu reprezentacija Srbije je osvojila zlatnu medalju, uz oboreni svjetski rekord u broju oborenih čunjeva (4.140), dok je izabrana vrsta Hrvatske izborila plasman na treću poziciju. Boje Hrvatske branio je **Alen Kujundžić**, kuglač koji je potekao u Subotici i svojevremeno nastupao za KK *Spartak*.

RUKOMET**Hrvatska – Slovenija****34:31**

U prvoj provjeri na početku priprema za naredno Europsko prvenstvo muška reprezentacija Hrvatske pobijedila je Sloveniju (34:31). Susret je odigran u Novigradu, a izbornik **Horvat** istaknuo je zadovoljstvo prikazanom partijom svojih izabranika.

TENIS**Mektić i Pavić broj jedan**

Raspletom turnira iz Masters serije 1000 odigranom prošloga tjedna u Parizu, najbolji hrvatski teniski par **Nikola Mektić i Mate Pavić** i službeno su osigurali poziciju broj jedan na koncu natjecateljske 2021. godine. Konac sezone slijedi u Torinu na završnom turniru osam najboljih parova koji se igra od 14. do 21. studenoga, a potom ih u istom gradu od 25. studenoga očekuju dvoboji grupne faze Davisova kupa protiv Australije i Mađarske.

Gradska uprava Subotica, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu životnog okoliša, temeljem članka 20. i 29. Zakona o procjeni utjecaja na životni okoliš (*Sl. glasnik RS*, br. 135/04 i 36/09) objavljuje:

OBAVIJEST O PODNIJETOM ZAHTJEVU ZA DAVANJE SUGLASNOSTI NA STUDIJU O PROCJENI UTJECAJA NA ŽIVOTNI OKOLIŠ

Dana 27. 10. 2021. godine podnositelj zahteva »SMB-BETONJERKA« d.o.o., Subotica, Čantavirski put bb, podnio je zahtjev za davanje suglasnosti na studiju procjene utjecaja na životni okoliš projekta: »Fabrika za proizvodnju betona – betonjerka«, na katastarskoj parceli 35950/12 K. O. Donji grad, Subotica (45.057193°; 19.678778°).

Javni uvid u predmetnu Studiju može se izvršiti u Gradskoj kući u Subotici, Trg slobode 1, u prostorijama Službe za zaštitu životnog okoliša i održivi razvoj, I. kat, soba 130, svakog radnog dana od 10 do 12 sati, od 2. 11. 2021. do 2. 12. 2021., kao i elektronski na sajtu Grada Subotice ([www.subotica.rs](http://www.subotica.rs/documents/zivotna_sredina/Studije/501-241-2021-draft.pdf) -> Životna sredina -> Oglasna tabla - http://www.subotica.rs/documents/zivotna_sredina/Studije/501-241-2021-draft.pdf).

Zainteresirana javnost mišljenja u vezi s predmetnom studijom može dostaviti u pisanoj formi, elektronički na adresu zivotnasredina@subotica.rs, odnosno poštom ili osobno u prostorije Službe.

Javna prezentacija Studije i javna rasprava bit će održana 2. 12. 2021. godine, s početkom u 12 sati, u Gradskoj kući u Subotici (Trg slobode 1, I. kat, soba 130).

Javni uvid i javna rasprava organiziraju se u skladu s instrukcijama o pravilima ponašanja u Gradskoj upravi Grada Subotice u primjeni mjera zaštite od zarazne bolesti covid-19 nakon ukidanja izvanrednog stanja.

Za obavljanje javnog uvida u prostorijama Službe, kao i prisustvo na javnoj prezentaciji, potrebno je najaviti se najmanje jedan radni dan ranije, elektroničkom poštom na adresu zivotnasredina@subotica.rs ili telefonom na broj 024-626-973.

POGLED S TRIBINA**Kiks Dinama**

Svaki domaći poraz najtrofejnijeg hrvatskog kluba svih vremena i jedinog aktualnog predstavnika u euro natjecanjima, zagrebačkog *Dinama*, uvijek odjekne poput manje medijske bombe. Tako je bilo i ove nedjelje, kada je njihova svojevremeno zagrebačka filijala *Lokomotiva* posve iznenađujuće slavila na »svom« travnjaku u Kranjčevićevoj s minimalnih 1:0. Umoran od velike pobjede protiv *Rapida* u Ligi Europe (3:1), hrvatski prvak nije imao snage niti za remi, budući da je **Petković** promašio penal. Bilo kako bilo, ovim neočekivanim porazom situacija na vrhu se dodatno zakomplicirala, a novim i očekivanim pobjedama *Rijeka* i *Osijek* su se bodovno odvojili.

Istina, *modri* imaju susret manje, ali to je odgođeni derbi protiv *Hajduka* koji je smjenom trenera stigao do prve pobjede nakon tri neuspješna susreta. Nakon smjene **Gustafssona** na kormilo *bile klupe* stigao je Litavac **Val-**

das Dambrauskas, dobro znano lice 1. HNL i nekadašnji vrlo uspješni strateg *Gorice*. Vatreno krštenje, istina protiv najslabije momčadi lige *Hrvatskog dragovoljca*, prošao je s uspjehom (2:0), ali je pored nasušno potrebitih bodova mnogo važnije što je promijenio sustav igre (4-4-2) i oživio umrtnu momčad s Poljuda.

Na koncu ligaškog pregleda treba pohvaliti i momčad *Gorice*, koja se nakon katastrofalnog starta uspjela konsolidirati i s nekoliko dobrih rezultata, plus gostujuća pobjeda protiv *Slavena* (2:1), i sada se nalazi na već solidnom šestom mjestu s 21 osvojenim bodom, isto kao i petoplasirana *Lokomotiva*.

Ipak, ovoga tjedna glavni fokus hrvatske nogometne javnosti bit će na reprezentativnom planu, jer slijede odlučujući dueli protiv *Malte* i *Rusije*. Kada budete čitali ove redove, bit će poznat i rezultat oglada protiv *Maltežana* (očekuje se gostujuća pobjeda), a potom slijedi susret nad susretima ovih kvalifikacija protiv *Rusije* u Splitu.

Hrvatska ima igračku kvalitetu, još uvijek je nositelj naslova svjetskih viceprvaka, ali sve to treba dokazati u splitskih devedeset minuta. U nedjelju, 14. studenoga, od 15 sati.

D. P.

Narodne poslovice

- * Dobro je teško vidjeti, a lako se pozna.
- * Ne raspravljaj se s budalom – ljudi neće uočiti razliku.
- * Hrabrost je strah koji je izmolio svoje molitve.

Vicevi, šale...

Zaustavlja policijac baku od 80 godina i pita je:

– Pa dobro, gospođo, zašto tako brzo vozite?

Baka:

– Daj, pusti me, dok još znam kamo idem!

Ulazi otac kod sina u sobu i osjeti miris alkohola.

– Sine, jesi li ti pijan?

– Nisam, tata.

– Dobro. Sretan ti rođendan, sine!

– Sretan ti rođendan tata!

Mudrolije

- * Dobar čovjek ponekad postane loš, jer dok je svima bio dobar, njemu je bilo loše.
- * Samoća je ponekad najbolji prijatelj: ne postavlja pitanja, a često daje odgovore.
- * Dvije stvari opisuju čovjeka – strpljenje kad nema ništa i ponašanje kad ima sve.

Vremeplov – iz naše arhive

**Premijera *U gostima*,
Lemeš, 2008.**

Iz Ivković šora

Drotoško

Piše: Branko Ivković

Faljnjs, dobri moj svite. Jevo, ja rišio malkoc da prigledam ogradu oko salaša, stalno mi se dovlače valjdar sve vaške iz Ivković šora. Nije ni čudo kad mi već sva ograda propala, nakrivila se kugod Periša kad se našljoka; svaka druga tačka se rasklamala pa ispada iz drota čim je malkoc odgurnu. No, da budem iskren, a znate dobro čeljadi moja da ja ne lažem nikad mada bi moždar i tribalo, ovi što su se u tim izvištili su sad na cini i tušta bolje žive i više fajn imadu neg mi što smo učeni da je to grijota. Jeto, skrenio sam s divanom. Da budem iskren, doduše nisam je ni pipo otkako je još moj pokojni bačo Đeno opravio tamo digod šezdest druge kad se doselio. Vrime uzelo svoje pa eto da je opravim, kupio sam niki civušina i nov drot, al sam i moram priznat malkoc i blagosiljo, Bog da mi prosti. Ta poskupilo više neg dvostruko, digli cine u nebesa kugod da je to malo gvožđa ne znam ti ni ja šta. Sitio sam se mog dide kad je divanio da je išo u nadnicu ispravljat klince jel su novi bili skupi kugod dragi kamen. Sve se mislim da će opet doć ta vrimenta kako se ovi naši političari i njevi tajkuni zdravo staradu za svit. Kad smo kod svita, čeljadi moja, ja lipo ne možem bit pametan. Gledim u televiziju, slušam radio, a božem prosti sve mi se čini da je svit poludio. Od ovi što bi kalamili ne mož čovik dat odvita; ovi što su se kalamili se boje ovi što se nisu kalamili, a ovi što se nisu kalamili divane da se ni ne triba... Lipo čovik ne viruje. Ta šta se imadu bojat? Ako su se kalamili, ondak se valjdar ne mogu ni razbolit. A moždar ni nije tako. A tek o tim kalamima... Jedan je vaki, drugi naki; jedan je kineski, drugi niki ne znam ni ja, valjdar švapski, treći je ruski. Jedni ne dadu ni drugu robu ako ne priznaju njegovu, drugi ne dadu ogriv ni gas a treći je bisan sam na se. Vidim ja, čeljadi, da neće valjat. Naišla na svit nika pošast, pa stalno traži razlog za svađanciju. Misto da se družimo, kartamo, dica da se sigraju, mi se zavlačimo u kuće i nikog ne primamo; povirivamo ispod virange ko poplašeni. Moj dida mi kadgod divanio da je njemu njegov dida divanio kadgod je bila velika bola, kuga a fratrovi i časne su stalno bili s bolesnima i ličili svit. Sad borme nisam čuo da je tako. Na priliku, i sve druge bole se ne lice. Moja unuka tribala vadit mandule, pa je odbili. Tili je dica nosit privatno, pa i oni odbili. Šta kast... E, tako mi i triba kad se smušavam. Nisam pazio, evo pa sam se ogrebo na ovaj drot. Srića što nije zarđan, jel oma bi bilo nevolje. Samo mi sad fali da se razbolim, a ni doktora, ni ambulante u selu. I ta ambulanta mi se već popela. Sve je grijota gledat kako se ovi stari načekaju autobusa da odu do najbližeg doktora, pa i onda vrate. Nemaju ovaj jal onaj papir, pa bi pito ove što se zdravo staraju za našu manjinu i dile kojikake nagrade, poticaje... zašto Mala Bosna, oduvik većinsko rvacko selo, nema ni poštu ni ambulantu a sve je to dosad dok nije ove vlasti imala? Ajd, zbogom, čeljadi.

Rič po rič

S čim se grijat

Piše: Željko Šeremešić

Čim počnem s ričma »e, Marne, Marne« možete znat da mi štagod odviše ni jasno jel mi ni povolji. Da ne kažem da sam omatorio pa mi pamet još ne radi. Eto kako se okišilo pa i zaladilo mora se čeljade priseljiti unutra i tražit di će se smistit. Nuz šporenj, kaljavu, radiator jel štagod modernije. I ni sam dosta to već tribu debele čorape, debeli cveter, popršnjak, čakšire debele i dugačke gaće. I šubaru da ne zaboravim. Eto, mi imamo centralno i kad to sve sabereš to ni ipak onako lip osičaj ko kadgod kad smo se svi rpili nuz paorsku peć, nas troj dice pokrivalo opaklijom, da sam ne idem priviše unatrag već da se vratim šta sam tio kazat. Eto, slušam na televizije kako sve poskupljiva pa slušam mlade u kući kako j i kod nas grijanje poskupilo. Eh, mislim se, pa ka j poskupilo na televizije a da kod nas ni poskupilo. I slušam tako, slušam... pa se u sebe krstim da niko ne vidi, ko što sam reko ni mi jasno. Toliko smo žurili otić na centralno, kako kažu, i to na drva. To sam i razumio, drva u šume koliko oš, ideš pa naradiš, platiš i doneseš, na jednom mistu ložiš i to digod maltene u zadnjem dvoru. Kuća ti čista, nema gareži, prava, brloga, ne moraš čistit odžace svake godine, moleraja ritko i da ne nabrajam. No, ondak smo se u žurbe pribacili na pelet. Kažu, nestalo j drva u šume, bome tu stvarno ne lažu, ovo j još čistije, lipše, iz džaka sam sipaš. Nikakim malim usisivačem sam pokupiš pepel. Al ljudi sade sam vidio koliko mi virujemo da u radiju živu mali ljudi. To što j juče bilo ko jeftinije i kako divanu mlogo bolje odjedanput postalo zamislite duplo skuplje. Ka sam čo koliko j prošle godine košto pelet a koliko danaske, oma sam se sitio one starovirske, što ne daš na mostu daćeš na ćuprije. No, ovo j jedino došlo odviše brzo, nismo se ni okrenili. Al što j najčudnije za pelet na televizije ne divanu da j poskupio, sam divanu da j poskupio gas i benzin pa se mislim Bože dragi toliko se faljimo da svega imamo što bi mladi rekli "puni smo ko brod", a ono baš i ni tako. I divanu nam da su to nikake špekulacije, da su Rusi jel Amerikanci krivi, jel ova Evropa. Al, Bože dragi, kad se sitim i toga da su nama uvik a i sade i uvik drugi za sve krivi ni mi iznenadilo. Eh, a šta mislite da smo svi ošli na gas. Ima već deset godina, možda i više razvukli nam po selu gas. Raskopali, metnili, zatrpali i onako da se čuje krenu faljit, saće, sam što nije procurio, najjeftinije, najčistine, biće na rate za uvuć. Sam nisu rekli otkal novaca čeljadetu da cilu kuću primunduri na novo grijanje. Pa isto tako študiram, drva nisu poskupila tako, jest da ji nema, jel ji ima za bolje ljude kako divanu al je mož kako-tako nabavit. Al ope navikli smo se po svaku cinu na moderno grijanje pa makar nas na kraju „vozali“ da ne kažem kako nam guljili kožu s leđi. I tako, čeljadi moja, kad obrneš, okreneš, natrag ne mož, naprid još težje pa ostajemo na istom. Kako god mi mislili da mi određivamo s čim ćemo se grijat ispadne da ni tako. Pa ti vidi onda kad študiraš na šta š se grijat. No, na kraj krajeva Marne ko ima „ti novaca“ ne mora ni študirat. A ko nema što bi rekli onda »urku pa pod dunju«.

U NEKOLIKO SLIKA

Ljiljana Horvat, HKPD S. S. Kranjčević Bereg,
1. mjesto u »otezanju« kora, Beograd

**PETAK
12.11.2021.**

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:15 Korak do neba
11:15 Riječ i život
12:00 Dnevnik 1
12:26 Kava s mirisom
žene, telenovela
13:34 Dr. Oz
14:20 Normalan život
15:16 Slovenska vodna
područja: Lepenjica,
dokumentarna serija
15:40 Slovenska vodna
područja: Peračica
16:09 Mrtvozornica
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:09 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:10 Svjetski rat Z
22:10 5.com s Danielom:
Lana Jurčević i Sanja
Vejnović, zabavni talk show
23:10 Dnevnik 3
23:44 Klub ratnih veterana,
američki film
01:16 Slovenska vodna
područja: Lepenjica,
dokumentarna serija
01:41 Slovenska vodna
područja: Peračica,
dokumentarna serija
02:08 Dr. Oz
02:50 Dnevnik 3
03:13 Rat i mir na selu:
Vrt između dvaju svjetova,
dokumentarni film
04:05 Lažljivo srce
04:47 Skica za portret
04:53 Dnevnik 2
05:43 Kava s mirisom
žene, telenovela

05:02 Kultura s nogu
05:32 Regionalni dnevnik
06:15 Juhuhu
10:18 Školski pritvor
10:42 Otok ljubimaca
11:11 Napokon sreća
12:17 Na talijanski način,
dokumentarna serija
13:16 Mala ubojstva
Agathe Christie: Ubojstva
po abecedi, francuski film
14:54 Najbolji dizajneri
interijera
16:00 Regionalni dnevnik
16:44 Rat i mir na selu: Vrt
između dvaju svjetova

17:41 Stipe u gostima
18:19 Puls: dokumentarna
reportaža
19:04 Alvin i vjeverice
19:30 Glazba, glazba...
20:05 Špijun u divljini
21:00 Tko ubija u
Brokenwoodu
22:38 Moja genijalna
prijateljica
00:39 Mala ubojstva
Agathe Christie: Ubojstva
po abecedi, francuski film
02:09 Noćni glazbeni program

**SUBOTA
13.11.2021.**

06:57 Klasika mundi:
Stahuljak - jedna obitelj,
08:00 Hondo, američki film
09:30 Dobro jutro, Hrvatska
10:00 Vijesti
11:10 Kućni ljubimci
12:27 Veterani mira
13:19 Zdrav život
13:49 Zajedno u duhu
14:22 Prizma
15:12 turizam.hrt
15:44 Istrage prometnih
nesreća
16:12 Potrošački kod
16:41 Manjinski mozaik:
Safko
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kultura s nogu
17:56 Hrvatski klasici: Naše
malo misto - Prid neveru,
dramska serija
19:00 Dnevnik 2
20:03 LOTO 7
20:12 Moje grčko
vjenčanje, američko-
kanadski film
21:46 Loto 7 - izvještaj
21:49 Dnevnik 3
22:25 Studen i čovjek,
američki film
00:15 Radijus, film
01:44 Dnevnik 3
01:59 Vijesti iz kulture
02:07 Hondo, američki film
03:27 Veterani mira
04:12 Skica za portret

04:29 Dnevnik 2
05:18 Ljepom našom:
Slavonski Brod
05:59 Regionalni dnevnik
06:42 Juhuhu
10:20 Vrtlari

10:53 Tajne lijepih vrtova:
Veličanstveni posjedi,
dokumentarna serija
11:44 Poslovni plan
12:19 Dom na kvadrat
12:56 Redatelj: Alfred
Hitchcock, dokumentarna
serija
14:22 Tko ubija u
Brokenwoodu
16:00 Regionalni dnevnik
16:27 Samo lagano
16:55 PH u košarci: Zabok
- Alkar, prijenos
17:40 Reli Poreč 2021.,
reportaža
17:55 PH u košarci: Zabok
- Alkar, prijenos
18:44 Alvin i vjeverice
19:11 Glazba, glazba...
20:05 Armstrong,
dokumentarni film
21:47 Putovima kapetana
Shackletona, dokumentarni
film
22:45 Od krvi i mesa, serija
23:52 Ubijanje Eve
01:29 Noćni glazbeni
program

**NEDJELJA
14.11.2021.**

06:47 Plavi Max, film
09:19 Pozitivno
09:49 Biblija
10:00 Križevci: Misa,
prijenos
12:00 Dnevnik 1
12:30 Plodovi zemlje
13:25 Split: More
14:00 Nedjeljom u 2
15:00 Sweet Autumn,
američko-kanadski film
16:30 Mir i dobro
17:00 Vijesti u 17
17:40 Volim Hrvatsku
19:00 Dnevnik 2
20:03 Loto 6
20:10 Minus i plus,
humoristična serija
20:35 Loto 6 - izvještaj
20:40 Kako je obranjena
Hrvatska, dokumentarna
serija
21:34 Drevne metropole
Maya: Tikal, dokumentarna
serija
22:29 Dnevnik 3
23:04 Plavi Max, britanski
film
01:34 Nedjeljom u 2
02:29 Dnevnik 3
02:44 Vijesti iz kulture
02:52 Fotografija u

Hrvatskoj
03:08 New Order:
Decades, glazbeno-
dokumentarni film
04:34 Skica za portret

04:50 Dnevnik 2
05:39 Split: More
06:05 Regionalni dnevnik
06:33 Juhuhu
09:52 Frankie Drake
istražuje
10:44 Umorstva u
Midsomeru
12:21 Lidijina kuhinja
12:53 Igrani film - strani
14:30 Najbolji britanski
amaterski kuhari
15:37 U potrazi za Markom
Polom, dokumentarna serija
16:33 Indeks
17:05 Klub 7
18:07 Magazin LP
19:04 Petar Grašo na
Prokurativama, snimka
20:05 Kosa, američko-
njemački film
22:07 Jadrnici, serija
23:03 Graham Norton i
gosti
23:54 New Order:
Decades, glazbeno-
dokumentarni film
01:19 Uvijek je sunčano u
Philadelphiji
01:49 Umorstva u Midsomeru
03:19 Noćni glazbeni program

**PONEDJELJAK
15.11.2021.**

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:17 Korak do neba
11:09 Treća dob
12:00 Dnevnik 1
12:25 Kava s mirisom
žene, telenovela
13:30 Dr. Oz
15:05 Slovenska vodna
područja: Mostnica,
dokumentarna serija
15:30 Slovenska vodna
područja: Škofeljščica,
dokumentarna serija
16:00 Mrtvozornica
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:10 NDH: Ustaška država

21:00 Bajkovita Hrvatska:
21:11 Duga mračna noć,
dramska serija
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:25 Slovenska vodna
područja: Mostnica,
dokumentarna serija
23:50 Slovenska vodna
područja: Škofeljščica,
dokumentarna serija
00:15 Mrtvozornica
01:05 Dr. Oz
01:50 Dnevnik 3
02:13 Rat i mir na selu: Mali
stanovnici polja,
03:03 Lažljivo srce
03:48 Skica za portret /
Fotografija u Hrvatskoj
03:58 Treća dob
04:23 Dnevnik 2
05:12 Kava s mirisom
žene, telenovela

05:00 Peti dan
06:00 Riječ i život
06:34 Juhuhu
10:34 Školski pritvor
11:05 Indeks
11:35 Napokon sreća
12:30 Drevne metropole
Maya: Tikal
13:30 Zakon Johna
Goodnighta: Kraljica srca,
američko-kanadski film
15:00 Najbolji dizajneri
interijera
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Rat i mir na selu:
Mali stanovnici polja,
dokumentarni film
17:35 Auto Market
18:20 TV Bingo
18:55 Tea Mamut:
19:05 Alvin i vjeverice
19:30 Glazba, glazba...
20:05 Marion Jones: Uzmi
stanku, dokumentarni film
21:00 Predgrađe,
američko-britanski film
22:45 Sluškinjina priča
23:50 Zakon i red: Odjel
za žrtve
00:40 Zakon Johna
Goodnighta: Kraljica srca,
američko-kanadski film
02:05 Noćni glazbeni
program

**UTORAK
16.11.2021.**

* Sva prava eventulane izmjene programa zadržavaju TV postaje.

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:17 Korak do neba
11:09 Glas domovine
12:00 Dnevnik 1
12:23 Kava s mirisom žene
13:20 Dr. Oz
14:07 Znanstveni krugovi
14:32 Zdrav život
15:00 Judi Dench u pustolovini na Borneu, dokumentarni film
15:55 Mrtvozornica
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:10 U svom filmu: Jose Cura
21:05 Prirodne sile: Snaga vode, dokumentarna serija
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:25 Hrvatska za 5
00:15 Judi Dench u pustolovini na Borneu, dokumentarni film
01:05 Mrtvozornica
01:50 Dr. Oz
02:32 Dnevnik 3
02:55 Tajne seobe životinjskog svijeta: Stričkov šarenjak, dokumentarna serija
03:45 Lažljivo srce
04:27 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
04:30 Dnevnik 2
05:19 Kava s mirisom žene

05:05 Izvan formata
05:50 Regionalni dnevnik

06:34 Juhuhu
10:34 Školski pritvor
11:05 kreativac
11:35 Napokon sreća
12:30 Ovo je filozofija: Helenizam
13:30 Das Geheimnis der Villa Sabrini, njemački film
15:00 Najbolji dizajneri interijera
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Tajne seobe životinjskog svijeta: Stričkov šarenjak
17:35 Stipe u gostima
18:15 Slatka kuharica
19:05 Alvin i vjevice
19:30 Glazba, glazba...
20:05 Michael Palin: Moja putovanja - Sahara 2002., dokumentarna serija
21:00 Baš kao ona, film
23:10 Sluškinjina priča
00:15 Zakon i red: Odjel za žrtve
01:05 Das Geheimnis der Villa Sabrini, njemački film
02:30 Noćni glazbeni program

SRIJEDA 17.11.2021.

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:17 Korak do neba
11:09 Eko zona
12:00 Dnevnik 1
12:25 Kava s mirisom žene
13:15 Dr. Oz
14:05 Potrošački kod
14:30 Pogled preko granice - Hrvati u BiH

15:00 Judi Dench u pustolovini na Borneu
15:55 Mrtvozornica
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:03 LOTO 7
20:10 Romano Bolković - 1 na 1, talk show
21:00 Loto 7 - izvještaj
21:05 Mijenjamo svijet: Ovdje Radio London: Pisma iz hladnoga rata
22:00 Otvoreno
22:50 Dnevnik 3
23:21 Istrage prometnih nesreća
23:51 Judi Dench u pustolovini na Borneu
00:41 Mrtvozornica
01:26 Dr. Oz
02:11 Dnevnik 3
02:34 Tajne seobe životinjskog svijeta: Eleonorin sokol
03:24 Lažljivo srce
04:09 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
04:36 Dnevnik 2
05:25 Kava s mirisom žene
05:20 Što je klasik?

05:50 Regionalni dnevnik
06:34 Juhuhu
10:34 Školski pritvor
11:05 Luka i prijatelji
11:35 Napokon sreća
12:30 Prirodne sile: Snaga vode, dokumentarna serija
13:25 Šagrenska koža, film
15:05 Dok vas nije bilo...
16:00 Regionalni dnevnik

16:45 Tajne seobe životinjskog svijeta: Eleonorin sokol
17:35 Stipe u gostima
18:15 Slatka kuharica
19:05 Alvin i vjevice
19:30 Glazba, glazba...
20:05 Irina, film
21:00 Keepers, film
22:50 Ray Donovan
23:45 Zakon i red: Odjel za žrtve
00:35 Šagrenska koža, film
02:10 Noćni glazbeni program

ČETVRTAK 18.11.2021.

06:30 Dobro jutro, Hrvatska
07:00 Vijesti
10:17 Korak do neba
11:09 Hrapoćuša i vitalac
12:00 Dnevnik 1
12:25 Kava s mirisom žene,
13:15 Dr. Oz
14:05 Otkrivamo Hrvatsku: Babino Polje
14:30 Prometej
15:00 Namoroka - Izgubljeni svijet
15:55 Mrtvozornica
17:00 Vijesti u 17
17:20 Kod nas doma
18:10 Potjera
19:00 Dnevnik 2
20:03 LOTO 6
20:10 Tko želi biti milijunaš?
20:58 Loto 6 - izvještaj
21:02 Puls
21:27 Agenda: Svijet, vanjskopolitički magazin
22:00 Otvoreno

22:50 Dnevnik 3
23:25 Namoroka - Izgubljeni svijet
00:20 Mrtvozornica
01:05 Dr. Oz
01:50 Dnevnik 3
02:13 Tajne seobe životinjskog svijeta: Crnokapa grmuša
03:03 Lažljivo srce
03:48 Hrapoćuša i vitalac
04:17 Skica za portret / Fotografija u Hrvatskoj
04:36 Dnevnik 2
05:25 Kava s mirisom žene

05:20 Knjiga ili život
05:50 Regionalni dnevnik
10:34 Školski pritvor
11:05 Pozitivno
11:35 Napokon sreća
12:30 Kako je obranjena Hrvatska
13:30 Les Petits Meurtres d'Agatha Christie: La maison du peril, film
15:05 Dok vas nije bilo...
16:00 Regionalni dnevnik
16:45 Tajne seobe životinjskog svijeta: Crnokapa grmuša
17:35 Stipe u gostima
18:15 Slatka kuharica
19:05 Alvin i vjevice
19:30 Glazba, glazba...
20:05 Klub 7
21:00 Nije sve u lovi, film
22:30 Ray Donovan
23:25 Zakon i red: Odjel za žrtve
00:15 Les Petits Meurtres d'Agatha Christie: La maison du peril, film

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS DOMOVINE

Televizijska emisija *Glas domovine* ima stalnu rubriku o Hrvatima u Srbiji, a emitira se na HRT 1 utorkom od 11.10 sati. Radijski program *Glasa Hrvatske* emitira se 24 sata dnevno i preko interneta se može pratiti u cijelom svijetu. Konkretno informacije o Hrvatima iz Srbije, koje nema nijedan drugi medij u Hrvatskoj, mogu se slušati i u radijskoj emisiji *Na valovima staroga kraja* ponedjeljkom u 10.05 i utorkom u repriznim terminima u 3.05 i 20.15 u trajanju od 45 minuta, te u velikoj trosatnoj emisiji pod naslovom *Hrvatima izvan domovine*, četvrtkom u 21.05, koju prenosi i Prvi program Hrvatskog radija.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

Neplanirano putovanje

Nevjerojatno koliko se cijeli svijet može dogoditi dok si zaključan u četiri zida. Promjene u raspoloženju, željama, interesima, apetitima počinju se događati kao protiv vaše volje. Zapravo, promjenjivo je i s voljom. U jednom trenutku kao da vladate situacijom, a onda vam samo raspoloženje splasne. Sedam dana sam toliko uživala u izolaciji da sam mislila da ću to moći još mjesec dana. Napokon su na red došle sve te knjige, čuveni podcasti, serije, filmovi, kreativni pothvati. A onda mi se dogodila spora nedjelja i ta misao je bila dovoljna da pokrene nedostajanja.

Za prethodni vikend imali smo rezerviran smještaj i planiranu avanturu na Divčibarama. Avantura se dogodila, samo bez mene. Opravdano odsutna. U Bačkoj Topoli održana je *Sarmijada*. Iako više ne jedem klasičnu sarmu s mesom, obožavam ovakve manifestacije i baš mi je bilo žao. Održano je i obiteljsko druženje, naravno bez mene...

Filmska destinacija

Kada padnem s raspoloženjem, volim se družiti s filmovima. Nekad se trudim to učiniti što lakšim i bezbrižnijim, ponekad mi teže zanimljive teme. Kako kada. Došao je red na film *Minamata* s kojim sam dobila jedno veliko putovanje.

Minamata je strašna istinita priča **Andrewa Levitasa** koji je svoj scenarij zasnovao na istoimenoj knjizi **Aileen Mioko Smith** i poznatog fotoreportera **W. Eugenea Smitha**, koji je, između ostalog, dokumentirao učinke trovanja živom na stanovnike japanskog priobalnog naselja Minamata 1971. godine. Film je premijerno prikazan na festivalu u Berlinu u veljači prošle godine, a privukao je pažnju i zbog glavne uloge koju tumači **Johnny Depp** koji je dio svojih scena snimio u Beogradu. Osim u Srbiji, za film su korištene lokacije u Crnoj Gori i Japanu.

Poznati fotoreporter W. Eugene Smith umirovio se nakon Drugog svjetskog rata i aktivnosti na ratištima, te rasprodao svoju opremu. No, od pasionirane Japanke Aileen saznaje za trovanje stanovnika ribarskog sela Minamata i prihvaća mogućnost otkrivanja razornih posljedica korporativne politike te suučesništva policije i vlasti.

Eugene i Aileen odlaze u Japan kako bi zabilježili patnju stanovnika jednog ribarskog sela uzrokovanu Minamatinom bolešću, trovanjem živom. Njihove vode i ribe svjesno je zagađivala kompanija *Chisso Chemicals*. Jedna od najpoznatijih fotografija u povijesti fotoreportaže, Tomoko u kadi, nastala je u ovoj zajedničkoj borbi za opće dobro.

Velike tragedije malih ljudi

Ovaj film nosi snažnu emotivnu notu, jer prenosi strašnu tragediju malog čovjeka koji je bespomoćan prema korporativnim moćnicima koji na sve načine izbjegavaju odgovornost. Trovanje ljudi na ovom mjestu dobilo je svoj medicinski izraz Minamata sindrom, koji se odlikuje slabošću mišića i problemima s osjetilima i govorom, te teškim deformitetima fetusa. Iskreno, prije filma nisam čula za Minamatu, Minamata sindrom i cijelu ovu ekološku katastrofu. Zapravo, ovo je puno više od ekološke katastrofe.

Minamata je grad koji se nalazi u prefekturi Kumamoto u Japanu. Nalazi se na zapadnoj obali Kyūshūa i nasuprot otočja Amakusa. Grad ima oko 25 tisuća stanovnika. Nažalost, poznat je po Minamatinom bolesti, ali u posljednje vrijeme grad je usmjerio svoje resurse da postane uzoran ekološki grad.

Tu je i projekt Minamata Ekograd koji datira iz 1992. godine, a sastoji se od niza ekoloških ciljeva i inicijativa kojima se negativno naslijeđe grada nastoji pretvoriti u pozitivnu sadašnjost i budućnost.

Većinu mjesta vidimo kao daleka, atraktivna i primamljiva odredišta, a neke od priča koje nose su zastrašujuće i nimalo privlačne. Koliko mi kao ljudska vrsta ne pridonosimo razvoju prirode i koliko je vučemo za rep je poražavajuće. Bismo li ikada čuli za Minamatu i po čemu bi bila poznata da nije bilo Minamatinog sindroma, nikada nećemo moći saznati.

Gorana Koporan

RADIO MARIJA

NOVI SAD	90,0 MHz
SUBOTICA	90,7 MHz
SOMBOR	95,7 MHz
VRDNIK	88,4 MHz
NIŠ	102,7 MHz
LESKOVAC	107,4 MHz

Pretplatite se!

Uz popust od 20%

TUZEMSTVO

- ☐ 6 mjeseci = 1300 dinara
☐ 1 godina = 2600 dinara

* INOZEMSTVO

- ☐ 6 mjeseci = 75 eura
☐ 1 godina = 150 eura

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže »Hrvatska riječ« svakog tjedna.

HRVATSKARIJEČ

Ime i prezime: _____
 Ulica i broj: _____
 Mjesto i zemlja: _____
 Telefon i e-mail: _____

Hrvatska riječ u PDF-u

Pretplata na internetsko izdanje tjednika

- * Tuzemstvo: 1000 dinara godišnje
- * Inozemstvo: 10 eura godišnje

Nalog otvorite na: www.hrvatskarijec.rs/pretplata

SWIFT: OTPVRS22
 VOJVOĐANSKA BANKA
 AD MS FIL. SUBOTICA
 IBAN: RS35325960160000218862
 NIU Hrvatska riječ,
 Trg cara Jovana Nenada 15/II, 24000 Subotica.

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu uredništva:
 NIU »Hrvatska riječ«,
 Trg cara Jovana Nenada 15/II,
 24000 Subotica
 Uplatu izvršiti na broj žiro računa
 325950060001449230

*Zbog povećanja troškova dostave novina primorani smo povišiti cijenu pretplate.
 Hvala na razumijevanju.

SVE NA JEDNOM MJESTU

- PRODAJA POGREBNE OPREME
- PRUŽANJE USLUGA PRIJEVOZA I CEREMONIJALA POKOPA
- KOMUNALNE USLUGE

JKP POGREBNO

SUBOTICA, TRG ŽRTAVA FAŠIZMA BROJ 1.

WWW.POGREBNO.RS

KONTAKT TELEFON
 ZA DETALJNIJE INFORMACIJE
 +381(24) 66 55 44
 DEŽURSTVO 0-24 SATA

nedjelja

14. 11. 2021.

19:00

ZAŠTO PRIČAMO PRIČE?

razgovor o televizijskim serijama

sa dramaturgom Dejanom Prčićem

Klub Bunjevačkog kola

ULAZ SLOBODAN